

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Հայաստանում Արմաշի (AM0000025) էմերալդ տարածքի պիլոտային կառավարման պլան

Action implemented by:

© 2024, Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկ / Համաշխարհային բանկ:
1818 H Street NW
Washington DC 20433
Հեռ.՝ 202-473-1000
Համացանց՝ www.worldbank.org

Պատասխանատվությունը

Այս աշխատությունը Համաշխարհային բանկի աշխատակազմի ջանքերի արդյունքն է: Այս աշխատության մեջ արտահայտված բացահայտումները, մեկնաբանությունները և եզրակացությունները պարտադիր չէ, որ արտացոլեն նրա Գործադիր տնօրենների խորհրդի կամ վերջինիս կողմից ներկայացվող կառավարության տեսակետները:

Այս ուսումնասիրությունը և զեկույցը մշակվել են Եվրոպական միության ֆինանսական աջակցությամբ՝ «Եվրոպական միությունը հանուն շրջակա միջավայրի» ծրագրի շրջանակներում (EU4Environment): Այստեղ արտահայտված տեսակետները որևէ կերպ չեն կարող արտացոլել Եվրոպական միության պաշտոնական կարծիքը:

Եվրոպական միության ֆինանսավորմամբ և ՏՀԶԿ-ի, ՄԱԿ-ի Եվրոպայի տնտեսական հանձնաժողովի, ՄԱԿ-ի շրջակա միջավայրի ծրագրի, ՄԱԿ-ի Արդյունաբերության զարգացման կազմակերպության և Համաշխարհային բանկի կողմից իրականացվող ԵՄ-ՀՇՄԾ-ն օգնում է Արևելյան գործընկերության երկրներին պահպանելու իրենց բնական կապիտալը և մեծացնելու մարդկանց բնապահպանական բարեկեցությունը՝ աջակցելով շրջակա միջավայրին առնչվող գործողություններին, հնարավորություններ ցուցադրելով և տրամադրելով՝ ավելի կանաչ աճի և շրջակա միջավայրի ռիսկերն ու ազդեցությունները ավելի լավ կառավարելու մեխանիզմներ սահմանելու համար:

Համաշխարհային բանկը չի երաշխավորում այս աշխատության մեջ ընդգրկված տվյալների ճշգրտությունը, ամբողջականությունը կամ արդիականությունը և պատասխանատվություն չի կրում հնարավոր սխալների, բացթողումների և անհամապատասխանությունների համար, ինչպես նաև պատասխանատվություն՝ կապված ներկայացված տեղեկատվությունը, մեթոդները, գործընթացները և եզրակացություններն օգտագործելու կամ չօգտագործելու հետ: Այս աշխատության յուրաքանչյուր քարտեզի վրա ցուցադրված սահմանները, գույները, անվանումները և այլ տեղեկությունները չեն ենթադրում Համաշխարհային բանկի որևէ դատողություն որևէ տարածքի իրավական կարգավիճակի և սահմանների հաստատման կամ ընդունման վերաբերյալ:

Խնդրում ենք մեջբերել այս հրապարակումը հետևյալ հղումով՝ ԵՄ-ՀՇՄԾ, 2024թ., *Հայաստանում Արմաշի (AM0000025) Էմերալդ տարածքի պիլոտային կառավարման պլան*, Վաշինգտոն ԿՇ, Համաշխարհային բանկ:

Լուսանկարը: © Berta Photography

Երախտագիտություն

Սույն Կառավարման պլանը մշակել են kartECO-ն (բնապահպանության և էներգետիկ ճարտարագիտության խորհրդատու) և ՀՀ ԳԱԱ Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտը միջազգային և տեղի փորձագետների հետ համատեղ:

Հեղինակներն անկեղծ երախտագիտություն են հայտնում Օտարս Օպերմանիսին (ՀԲ-ի կենսաբազմազանության ավագ փորձագետ), Իրինա Ղափլանյանին (ՀԲ-ի կլիմայի փոփոխության ավագ մասնագետ) և Կարեն Աղաբաբյանին (ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի երկրի գործունեության համակարգող Հայաստանում) կենսականորեն անհրաժեշտ ղեկավարման և գիտելիքների հաղորդման համար ծրագրի ողջ ընթացքում:

Թիմը երախտապարտ է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը՝ սույն Կառավարման պլանի մշակման ընթացքում մատուցած անգնահատելի կարծիքների և ներդրումների համար:

Բովանդակություն

Հապավումներ.....	6
Սահմանումներ.....	7
Ընդհանուր տեղեկություններ և սահմանումներ	9
Ծրագրի տարածքի նշանակությունը	9
Ուսումնասիրության մանրամասները.....	10
ԷՏԿՊ-ի կառուցվածքը և գործընթացը.....	11
Պահպանման պատմություն	13
Պահպանման ներկայիս շրջանակը	16
Էմբալդ տարածք.....	18
Հողօգտագործումը, ներառյալ՝ ներկա կարգավիճակը և սեփականությունը, և պահպանվող օբյեկտ(ներ)ի վրա ազդող գործոնները (աբիոտիկ, կենսաբանական, մարդու գործունեություն) ...	19
Հողօգտագործում և պահպանվող օբյեկտ(ներ)ի վրա ազդող գործոններ (աբիոտիկ, կենսաբանական, մարդու գործունեություն)	19
Պահպանվող օբյեկտ(ներ) (բանաձև 4 և 6).....	26
Պահպանության աստիճանի հաշվարկման մեթոդաբանություն՝ ըստ թիրախային բնակմիջավայրի տիպի և տեսակների.....	28
Բնակմիջավայրի տեսակները.....	32
Տեսակներ.....	36
Պահպանվող օբյեկտի (-ների) պահպանման նպատակները.....	48
Պահպանման նպատակների հաշվարկման մեթոդաբանություն՝ ըստ թիրախային կենսամիջավայրի տիպի և տեսակների.....	48
Բնակմիջավայրի տեսակները.....	48
Տեսակներ.....	50
Բնակմիջավայրի պահպանման և տնտեսական գործունեության հնարավոր հակասությունների և դրա զարգացման հավանականության ուսումնասիրություն և գնահատում	58
Բնակմիջավայրի տեսակները.....	58
Տեսակներ.....	58
Գործողությունների պլան (նպատակներ ու խնդիրներ) և առաջնահերթ գործողություններ	61
Բնակմիջավայրի տեսակները.....	61
Տեսակներ.....	63
Գործունեություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսները. i. մարդ, ii. Ժամանակ, iii. ֆինանսներ	71

Պահպանման աստիճանի մոնիթորինգ՝ կապված պահպանման նպատակների հետ.....	76
Դիտորդական զրանցման գործողությունները և դրանց արդյունքները.....	76
Պլանի վերանայում	76
Հավելված Ա. Թեմատիկ քարտեզներ	85
Հավելված Բ. Գործողությունների ծրագիրը՝ ըստ տարեկան գործողությունների պլանի	91

Հապավումներ

ԵՄ	Եվրոպական միություն
ԵՄ-ՀՇՄԾ	«Եվրոպական միությունը հանուն շրջակա միջավայրի» ծրագիր
ԷՏԿԾ	Էմերալդ տարածքի կառավարման պլան
ՊԳԿ	Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպություն
ԱՏ	Անտառային տնտեսություն
ԳԷՀ	Գլոբալ էկոլոգիական հիմնադրամ
IBA	Թռչունների և կենսաբազմազանության կարևոր տարածք
ԲՊՄՄ	Բնության պահպանության միջազգային միություն
ԿՀՏ	Կենսաբազմազանության հիմնական տարածք
ՇՄՆ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն
ԿՊ	Կառավարման պլան
ՀԿ	Հասարակական կազմակերպություն
ՏՀԶԿ	Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն
ՎԷԾ	Վճարումներ էկոհամակարգային ծառայությունների համար
ՀՈՎ	Հանրային որսավայր
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՍՏԶ	Ստանդարտացված տեղեկատվության ձև
ՊՈԱԿ	Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
ԲՀՊՏ	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ
ՊՊՏ	Պետական պահպանվող տարածք
SWOT	Ուժեղ, թույլ կողմեր, հնարավորություններ և վտանգներ
ՄԱԶԾ	ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագիր
ՄԱԿ-ի ԵՏՀ	ՄԱԿ-ի Եվրոպական տնտեսական հանձնաժողով
ՄԱԿ-ի ՇՄԾ	ՄԱԿ-ի շրջակա միջավայրի ծրագիր
ՄԱԿ-ի ԱԶԿ	ՄԱԿ-ի արդյունաբերական զարգացման կազմակերպություն
ԱՄՆ ՄԶԳ	ԱՄՆ զարգացման ծրագիր

Սահմանումներ

- **Պահպանության աստիճան¹** - Տեղական մասշտաբով (այսինքն՝ պահպանվող տարածքի կամ երկրի) տեսակի կամ Բնակմիջավայրի տիպի կարգավիճակի գնահատման արդյունք:
- **Պահպանության կարգավիճակ** - Կենսաաշխարհագրական մասշտաբով տեսակի կամ Բնակմիջավայրի տիպի կարգավիճակի գնահատման արդյունք:
- **Պահպանության նպատակները²** - Չափելի ցուցիչներ, որոնք կապված են որոշակի տեսակների և Բնակմիջավայրերի հետ և կարող են կիրառվել հետագա մոնիթորինգի համար: **Պահպանման նպատակները պետք է լինեն հնարավորինս պարզ ու հստակ և հնարավորություն տան գործնականում կիրառելու պահպանման օպերատիվ միջոցառումներ:** Դրանք պետք է նշվեն հստակ տերմիններով և, որտեղ հնարավոր է, լինեն քանակական թվերով և/կամ չափերով³: Դրանք պետք է ներառեն հետևյալը.
 - Տեսակների պոպուլյացիայի պահպանում կամ աճ:
 - Տեսակների Բնակմիջավայրերի տարածքի պահպանում կամ աճ:
 - Տեսակների Բնակմիջավայրերի որակի պահպանում կամ բարելավում (այդպիսով բարելավելով մեկ կամ մի քանի տեսակի Բնակմիջավայրերի պահպանման աստիճանը):
 - Բնակմիջավայրի տեսակի պահպանման աստիճանի պահպանում կամ բարելավում:
- **Պահպանման միջոցառումներ** - Իրական մեխանիզմներ և գործողություններ, որոնք պետք է կիրառվեն Էմերալդ տարածքի պահպանման նպատակներին հասնելու համար: Միջոցառումները կարող են լինել ակտիվ և պասիվ (առանց միջամտության):
- **Սահմանամերձ էկոլոգիական միջանցք** – Սահմանամերձ աշխարհագրական տարածություն՝ սահմանված վարչական և գիտական հիմունքներով, որը պարունակում է ռելիեֆային ձևերով ու բուսական ծածկույթով բնութագրվող էկոհամակարգերի համակցություն և կենսաբազմազանության և լանդշաֆտի պահպանման նշանակություն ունի:
- **Սահմանված տեղամասեր/տարածքներ** - ՀՀ օրենսդրության համաձայն սահմանված պետական արգելոցներ, ազգային պարկեր և արգելավայրեր:

¹ Էվանս Դ. և Արվելա Մ., 2011. Գնահատում և հաշվետվություն Բնակելի միջավայրերի մասին հրահանգի 17-րդ հոդվածի համաձայն. Կենսաբազմազանության եվրոպական թեմատիկ կենտրոն, <https://circabc.europa.eu/sd/a/2c12cea2-f827-4bdb-bb56-3731c9fd8b40/Art17-Guidelines-final.pdf>

² Natura 2000 տարածքների կառավարում: «Բնակավայրեր» 92/43/ԵՏՀ հրահանգի 6-րդ հոդվածի դրույթները. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/11e4ee91-2a8a-11e9-8d04-01aa75ed71a1> (2.3.1. Տարածքի մակարդակի պահպանման նպատակների սահմանում):

³ <https://circabc.europa.eu/sd/a/68834981-033a-4d8e-b306-54dd8b6f48fa/Commission%20note%20on%20setting%20conservation%20objectives.pdf>

- **Էմերալդ ցանցի տարածքի Էկոլոգիական բնույթը** - Էկոհամակարգի բաղադրիչների, գործընթացների և այլ Էկոլոգիական առանձնահատկությունների կամ բնութագրերի համադրություն, որոնք նպաստում են տարածքի որակին և գործունեությանը:
- **Էմերալդ տարածքի կառավարում** - Անհրաժեշտ պահպանման ակտիվ կամ պասիվ միջոցառումներ տեսակների պոպուլյացիաների կամ Բնակմիջավայրերի որակի ու տարածքի պահպանման կամ ընդլայնման համար: Էմերալդ տարածքի «կառավարման» բոլոր այլ **հայեցակետերը նույնպես կարևոր են, բայց դրանք պետք է համաձայնեցվեն և կարգավորվեն այս առաջնային նպատակին համապատասխան:**
- **Այլ հոդեր** - ՀՀ պետական, համայնքային և մասնավոր հոդեր:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդհանուր տեղեկություններ և սահմանումներ

Ծրագրի տարածքի նշանակությունը

Արմաշը հայտնի է նրանով, որ տարվա տարբեր եղանակներին ստեղծված բնակմիջավայրերի բազմազանության շնորհիվ ժամանակի ընթացքում դարձել է թռչունների տարբեր տեսակների հերթափոխի վայր:

Արմաշի էմերալդ տարածքը (սահմանված է որպես կարևոր թռչնաբուծական և կենսաբազմազանության տարածք (ԿԹՏ) էականորեն նպաստում է ազգային Կարմիր գրքում⁴ գրանցված 45 տեսակի թռչունների գոյատևմանը և 1 տեսակի՝ գրանցված ԲՊՄՄ-ի (Բնության պահպանության միջազգային միություն) վտանգված տեսակների⁵ Կարմիր ցանկում:

Տարածքում ընդհանուր հաշվով տասնմեկ (11) բնակմիջավայր կա (թվարկված է Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ (1996 թ.⁶) բանաձևում) և հարյուր երեք (103) տեսակ (6-րդ բանաձև, 1998 թ.⁷), ինչը ցույց է տալիս տարածքի կարևորությունը, հատկապես՝ թռչնաֆաունայի համար:

Արմաշի տարածքը, չնայած որպես զլոբալ նշանակության ԿԹՏ-ի ճանաչմանը, պետական և մասնավոր սուբյեկտների համատեղ սեփականություն է: Տարածքի ջրային ռեսուրսները կառավարվում են ձեռնարկությունների բաժնետերերի համաձայնությամբ, որոնք հիմնականում զբաղված են ձկան առևտրային արտադրությամբ: Սեփականության այս կառուցվածքը բարդացնում է բնապահպանական խնդիրների լուծումը, ինչը միշտ չէ, որ համընկնում է մասնավոր տարածքների կառավարման շահերի և առաջնահերթությունների հետ, քանի որ հիմնական շահը արդյունաբերական ձկնաբուծությունն է: Այս ամենից զատ, տարածքը ծառայում է նաև որպես հանրային որսավայր⁸, որտեղ ջրային թռչունները ուղղակիորեն հայտնվում են սպանվելու սպառնալիքի տակ (օրինական և անօրինական): Այնուամենայնիվ, անկայուն կառավարման հետևանքով թռչունների համար կենսական միջավայրերին սպառնացող պոտենցիալ վտանգը (օրինակ՝ ձկնաբուծարանների մշտական ջրառը կամ վերափոխումը վարելահողի և կամ սեփականատիրոջ ֆինանսական անկայունության պատճառով լքվածությունը և այլն), ավելի վնասակար կասկադային ազդեցություն կունենա ինչպես բազմացող, այնպես էլ չբազմացող ջրային թռչունների վրա, ինչը հանգեցնում է բնադրման և կեր փնտրելու վայրերի կորստի:

Ընթացիկ ԿՊ-ի նպատակներից մեկը տարածքի կայուն կառավարման հիմքը դնելն է, որը պետք է հավասարակշռի սեփականատերերի տնտեսական շահերը և պահպանության առաջնահերթությունները և ապահովի, որ այդ հավասարակշռությունը ժամանակի ընթացքում կայուն լինի:

⁴ Հայաստանի Հանրապետության կենդանիների Կարմիր գիրք, Կազմ՝ Աղայան և Մ. Քալաշյան, 2-րդ հրատ., Երևան, 2010:

⁵ IUCN 2024. Վտանգված տեսակների IUCN ցուցակը: Բնության և բնական ռեսուրսների պահպանության միջազգային միության տարբերակ 2023-1:

⁶ Եվրոպայի խորհուրդ (ԵԽ) 1996:

⁷ ԵԽ, 1998 թ.:

⁸ Ջրային թռչունների որսի պաշտոնական սեզոնը սահմանվել է 2023 թվականի սեպտեմբերի կեսերից մինչև հունվարի վերջը: Որսի սահմանափակումները որոշվում են ամեն տարի ԷՆ-ի կողմից՝ հիմնվելով որսի սեզոնի նախնական հետազոտության արդյունքների վրա:

Ուսումնասիրության մանրամասները

Արմաշի Էմերալդ տարածքի փորձնական կառավարման պլանը (ԷՏԿՊ) (AM0000025) իրականացվում է խնդիր 3-ի ներքո, այն է՝ *փորձարկել Էմերալդ տարածքի կառավարման առաջարկությունները՝ օգտագործելով 2 տարածք* որպես ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի ուսումնասիրության առարկա:

Ուսումնասիրության առումով Արմաշի տարածքի առանձնահատկությունն այն է, որ այն զգալիորեն ենթակա է մարդածին ազդեցությունների, ինչպիսիք են ձկնաբուծությունը քաղցրահամ ջրերում, հողօգտագործման փոփոխություններով պայմանավորված հարածուն ճնշումների, և գոյություն ունեն ջրի նկատմամբ զգայուն բազմաթիվ թիրախային օբյեկտներ: Սա ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում ուսումնասիրված մյուս՝ Իջևանի տարածքի հակադրությունն է, որը ենթակա է թույլ ճնշումների ու սպառնալիքների թիրախային օբյեկտներին, ակտիվ կառավարվող ընդարձակ անտառային (և արոտավայրերի) տարածքներ ունի և գրեթե զերծ է մարդածին գործունեությունից:

Ներկայիս ԷՏԿՊ-ն հիմնված է Արմաշի (AM0000025) 2023-2024 թվականների առաջարկված սահմանների և ԵՄ-ՀՇՄԾ շրջանակներում սահմանված տեսակների ու Բնակմիջավայրերի վերանայված ցանկի վրա: Ներկայիս Արմաշի 2023-2024թթ. տարածքը, այսինքն՝ Արմաշ (AM0000025)-ը, Խոր Վիրապի տարածքից բաժանման արդյունք է՝ ելնելով վերանայված առաջարկից (ըստ ԵՄ-ՀՇՄԾ 2023-2024 թվականների հանձնարարականների):

Ներկայիս ԷՏԿՊ-ն ցուցադրական օրինակ է ՀՀ-ի համար, հատկապես՝ տարածքի պահպանման աստիճանի, պահպանման նպատակների և պահպանման միջոցառումների գնահատման մեթոդի առումով: Տվյալ մեթոդը կիրառվում է Natura 2000 ԿՊ-ներում, որոնք ընտրվել են ԵՄ-ի վերջին հրապարակման՝ Ճնշման և պահպանման միջոցառումների ծածկագրերի ցանկից: Վերջինս ստանդարտ ցանկ է, որն օգտագործվում է Natura 2000-ի համար Art 17 տեսակների, Բնակմիջավայրերի և Art 12 թռչունների տեսակների վրա ճնշումների և սպառնալիքների մասին տեղեկություններ հաղորդելու համար: Դա մի մեթոդ է, որը կարող է առաջացնել նվազագույն անհամապատասխանություններ և նպաստել Հայաստանում ԷՏԿՊ-ների գնահատման միասնական ստանդարտացված ձևին: Թիմի կարծիքով՝ սա կնպաստի նաև Հայաստանի փորձագետների և պատկան մարմինների շատ ավելի հզորմացմանը Natura 2000-ին համապատասխանող մեթոդներ կիրառելու հարցում: Սա առավելություն կլինի ապագա օգտագործման համար (օրինակ՝ ԵՄ LIFE+ ծրագրում) և ապագա Էմերալդ բարոմետրի կառավարման և ցուցանիշների մոնիթորինգի առումով:

Բացի այդ, ԷՏԿՊ-ն ընդունվել է տեղական մակարդակով և պարզեցվել է մի քանի կետերով՝ ըստ երկրում առկա տեղեկատվության և կարողությունների: Ուստի ԿՊ-ն այնքան էլ ընդարձակ չէ: Այսուհանդերձ նպատակները պարտադիր պահպանված են, և ԿՊ-ի բոլոր անհրաժեշտ կետերը կատարվել են տեղեկատվության հասանելիության մակարդակով:

ԿՊ-ի հիմնական բաղադրիչները ներառում են պահպանվող օբյեկտների պահպանման աստիճանի և կարգավիճակի ներկայացումը: ԿՊ-ի առաջարկությունները բերված են 10 տարվա Գործողությունների ծրագրում (Հավելված Բ): Գործողությունների ծրագիրը ներառում է նաև միջնաժամկետ գնահատման հաշվետվություն:

Շրջակա միջավայրի նախարարությանը խորհուրդ է տրվում քննարկել և լրամշակել ընթացիկ ԷՏԿՊ-ն և ձեռնամուխ լինել դրա հաստատմանն ու իրականացմանը, ինչպես նաև վերահսկել պահպանման միջոցառումների կատարումը ԿՊ-ի գործելու ողջ ընթացքում: Ամենակարևորը՝ ՀՀ կառավարությունը պետք է ապահովի անհրաժեշտ հիմքն ու գործիքները իրականացնելու և գնահատելու համար առաջարկվող ընթացիկ (և ապագա) գործողությունների և մոնիթորինգի ծրագիրը: Այդ նպատակով է նախատեսված «Էկոպարեկային ծառայության մասին» նոր օրենքը⁹: Երբ Էկոպարեկային ծառայությունը սկսի իր գործունեությունը ծրագրի տարածքում, կարևոր է, որ տեղեկացված լինի ՇՄՆ-ից ԿՊ-ի ընդհանուր նպատակների, տարածքի կարևորության և պահպանման միջոցառումների մասին: ԷՏԿՊ-ն և նկարագրված առաջարկությունները մշակել է տեղի և միջազգային փորձագետների թիմը հետևյալ ոլորտներում. Բնակամիջավայրեր, բույսեր, թռչնաֆաունա, սողուններ, անողնաշարավորներ և կաթնասուններ:

Հաղորդակցության, կրթության և իրազեկության բարձրացման ընթացքում 2024 թվականի ապրիլի սկզբին տեղի է ունեցել ճանաչողական/խորհրդատվական հանդիպում տեղի շահագրգիռ կողմերի հետ՝ հանրային լայն և բաց ներգրավվածության համար: Տեղացիների կարծիքներն ու տեսակետները հանգամանորեն հաշվի են առնվել ԿՊ-ի ընթացիկ վերանայման և վերջնական մշակման ընթացքում: Ակտիվ մասնակցություն և արձագանքներ են գրանցվել հատկապես ծրագրի տարածքում գործող մասնավոր ձկնաբույծների կողմից: Խնդիրներից մեկը Էմերալդ ԿՊ-ի այնպիսի իրականացումն է, որը կհանգեցնի փոխշահավետ լուծումների: Այդ նպատակով Գործողությունների ծրագրում ներառված են մի շարք առաջարկվող գործողություններ՝ ի լրումն ԿՊ-ի ընթացիկ գնահատման, ինչպես օրինակ՝ կենսաբազմազանության նոր մոնիթորինգը և կոնկրետ դեպքերի Էկոհամակարգային ծառայությունները/սոցիալ-տնտեսական ուսումնասիրությունները:

ԷՏԿՊ-ի կառուցվածքը և գործընթացը

Ներկայիս ԷՏԿՊ-ի կառուցվածքը հիմնված էր ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի առաջարկությունների վրա՝ առանձին, ամբողջական, համապարփակ Էմերալդ ԿՊ¹⁰-ի նախապատրաստման և մշակման համար:

ԿՊ-ն ընդգրկում է մի շարք իրար հաջորդող փուլեր՝ ԿՊ-ի նախապլանավորումից և նախապատրաստումից մինչև դրա վերջնական մշակումն ու քննարկումը, իրականացումը և պահպանման միջոցառումների վերանայումը ադապտացիոն կառավարման միջոցով (պատկեր 1): Ինչպես նաև Էմերալդ ԿՊ-ի պատրաստման ուղեցույցում առաջարկվում է անհրաժեշտ դաշտային ուսումնասիրություն/գույքագրում կատարել և մշտապես լրացնել Ստանդարտացված տվյալների ձևաթղթի (US2) առկա տեղեկատվությունը:

Ստորև ներկայացված կենսաբազմազանության մասին տեղեկատվությունը հիմնականում քաղված է գոյություն ունեցող տվյալների վերլուծությունից, քանի որ հատուկ դաշտային նմուշառում/մոնիթորինգ չի իրականացվել, այսուհանդերձ տեղ են գտել նաև նոր տվյալներ՝ հիմնված անձնական դաշտային հետազոտությունների վրա (թռչնաշխարհի):

⁹ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

¹⁰ D2. Առաջարկություններ Հայաստանում Էմերալդ տարածքի կառավարման պլանների պատրաստման ուղեցույցների համար (2023 թ.), ԵՄ-ՀՇՄԾ:

Ինչ վերաբերում է թռչնաֆաունային, ապա ներկայացված վերլուծությունը հիմնված է վերջին 15 տարիների ընթացքում, տարվա բոլոր եղանակներին Արմաշում Լ. Բալյանի ամենամյա (վերջին 3 տարիներին ասպիրանտուրայի) դաշտային ուսումնասիրությունների շնորհիվ հավաքած տվյալների վրա: Տեղեկատվություն է տրամադրվել նաև USQ-ի կողմից, 2016թ. (Հավելված Գ) նախքան տարածքների բաժանումը, ինչպես նաև տեղ են գտել BirdLife International-ի և Հայաստանի թռչունների հաշվառման խորհրդի հավաքած տվյալները: Երկու տարածքների՝ Խոր Վիրապի և Արմաշի թիրախային տեսակների և բնակմիջավայրերի ընդհանուր թիվը և պոպուլյացիաները Խոր Վիրապի տարածքից անջատվելուց հետո (2023-2024 թվականներին՝ համաձայն ԵՄ-ՀՇՄԾ առաջարկությունների) մնացել են անփոփոխ: Այնուամենայնիվ, ինչ վերաբերում է USQ-ին, վերանայված առաջարկով (2023-2024 թվականներին՝ ԵՄ-ՀՇՄԾ առաջարկությունների համաձայն) տեսակների/ Բնակմիջավայրերի ցանկերում կան մի քանի փոփոխություններ: Տեղեկատվությունը հաստատվել է այլ գիտաշխատողների (օրինակ՝ թռչնաբանական համայնքի) և տեղական կազմակերպությունների (օրինակ՝ տեղի բնապահպանական տեսչություն, տեղի բնապահպանների հաշվետվություններ և այլն) հետ կապի միջոցով:

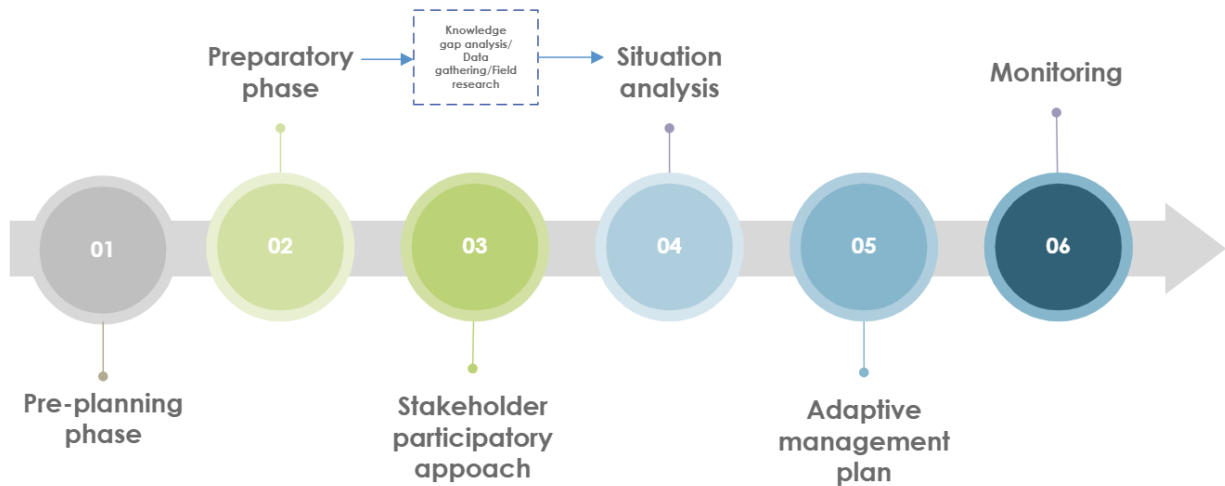
Հարկ է ընդգծել, որ կանոնավոր մոնիթորինգն անհրաժեշտություն է և նախատեսված է Գործողությունների ծրագրում:

Նաև հավելված Ա-ում զետեղված է քարտեզների ամբողջական փաթեթը: Դրանք են՝ քարտեզ 1. Նախկին միջավայր / ներկայիս իրավիճակը, քարտեզ 2. Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ բանաձևի Բնակմիջավայրերի բաշխումը և առատությունը, քարտեզ 3. Բեռնի կոնվենցիայի 6-րդ բանաձևում թվարկված կենդանական աշխարհի կարևոր տեսակների Բնակմիջավայրերը և պոպուլյացիաները, բացի թռչնաֆաունայից, քարտեզ 4. Թռչնաֆաունայի կարևոր տեսակների Բնակմիջավայրեր և պոպուլյացիաներ, քարտեզ 5. Ճնշումներ/սպառնալիքներ պահպանվող օբյեկտներին և քարտեզ 6. Կառավարման միջոցառումներ:

Ներկայումս ԿՊ-ի պատրաստումն ու մշակումը գիտական համայնքի պարտականությունն է՝ ՇՄՆ-ի և ՀԲ-ի հսկողության ներքո: Ինչպես նաև գործում է «Էկոպարեկային ծառայության մասին»¹¹ նոր օրենքը, սակայն դրա գործառնությունները դեռևս չեն կատարվում:

¹¹ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Պատկեր 1. Գործընթացի փուլերն ընթացիկ կառավարման պլանի մշակման համար

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

- 01. pre-planning phase - նախնական պլանավորման փուլ
- 02. preparatory phase - նախապատրաստական փուլ
- 03. stakeholder participatory approach - շահագրգիռ կողմերի համատեղ/մասնակցային մոտեցում
- 04. situation analysis - իրավիճակի վերլուծություն
- 05. adaptive management plan - ադապտացիոն կառավարման պլան
- 06. monitoring – մոնիթորինգ

Knowledge gap/Data gathering/ Field Research - Գիտելիքների խզվածքի վերլուծություն / տվյալների հավաքագրում և դաշտային ուսումնասիրություն

Պահպանման պատմություն

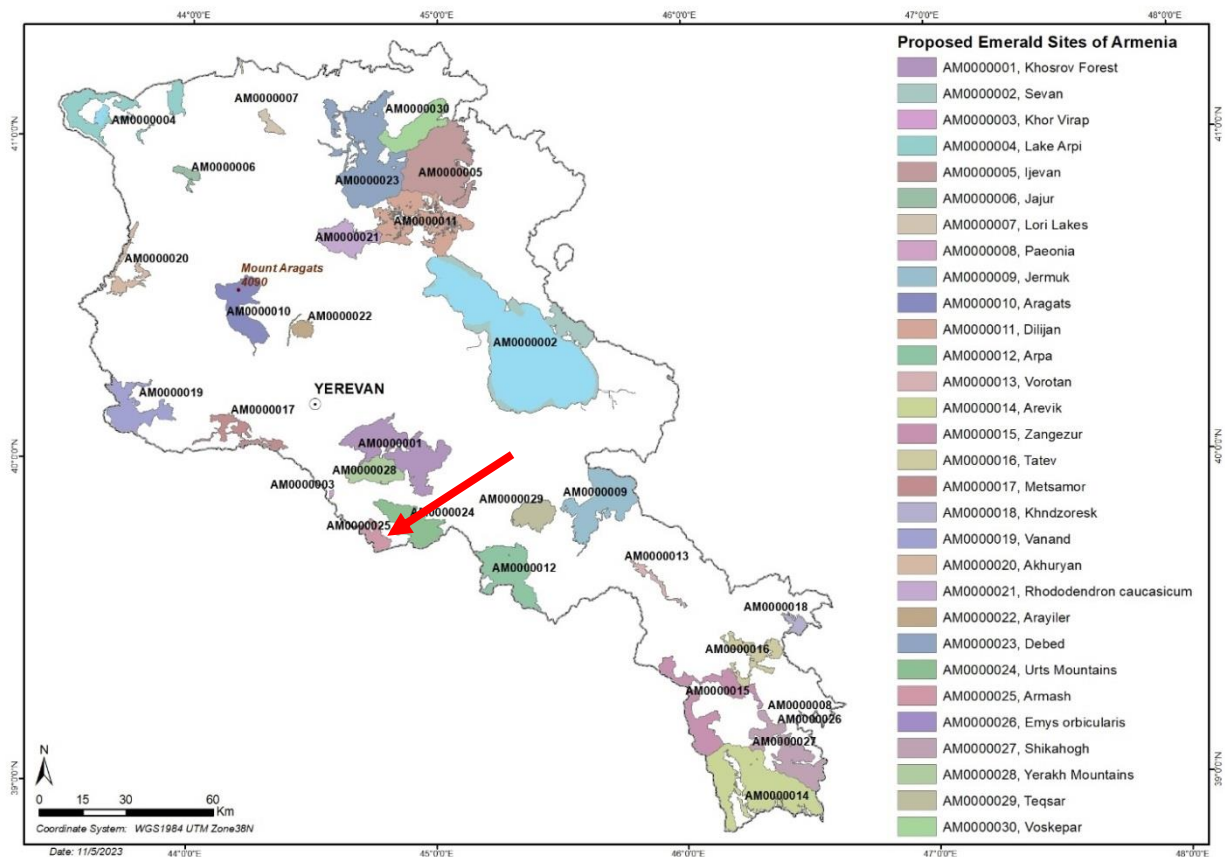
«Արմաշ» Էմերալդ տարածքը (AM0000025) գտնվում է Հայաստանի միջին արևելքում՝ Արարատի մարզում (պատկեր 2.): Ամենամոտ Էմերալդ տարածքը Ուրծի լեռներն են (AM0000024) արևելքում:

Էմերալդ տարածքն ի սկզբանե առաջարկվել է 2016 թվականին: Այն, իր 6,998 հա տարածքով, «Խոր Վիրապ» (AM0000003) Էմերալդ տարածքի մաս էր կազմում՝ ընդգրկելով Արմաշի ներկայիս 2023-2024թթ. Էմերալդ տարածքի մոտ 90%-ը:

Արմաշի տարածքի առաջին ամբողջական ներկայացումը Բեռնի կոնվենցիային եղել է 2016 թվականին: 2023 թվականից այն դարձել է անկախ Էմերալդ տարածք: Այստեղ առկա են Կոնվենցիայի 6-րդ բանաձևի բազմաթիվ տեսակներ, ինչպես նաև բուսական և կենդանական աշխարհի այլ մեծ թվով ազգային նշանակության տեսակներ: Տարածքի տվյալները 2016 թվականին ներառվել են Ստանդարտացված տվյալների ձևաթղթում (US2¹², հավելված Գ) տարածքի սահմանները ուրվագծող համապատասխան շեյֆայլով (պատկեր 3):

¹² US2 Խոր Վիրապ-Արմաշ, <https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=AM0000003>

Պատկեր 2. Հայաստանի Էմերալդ տարածքներ (առաջարկված 2023 թ., «Արմաշ» (AM0000025) Էմերալդ տարածքը նշված է կարմիր սլաքով)¹³

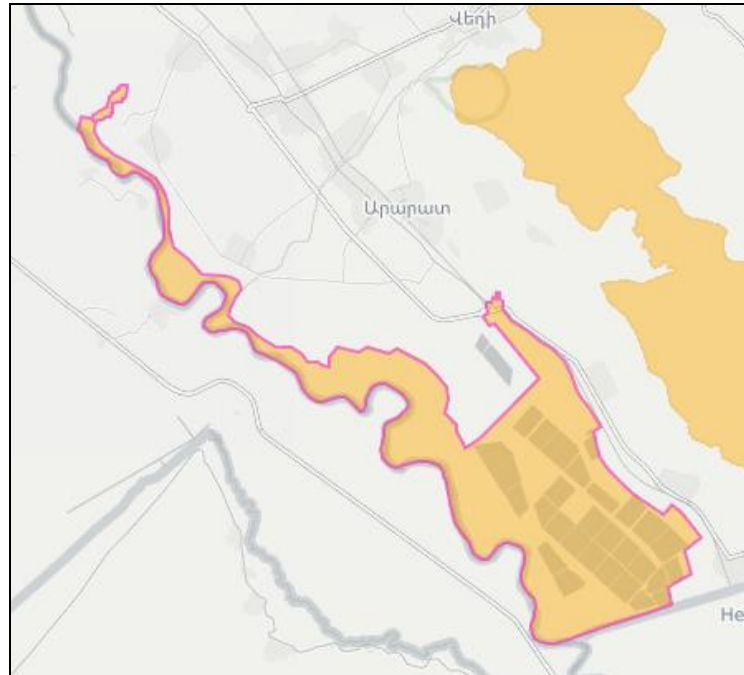
Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

2016 թվականից ի վեր, ըստ Էմերալդ բարոմետրի տվյալների¹⁴, տարածքը (ինչպես և ՀՀ-ի բոլոր Էմերալդ տարածքները) բնութագրվում է որպես «թեկնածու» տարածք, այսինքն՝ դեռ «ընդունված» չէ, ինչը նշանակում է, որ Էմերալդ ցանցի գործընթացը առաջխաղացում չի ունեցել:

¹³ 2023-2024 թվականներին Արմաշի (AM0000025) առաջարկվող սահմանները և տեսակների ու բնակավայրերի վերանայված ցանկը ԵՄ-ՀՇՄԾ շրջանակներում:

¹⁴ Էմերալդ բարոմետր https://tableau-public.discomap.eea.europa.eu/views/EmeraldBarometerdashboard/Barometertable?%3AshowAppBanner=false&%3Adisplay_count=n&%3AshowVizHome=n&%3Aorigin=viz_share_link&%3AisGuestRedirectFromVizportal=y&%3Aembed=y

Պատկեր 3. «Արմաշ» (AM0000025) Էմերալդ տարածքի սահմանները (USՁ, 2016թ.)

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

2023-2024 թվականներին, ԵՄ-ՀՀՄԾ-ի շրջանակներում, տարածքն առանձնացվել է «Խոր Վիրապ» Էմերալդ տարածքից և ստացել սահմանների ընդլայնում (Էմերալդ տարածքի 90%-ը մնացել է նույնը): Առանձնացման նպատակն էր պահպանության միջոցառումներն ուղղել ջրաճահճային հանդակներին և դրանց բնակմիջավայրերին, ինչը էապես կնպաստի թիրախային տեսակների պահպանմանը: Դա նաև կնպաստի ապագայում ջրաճահճային տարածքների և ձկնաբուծության ամբողջական և բազմաֆունկցիոնալ կառավարման պլանին: Երկու տարածքներում՝ Խոր Վիրապում և Արմաշում, դրանք առանձնացնելուց հետո թիրախային տեսակների և բնակմիջավայրերի քանակը և պոպուլյացիաները մնացել են անփոփոխ:

Վերոնշյալ տեղեկատվության հիման վրա Արմաշի Էմերալդ տարածքի պահպանության ընդհանուր պատմությունը ամփոփ ներկայացված է ստորև՝ աղյուսակում:

Աղյուսակ 1. Արմաշ Էմերալդ տարածքի պահպանման պատմությունը 2016 թվականից

Տարի	Տարածք (հա)	Մեկնաբանություն
2011թ.	-	-
2013թ.	-	-
2016թ.	6,998	Որպես AM0000003 - «Խոր Վիրապ – Արմաշ» Էմերալդ տարածքի մաս:
2023թ.	5,903	5,312 հա-ը համընկնում է 2016 թվականի սահմանների հետ (տարածքի մոտ 90%-ը):

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Պահպանման ներկայիս շրջանակը

Ծրագրի տարածքում կիրառվող բնության պահպանության ներկայիս շրջանակը ներկայացված է ստորև:

US2-ում նշված պահպանման միջոցառումները (2016թ.)

2016 թ. US2¹⁵-ն (հավելված Գ), ներառում է «Արմաշի» Էմերալդ տարածքի ամենամեծ մասը, այն է գրեթե 90%-ը, պահպանության գործունեության կառավարման մասին տեղեկատվություն և առաջարկներ չունի (ի տարբերություն Էկոլոգիական և պահպանության կարգավիճակի մասին տեղեկությունների):

Տարածքների պահպանության և կառավարման շրջանակը՝ ըստ ՀՀ օրենսդրության (օրինակ՝ նշանակված պահպանվող տարածքները, անտառային տնտեսությունները (ԱՏ))

Նշանակված պահպանվող տարածքները կարող են ներառել բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ (ԲՀՊՏ), արգելավայրեր և այլն: Ուսումնասիրության տարածքը չի համընկնում որևէ ԲՀՊՏ-ի և ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված որևէ այլ պահպանվող տարածքի հետ:

Ծրագրի տարածքի հարևանությամբ գտնվող այլ պահպանվող տարածքներ

Էմերալդ տարածքի ներսում և հարևանությամբ կան երկու պահպանվող տարածքներ, որոնք գտնվում են BirdLife միջազգային ճանաչման¹⁶ պահպանության ներքո, այսինքն՝ Թռչունների և կենսաբազմազանության կարևոր տարածքը (ԿԹՏ - AM004) և կենսաբազմազանության հիմնական տարածքը (ԿՀՏ), որի գրեթե 4639 հա-ը գրեթե ամբողջովին համընկնում է (95%) Արմաշի Էմերալդ տարածքի հետ (աղյուսակ 2):

Աղյուսակ 2. Այլ տեսակի պահպանվող տարածքներ (Հայաստանում պետականորեն չպահպանված) Արմաշի¹⁷ Էմերալդ տարածքի շրջակայքում

Պահպանվող տարածքների այլ տեսակներ (Հայաստանում պետականորեն պահպանված չեն)	Անվանումը	Ամբողջական/մասնակի համընկնում Արմաշի Էմերալդ տարածքի հետ
Թռչունների և կենսաբազմազանության կարևոր տարածք	AM004 Արմաշի ձկնաբուծարան	Գրեթե ամբողջությամբ համընկնում (https://datazone.birdlife.org/site/factsheet/armash-fish-farm-iba-armenia)
ԿՀՏ - Կենսաբազմազանության հիմնական տարածքներ	Արմաշի ձկնաբուծարան	Գրեթե ամբողջությամբ համընկնում (https://www.keybiodiversityareas.org/site/factsheet/3137)
Որսավայր	-	Գրեթե ամբողջությամբ համընկնում (https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=107946)

Սղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

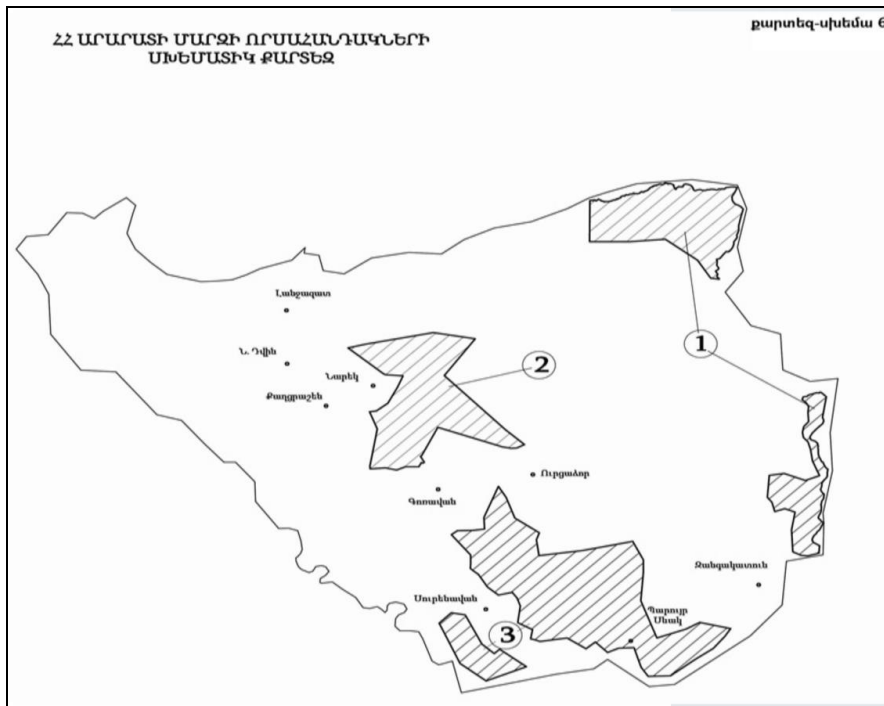
Ծրագրի տարածքը գտնվում է Արարատի մարզի որսավայրում, մասնավորապես՝ հարավարևմտյան մասում (պատկեր 4):

¹⁵ US2 խոր Վիրապ-Արմաշ, <https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=AM0000003>

¹⁶ Արտագրված է նաև «Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքում

¹⁷ Ներբեռնված <https://keybiodiversityareas.org/>, <https://www.keybiodiversityareas.org/sites/search> և <https://datazone.birdlife.org/site/mapsearch>, 2024 թվականի ապրիլի 23-ին:

Պատկեր 4. Որսավայրեր Արարատի մարզում

Ծնթ.՝ Արմաշի Էմերալդ տարածքը գտնվում է հարավ-արևմուտքում:

Աղբյուրը՝ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=107946>, kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Նշանակված ամենամոտ պահպանվող տարածքները (ՀՀ օրենսդրության համաձայն) և ԱՏ-ները ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում (աղյուսակ 3): Ակնհայտ է, որ տարածքի հարևանությամբ կան բազմաթիվ տարածքներ, որոնք գտնվում են պահպանության և կառավարման սխեմայի ներքո, և հստակ երևում է տարածքի և շրջակայքի պահպանության կարևորությունը: Սա նաև այն տարբերակն է, որը կարող է հետագայում էլ ուսումնասիրվել, օրինակ՝ որպես պոտենցիալ էկոմիջանցք կամ միացում Էմերալդներին:

Աղյուսակ 3. Արմաշի Էմերալդ տարածքի շրջակայքում պահպանության հատուկ կարգավիճակ ունեցող տարածքներ

Պահպանության հատուկ կարգավիճակ ունեցող տարածքներ	Անվանում	Հետափորությունը Արմաշի Էմերալդ տարածքից
Էմերալդ տարածքներ	Երախ լեռներ- AM0000028	> 13 կմ Էմերալդ տարածքի հյուսիսային սահմանից
	Խոր Վիրապ- AM0000003	> 14 կմ Էմերալդ տարածքի հյուսիս-արևելյան սահմանից
	Ուրծ լեռներ- AM0000024	> 2 կմ Էմերալդ տարածքի արևելյան սահմանից
Այլ պահպանվող տարածքներ(ԿԹՏ, ԿՀՏ և այլն) ¹⁸	ԿՀՏ Արմաշ (Խոր Վիրապ)	Գրեթե ամբողջությամբ համընկնում են
	ԿԹՏ – Արմաշի ձկնաբուծարան	Գրեթե ամբողջությամբ համընկնում են

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

¹⁸ <https://www.keybiodiversityareas.org/sites/search>
<https://datazone.birdlife.org/site/mapsearch>

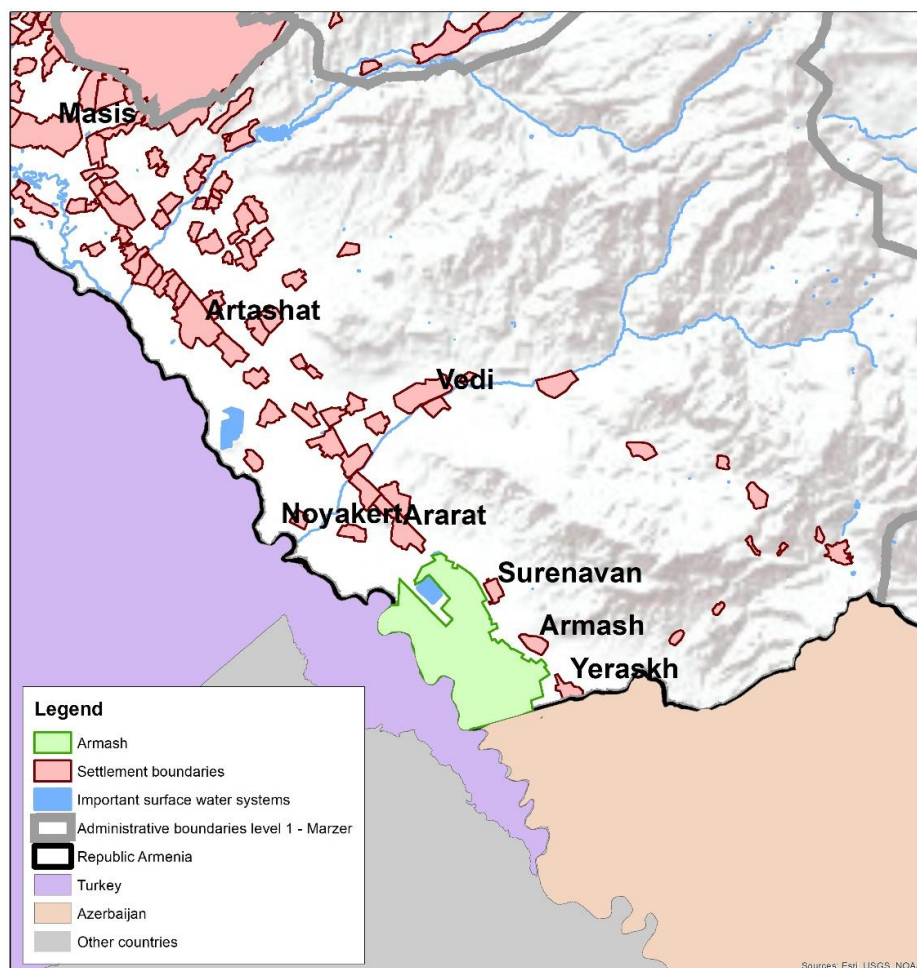
ԷՄԵՐԱԼԴ ՏԱՐԱԾՔԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Էմերալդ տարածք

Արմաշի էմերալդ տարածքն ամբողջությամբ գտնվում է Հայաստանի արևմուտքում գտնվող Արարատի մարզում: Ծրագրի տարածքի սահմաններից 1 կմ հեռավորության վրա գտնվող ամենամոտ Բնակմիջավայրերը Արմաշ, Սուրենավան և Երասխ գյուղերն են (պատկեր 5), որոնք գտնվում են էմերալդ տարածքի արևելյան և հյուսիսային կողմերում: Ծրագրի տարածքի շրջակայքում են Վեդի և Եղեգնավան Բնակմիջավայրերը: Մարզի կենտրոնն է Արարատը, որը գտնվում է տարածքից 20կմ հյուսիս-արևելք: Տարածքը գտնվում է Երևանից մոտավորապես 45 կմ հեռավորության վրա:

Արմաշի տարածքը գտնվում է նաև Հայաստանի և Ադրբեջանի սահմանին հարավում և Թուրքիայի հետ սահմանին՝ արևելքում, ինչպես ներկայացվում է պատկեր 5-ում:

Պատկեր 5. Արմաշի էմերալդ տարածքին հարող վարչական բաժանումներ և համայնքներ

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Տարածքը արևելքում սահմանամերձ է Արաքս գետին, արևմուտքում՝ տեղի գյուղատնտեսական դաշտերին: Տարածքի հյուսիսային մասը սահմանամերձ է տեղական ձկնաբուծական լճակների սահմաններին, հարավային հատվածը՝ Հայաստանի և Ադրբեջանի սահմանային գծերին:

Աղյուսակ 4. Արմաշի էմերալդ (AM0000025) տարածքի ընդհանուր տեղեկություններ

Աշխարհագրական դիրք		
Կենտրոնի կոորդինատներ (մետր)	X	478803
	Y	4401630
Պարագիծ (մետր)	52609.14	
Տարածք (հա)	5902.58	
Վարչական պատկանելություն		
Մարզ	Արարատ (100%)	
Մարզային միավոր	Արարատ (100%)	

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Հողօգտագործումը, ներառյալ՝ ներկա կարգավիճակը և սեփականությունը, և պահպանվող օբյեկտ(ներ)ի վրա ազդող գործոնները (աբիոտիկ, կենսաբանական, մարդու գործունեություն)

Հողօգտագործում և պահպանվող օբյեկտ(ներ)ի վրա ազդող գործոններ (աբիոտիկ, կենսաբանական, մարդու գործունեություն)

Ստորև համառոտ նկարագրված են հողի բուսական ծածկույթի և հողօգտագործման գործոններ, որոնք կարող են ազդել պահպանվող օբյեկտների պահպանման վրա, կամ պետք է հաշվի առնել դրանք կառավարման միջոցառումներ նախագծելիս և իրականացնելիս: Ստորև վերլուծությունը տեսանելի պատկերված է հավելված Ա-ում ներառված քարտեզների ամբողջական փաթեթի միջոցով, որոնք են՝ քարտեզ 1. Նախկին միջավայր / ներկայիս իրավիճակ, քարտեզ 2. Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ բանաձևի Բնակմիջավայրերի բաշխումը և առատությունը, քարտեզ 3. Բեռնի կոնվենցիայի 6-րդ բանաձևի կենդանական աշխարհի կարևոր տեսակների Բնակմիջավայրեր և պոպուլյացիաներ, բացի թռչնաֆաունայից, քարտեզ 4. Թռչնաֆաունայի կարևոր տեսակների Բնակմիջավայրեր և պոպուլյացիաներ, քարտեզ 5. Ճնշումներ/սպառնալիքներ պահպանվող օբյեկտներին:

Հողօգտագործում

Ծրագրի տարածքի հողօգտագործման երեք հիմնական կատեգորիաները հետևյալն են.

- մշտական ջրային օբյեկտներ, որոնք հիմնական հողօգտագործումն են ծրագրի տարածքում (50.0%),
- խոտաբույսային համակեցություններ, որոնք զբաղեցնում են երկրորդ տեղը որպես գերակշռող հողօգտագործում (21,9%) և
- թփուտներ, որոնք զբաղեցնում են տարածքի գրեթե 15%-ը:

Հետևյալ աղյուսակը պատկերում է հողի տեսակները էմերալդ տարածքում:

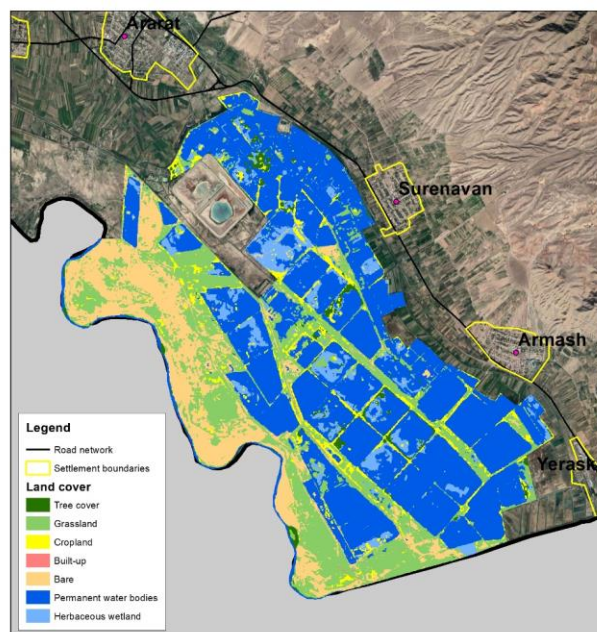
Աղյուսակ 5. Հողօգտագործման բաշխումը (AM0000025) Արմաշի Էմերալդ տարածքում¹⁹

Հողի տեսակը ²⁰	Տարածք (հա)	Տարածքի տոկոսը
Մշտական ջրային հատվածներ ²¹	2954.42	50.0%
Խոտաբույսային համակեցություններ	1292.70	21.9%
Մերկ/ նոսր բուսականություն/ թփուտներ	867.12	14.7%
Խոտային խոնավ տարածք	399.94	6.8%
Վարելահողեր	288.54	4.9%
Ծառածածկ	94.22	1.6%
Կառուցապատված	5.65	<0.1%
Տարածքի ընդհանուր մակերեսը	5902.59	100%

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Էմերալդ տարածքի հողի ծածկույթի քարտեզը ներկայացված է ստորև (պատկեր 6): Մշտական ջրային օբյեկտները հողի ծածկույթի գերակշռող տեսակն են:

Պատկեր 6. Արմաշի Էմերալդ տարածքի հողածածկույթի տեսակները - AM0000025

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

¹⁹ Տվյալների աղբյուր հողօգտագործման տեղեկատվության համար՝ © ESA WorldCover նախագիծ [2021] /: Պարունակում է փոփոխված Copernicus Sentinel տվյալները՝ մշակված ESA WorldCover կոնսոլիդացիոն կոդով:

²⁰ Դիսկրետ դասակարգումը հիմնված է 11 դասերի վրա և սահմանվում է հողերի ծածկույթի դասակարգման միջոցով (LCCS)՝ մշակված ՄԱԿ-ի (ՄԱԿ) Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (FAO) կողմից (https://worldcover2021.esa.int/data/docs/WorldCover_PUM_V2.0.pdf):

²¹ Այդ թվում ձկնաբուծարանները, որոնք չորանում են տարին մեկ անգամ մոտ 5-7 շաբաթով: (Այս դասը ներառում է որևէ աշխարհագրական տարածք, որը տարվա մեծ մասը (ավելի քան 9 ամիս) ծածկված է ջրային հատվածներով, լճեր, ջրամբարներ և գետեր: Կարող են լինել քաղցրահամ կամ աղի ջրային տարածքներ: Որոշ դեպքերում ջուրը կարող է սառչել կես տարով՝ 9 ամսից պակաս):

Բուսականություն

Ծրագրի տարածքի բուսածածկույթի վրա ազդում է գերիշխող հողօգտագործումը այնպիսի հատվածներում, ինչպիսիք են ջրային ավազանները, եղեգնուտները և խոտածածկ տարածքները: Բացի այդ, մի շարք ավազաններ ավելի քան մեկ տասնամյակ չեն գործում և վերածվել են սեզոնային աղային խոնավ տարածքների: Էմերալդ տարածքում չկան բնակատեղիներ և այլ մշտական կառույցներ:

Արաքսի հովիտը հիմնականում կիսաանապատ է՝ չափազանց աղի հողերով: Բուսականությունը հիմնականում հալոֆիտ է, առավելապես՝ սագախոտ (*Chenopodium*), շնկոտեմ (*Lepidium*), աղուտաբույս (*Salsola*), ուղտի փուշ (*Alhagi*) և զուգատերև (*Zygophyllum*): Ճահիճները, խոնավ տարածքները, ջրանցքները և լճակները լի են եղեգներով և տարազգի բուսականությամբ՝ խառնված *Typha*-ի, *Carex*-ի և նոսր մոշենիի²² հետ:

Անտրոպոգեն գործողություններ

Արմաշի տարածքը Հայաստանի Արաքսի հովիտի ամենամեծ ձկնաբուծարանն է, որի 1514 հա-ը ծածկված է ընդհանուր 29 ձկնաբուծական լճակներով, որոնցից յուրաքանչյուրի մակերեսը 11-95 հա է:

Ձկնաբուծությունն ընդգրկում է ջրային ավազաններ, որոնք օգտագործվում են որպես կարպաբուծության ինտեգրված (ոչ ինտենսիվ, ոչ էքստենսիվ) համակարգ (կարպերի ընտանիք *Cyprinidae*), որը սնվում է երկու հիմնական աղբյուրներից՝ արտեզյան հորերից և ոռոգման ջրանցքից, որը մասամբ մատակարարվում է Արաքս գետի հիդրոլոգիական ցանցից (Սևջուր, Հրազդան, Քասախ), մասամբ էլ իշխանի ֆերմաներից արտահոսող ջրով:

Ինտեգրված ձկնաբուծական համակարգ, որտեղ ձկան պաշարը աճեցվում է փակ բնական էկոհամակարգում և կախված չէ արհեստական կերից: Համակարգն օգտագործում է ջրային կուլտուրա (ձկնաբուծություն) գյուղատնտեսության հետ ռոտացիոն եղանակով, որտեղ ձկնաբուծության թափոնները (ջրային կուլտուրա) օգտագործվում են բերքը պարարտացնելու համար, իսկ բերքը իր հերթին ապահովում է օրգանական նյութեր (սնուցիչներ), որոնք օգտագործվում են որպես կեր ձկների համար:

Տարածքը ներառում է նաև աղի կիսաանապատային մեծ տարածքներ, երաշտային կամ լքված ջրային լճակներ և արդյունաբերական կեղտաջրերի մաքրման ակտիվ ավազան՝ ծրագրի տարածքի հյուսիսային կողմում, որը պատկանում է հանքարդյունաբերական ընկերությանը: Ներկայիս իրավիճակի քարտեզը արտացոլված է հավելված Ա-ում (Քարտեզ 1. Նախկին միջավայր / ներկայիս իրավիճակ):

Ինչ վերաբերում է տարածքի սեփականությանը, ապա «Արմաշ կարպի ֆերմա» ՓԲԸ-ն պետական և մասնավոր համատեղ ձեռնարկության սեփականություն է, որտեղ պետական բաղադրիչը վարձակալության է տրվում և կառավարվում է բաժնետերերի մասնակցությամբ: Նրանք վճարում են ջրային ֆոնդին, բայց հողի սեփականատերը չեն:

²² BirdLife International (2024) Կարևոր թռչունների տարածքի տեղեկատվական թերթիկ. Արմաշի ձկնաբուծարան: Ներբեռնված է <https://datazone.birdlife.org/site/factsheet/armash-fish-farm-iba-armenia-hq>

Կոնֆլիկտներ

Տարածքի պահպանման կարևորության²³ վերջին վերանայման համաձայն՝ պահպանվող տարածքը բնութագրվում է ձկնաբուծական տնտեսությունների կարիքներով և գործառնություններով: Այն պոտենցիալ հակասություն է ստեղծում ֆերմայի կառավարման նպատակների և պահպանման առաջնահերթությունների միջև, քանի որ, մի կողմից, ձկնակեր տեսակներն ազդում են ձկնարտադրության վրա, մյուս կողմից՝ ձկների արտադրությունը պահանջում է լճակների ավելի քիչ խճանկարային կառուցվածք: Եվ այդ պահանջը հանգեցնում է ավիամերձ բուսականության և թռչունների Բնակմիջավայրերի նվազման: Բացի այդ, տարածքի զգալի մասը հասարակական որսատեղի է: Վերջին հրապարակումներից մեկի համաձայն²⁴՝ Հայաստանում հանրային որսորդական հողերը չեն համընկնում ազգային մակարդակով պահպանվող տարածքների հետ, սակայն համընկնում են միջազգայնորեն ճանաչված արգելավայրերի հետ, որոնք կարևոր են միգրացիայի ժամանակ ջրային թռչունների բազմացող պոպուլյացիաների և դրանց համախմբումների պահպանության համար: Կարևոր թռչունների (ԿԹՏ) և Էմերալդ տարածքները պահպանված են Բեռնի կոնվենցիայով (ընդհանուր Էմերալդ տարածքի 8%-ը): Արմաշի ձկնաբուծարանը ջրային թռչունների սնման ամենապահանջված տարածքներից է, որը, ըստ հրապարակման, լուրջ վտանգ է ներկայացնում բնադրող և չվող ջրային թռչունների համար:

Թեև որսի փոխարինումը թռչնադիտումով²⁵ վերջերս հաջողությամբ համաձայնեցվեց Արմաշի կարպի ֆերմայի հետ (մասնավոր սեփականատերերից մեկը), հարակից ձկնաբուծարանները, որոնք պատկանում են այլ ձեռնարկատերերի, դեռևս ծառայում են որպես որսի գոտի: Որսը պոտենցիալ կերպով առաջացնում է նաև կապարի աղտոտում փամփուշտներից, ինչը հայտնի սպառնալիք է ջրային տարածքների և ջրային թռչունների համար:

Մեկ այլ լուրջ հնարավոր սպառնալիք է գալիս ոսկու հանքի կեղտաջրերի մաքրման ավագանից, որը գտնվում է Արմաշի ուղղությամբ: Սա կարող է լինել ծանր մետաղների հավանական աղբյուր մակերևութային և ստորգետնյա ջրային ռեսուրսներում: Այսպիսով, Էմերալդ տարածքի Գործողությունների ծրագրում ներառվել է հողի և ջրի հետաքննության հատուկ ծրագիր:

Շահագրգիռ կողմերի միջոցառման ժամանակ ՀԿ-ների ներկայացուցիչները նշել են, որ թռչնաֆաունայի պոպուլյացիայի պահպանումը վտանգված է կրակոցների²⁶ պատճառով:

Մյուս կողմից՝ ձկնաբույծները պնդում են, որ իրենք միջոցներ են կիրառում, բացի որսից/սպանությունից, որպեսզի հնարավորինս հեռու պահեն թռչուններին

²³ Աղաբաբյան Կ. Հայաստանի թռչունների և կենսաբազմազանության կարևոր տարածքների վերանայում: Կենդանաբանության և կենդանիների կենսաբանության միջազգային հանդես 2022, 5(1): 000348, <https://medwinpublishers.com/IJAB/revision-of-important-bird-and-biodiversity-areas-of-armenia.pdf>

²⁴ Աղաբաբյան Կ. Հանրային որսորդական հողերի ազդեցությունը Հայաստանի միջազգայնորեն ճանաչված պահպանության տարածքների ջրային թռչունների վրա. GSC Ընդլայնված հետազոտություններ և ակնարկներ, 2023, 17(02), 087–103, <https://gsconlinepress.com/journals/gscarr/sites/default/files/GSCARR-2023-0417.pdf>

²⁵ Թռչունների պահպանությունն աջակցում է տեղական ձկնաբուծարանին Հայաստանում, 2022 թ., <https://www.biodiversity.am/am/news/77-bird-conservation-supporting-local-fish-farm>

²⁶ 1. Կ. Աղաբաբյան, Գ. Խանամիրյան, Ա. Ղազարյան և Վ. Գևորգյան. 2021. Հայաստանում հյուսիսային կոցար Vanellus vanellus-ի պահպանության կարգավիճակի մասին. J Ecol & Nat Resour 2021, 5(3): 000257, 2. Կ. Աղաբաբյան, Ա. Խաչատրյան, Ս. Բալոյան, Վ. Գրիգորյան, Ա. Խեչոյան, Կ. Համբարձումյան, Ա. Ղազարյան, Վ. Գևորգյան, Զ. Ռոստոմ. 2023. Հանրային որսորդական հողերի ազդեցությունը Հայաստանի միջազգայնորեն ճանաչված պահպանության տարածքների ջրային թռչունների վրա. GSC Ընդլայնված հետազոտություն և ակնարկներ, 2023, 17 (02), 087–103: DOI url՝ <https://doi.org/10.30574/gscarr.2023.17.2.0417>

ձկնաբուծարաններից: Այսուհանդերձ տարածքն անխուսափելիորեն պաշտոնապես ճանաչվել է Արարատի մարզի որսորդական գոտի: Բացի այդ, մշտական ջրային ավազանների առկայության առանձնահատկությունների պատճառով տարածքը զգայուն է տեղի կամ վերին հոսանքների ջրային ռեսուրսների (մակերևութային և ստորգետնյա) սխալ կառավարման առնչությամբ:

Վերջապես, նրանք անդրադարձան նաև անվերահսկելի կամ վատ կառավարվող արածեցմանը և եղեգի այրմանը, որոնք խաթարում են թռչունների որոշ տեսակների բնադրման տարածքները և ոչնչացնում թռչունների համար կարևոր բնակմիջավայրերը:

Եղեգի վերահսկումը (ներառյալ արածեցումը և այրումը) տարբեր է տարածա-ժամանակային առումով, ուստի կարող է միաժամանակ օգտակար լինել թռչունների մի քանի խմբերի համար: Պատշաճ կառավարման բացակայության պարագայում և ի պատասխան դրան Գործողությունների ծրագրում ներառվել է Եղեգի վերահսկման պլան: Ծրագիրը ուղղված կլինի թիրախային տեսակների և բնակմիջավայրերի պահպանման նպատակներին:

Ելնելով վերը նշված վերլուծությունից, կարելի է ասել, որ ծրագրի տարածքի մի մասում առկա են հնարավոր կոնֆլիկտներ: Այնուամենայնիվ ներկա ԿՊ-ն վերլուծության և առաջարկվող միջոցառումների ընթացքում հաշվի է առնում տեղի շահագրգիռ կողմերի (ինչպիսիք են ֆերմաների սեփականատերերը և անասնաբուծները) շահերն ու համագործակցության պատրաստակամությունը:

Տարածքի տեսքը և հողօգտագործումը

Ծրագրի տարածքում հողային ծածկույթի ներկայացուցչական տարածքների լուսանկարչական նմուշը կարելի է տեսնել պատկեր 7-ում, պատկեր 8-ում, պատկեր 9-ում և պատկեր 10-ում:

Պատկեր 7. Արմաշի Էմերալդ տարածքի համայնապատկերը

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Գեորգի Ֆայվուշի

Պատկեր 8. Էմերալդ տարածքի տեսարան

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Կարեն Աղաբաբյանի²⁷

Պատկեր 9. Փոքրիկ ձկնկուլի ձկնորսություն

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Ռոզա Վրումի, perangua.com

²⁷ Աղբյուրը՝ <https://www.worldbank.org/en/country/armenia/brief/the-emerald-network-in-armenia-progress-challenges-and-the-future>

Պատկեր 10. Ֆլամինգոները Արմաշի ձկնաբուծարաններում (լուսանկարը՝ Ռոզա Վրումի, perangua.com)

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Ռոզա Վրումի, perangua.com

Պատկեր 11. Երկու լճակների միջև սահմանազատումը ստեղծում է արհեստական բնակավայր

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Դերմոտ Բրինի, southdublinbirds.com

Պատկեր 12. Չորացած լճակներ, որոնք ստեղծում են աղի ճահիճներ

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Կարեն Աղաբաբյանի

Այլ տեղեկություններ

Տարածքը հարթ է, իսկ բարձրությունը մոտավորապես 800-810 մ է: Ինչ վերաբերում է տրանսպորտային հաղորդակցություններին՝ ծրագրի տարածքում, ապա հիմնական ճանապարհային ցանցը, որն անցնում է Էմերալդ տարածքի արևելյան կողմով, M-2 Երևանն Արարատի հետ կապող հանրապետական նշանակության ճանապարհն է: Տարածքի հարավ-արևելքով է անցնում նաև M2 ճանապարհային ցանցը՝ Երևան-Երասխ-Գորիս-Մեղրի-Իրանի սահման: Ինչ վերաբերում է պահպանվող տարածքի կառավարմանը, մինչ այժմ տարածքը կառավարող պետական մարմին չկա:

Պահպանվող օբյեկտ(ներ) (բանաձև 4 և 6)

Ընթացիկ գլուխը ներկայացնում է ծրագրի տարածքի բոլոր հիմնական տարրերը, որոնք էական նշանակություն ունեն N 4 (1996) և 6 (1998) բանաձևերում թվարկված տեսակների և բնական միջավայրերի պահպանության և պահպանման համար, և որոնք առկա են տարածքում:

Տարածքում գտնվող բնակամիջավայրերի ընդհանուր թիվը (բանաձև 4) տասնմեկ է (11, աղյուսակ 6), իսկ տեսակների ընդհանուր թիվը (բանաձև 6)՝ հարյուր երեք (103, աղյուսակ 7), ինչը ցույց է տալիս տարածքի կարևորությունը հատկապես թռչնաբուծության համար:

Աղյուսակ 6. Ծրագրի տարածքում բնակմիջավայրերի ցանկ (11 տեսակ)

Կոդ	Բնակմիջավայր
C1.32	Էվտրոֆային ջրամբարների ազատ լողացող բուսականություն
C1.33	Էվտրոֆային ջրամբարների արմատակալած ստորջրյա բուսականություն
C1.4	Մշտական դիստրոֆ բնական և արհեստական լճեր, լճակներ
C2.34	Դանդաղ հոսող գետերի էվտրոֆ բուսականություն
C3.4	Ցամաքաջրային կամ քարացած ջրամբարների տեսակներով աղքատ ցածրած համակեցություններ
C3.51	Եվրո-սիբիրական ցածրած, միամյա ցամաքային ճմակալած համակեցություններ
C3.55	Հազվագյուտ բուսականությամբ գետային խճաքարային լեզվակներ
C3.62	Առանց բուսականության խճաքարային լեզվակներ
D6.1	Ցամաքային աղակալված ճահիճներ
F9.3	Հարավային ափամերձ մացառուտներ
G1.11	Ափամերձ ուռենու անտառներ

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Աղյուսակ 7. Ծրագրի տարածքում գտնվող տեսակների ցանկ (103 տեսակ)

Տիպ	Տեսակների քանակը	Տեսակներ
Ձուկ	4	<i>Aspius aspius</i> , <i>Barbus capito</i> , <i>Sabanejewia aurata</i> , <i>Rhodeus sericeus amarus</i>
Սողուններ	2	<i>Mauremys caspica</i> , <i>Testudo graeca</i>
Թռչուններ	89	<i>Accipiter brevipes</i> , <i>Acrocephalus melanopogon</i> , <i>Alcedo atthis</i> , <i>Anser erythropus</i> , <i>Anthus campestris</i> , <i>Aquila clanga</i> , <i>Aquila heliaca</i> , <i>Aquila nipalensis</i> , <i>Aquila pomarina</i> , <i>Ardea purpurea</i> , <i>Ardeola ralloides</i> , <i>Asio flammeus</i> , <i>Aythya nyroca</i> , <i>Botaurus stellaris</i> , <i>Burhinus oedipnemus</i> , <i>Buteo rufinus</i> , <i>Calandrella brachydactyla</i> , <i>Charadrius alexandrinus</i> , <i>Charadrius asiaticus</i> , <i>Charadrius leschenaultii</i> , <i>Charadrius morinellus</i> , <i>Chlidonias hybridus</i> , <i>Chlidonias leucopterus</i> , <i>Chlidonias niger</i> , <i>Ciconia ciconia</i> , <i>Ciconia nigra</i> , <i>Circus gallicus</i> , <i>Circus aeruginosus</i> , <i>Circus cyaneus</i> , <i>Circus macrourus</i> , <i>Circus pygargus</i> , <i>Coracias garullus</i> , <i>Crex crex</i> , <i>Cygnus bewickii</i> , <i>Cygnus cygnus</i> , <i>Dendrocygna syriacus</i> , <i>Egretta alba</i> , <i>Egretta garzetta</i> , <i>Falco biarmicus</i> , <i>Falco cherrug</i> , <i>Falco columbarius</i> , <i>Falco naumanni</i> , <i>Falco peregrinus</i> , <i>Falco vespertinus</i> , <i>Gallinago media</i> , <i>Gelochelidon nilotica</i> , <i>Glareola nordmanni</i> , <i>Glareola pratincola</i> , <i>Grus grus</i> , <i>Haliaeetus albicilla</i> , <i>Hieraaetus pennatus</i> , <i>Himantopus himantopus</i> , <i>Hoplopterus spinosus</i> , <i>Ixobrychus minutus</i> , <i>Lanius minor</i> , <i>Larus genei</i> , <i>Larus melanocephalus</i> , <i>Larus minutus</i> , <i>Limosa lapponica</i> , <i>Luscinia svecica</i> , <i>Marmaronetta angustirostris</i> , <i>Melanocorypha calandra</i> , <i>Mergellus albellus</i> , <i>Milvus migrans</i> , <i>Neophron percnopterus</i> , <i>Nycticorax nycticorax</i> , <i>Oxyura leucocephala</i> , <i>Pandion haliaetus</i> , <i>Pelecanus crispus</i> , <i>Pelecanus onocrotalus</i> , <i>Pernis apivorus</i> , <i>Phalacrocorax pygmaeus</i> , <i>Phalaropus lobatus</i> , <i>Philomachus pugnax</i> , <i>Phoenicopterus ruber</i> , <i>Platalea leucorodia</i> , <i>Plegadis falcinellus</i> , <i>Pluvialis apricaria</i> , <i>Porphyrio porphyrio</i> , <i>Porzana porzana</i> , <i>Porzana parva</i> , <i>Porzana pusilla</i> , <i>Recurvirostra avosetta</i> , <i>Sternula albifrons</i> , <i>Sterna caspia</i> , <i>Sterna hirundo</i> , <i>Tadorna ferruginea</i> , <i>Tringa glareola</i> , <i>Xenus cinereus</i>

Քայլ 1

Վերլուծությունը սկսվում է՝ գնահատելով (A, B և C արժեքներով) պահպանման յոթ կարևոր չափորոշիչներ յուրաքանչյուր հատկանիշի համար, օրինակ՝ կառուցվածքը և գործառնությունները (1), բնորոշ տեսակները (2), տարածքի ծածկույթը (3), ճնշումները (P) և սպառնալիքները (T) (4), դրական ազդեցությունները (5), ապագա միտումը ($6 = 4+5$) և ապագա կարգավիճակը ($7 = 1$):

Կառուցվածք և գործառնություններ (1)	Բնորոշ տեսակներ (2) ³⁰	Տարածքի ծածկույթ (3 ³¹)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ³²)	Դրական ազդեցություններ (5)	Ապագա միտում ($6 = 4+5$)	Ապագա կարգավիճակ ($7 = 1$)
------------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------------	---	----------------------------	----------------------------	------------------------------

Ինչպես արդեն նշվեց, պահպանման հնարավոր չափանիշների արժեքները հետևյալն են.

A. Գերազանց (A)

B. Լավ (B)

C. Չափավոր կամ սահմանափակ (C)

Քայլ 2

Հիմնվելով արժեքների վրա, այսինքն՝ A, B և C-ի՝ վերագրված յոթ չափանիշներից յուրաքանչյուրին 1-ին քայլում, երեք համակցված արդյունքները կամ խմբերը (A խումբ / կառուցվածքների և գործառնությունների վերջնական գնահատում, B խումբ / պահպանության հեռանկարներ և C խումբ / վերականգնման հնարավորություն) հաշվարկվում են հետևյալ հարաբերակցությամբ.

Կառուցվածք և գործառնություններ (1)	Տեսակներ (2 ³³)	Տարածքի ծածկույթ (3 ³⁴)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ³⁵)	Դրական ազդեցություններ (5)	Ապագա միտում ($6 = 4+5$)	Ապագա կարգավիճակ ($7 = 1$)	Պահպանման հեռանկարներ (Խումբ B = $3+6+7$)	Վերականգնման հնարավորություն (Խումբ C ³⁶)
------------------------------------	-----------------------------	-------------------------------------	---	----------------------------	----------------------------	------------------------------	--	---

Խմբի հնարավոր արժեքները հետևյալն են.

A. Գերազանց (A)

B. Լավ (B)

C. Չափավոր կամ սահմանափակ (C)

Քայլ 3 – Վերջնական գնահատում յուրաքանչյուր թիրախային հատկանիշի (տեսակների և/կամ բնակմիջավայրերի) համար

³⁰ Բնակավայրի տիպի բնորոշ տեսակների գերակշռության գնահատում:

³¹ Գնահատել արդյոք արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

³² A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

³³ Բնակավայրի տիպի բնորոշ տեսակների գերակշռության գնահատում:

³⁴ Գնահատել արդյոք արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

³⁵ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

³⁶ A= հեշտ, B= հնարավոր է միջին ջանքերով, C= դժվար կամ անհնարին:

Ելնելով 2-րդ քայլում հաշվարկված A, B և C խմբերի արժեքներից՝ վերջապես հաշվարկվում է բնակմիջավայրի տիպի կամ տեսակի պահպանման վերջնական և ընդհանուր աստիճանը, այսինքն՝ «Պահպանման աստիճանը (խումբ A, B, C)»:

Կառուցվածք և գործառույթներ (1)	Բնորոշ տեսակներ (2 ³⁷)	Տարածքի ծածկույթ (3 ³⁸)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ³⁹)	Դրական ազդեցություններ (5)	Ապագա միտում (6 = 4+5)	Ապագա կարգավիճակ (7 = 1)	Պահպանման հեռանկարներ (խումբ B = 3+6+7)	Վերականգնման հնարավորություն (խումբ C ⁴⁰)	Պահպանման աստիճան (A, B, C խումբ) ⁴¹
--------------------------------	------------------------------------	-------------------------------------	---	----------------------------	------------------------	--------------------------	---	---	---

Պահպանման ընդհանուր աստիճանը (ըստ թիրախային տեսակների և/կամ բնակմիջավայրերի), այսինքն՝ «Պահպանման աստիճանը (A, B, C)» կարող է ունենալ հետևյալ արժեքները.

Պահպանման աստիճան = A (գերազանց պահպանում)	Պահպանման աստիճան = B (լավ պահպանում)	Պահպանման աստիճան = C (չափավոր կամ սահմանափակ պահպանում)
--	---------------------------------------	--

Եթե պահպանման գերազանց աստիճան ունեցողի մասնաբաժինը հավասար է 75%-ի կամ ավելի բարձր է, տարածքն ունի գերազանց պահպանման կարգավիճակ:

Եթե գերազանց պահպանման աստիճան ունեցողի մասնաբաժինը 75%-ից պակաս է, իսկ միջին պահպանման աստիճան ունեցողին՝ 25%-ից պակաս:

Եթե մասնաբաժինը 25% է կամ ավելի բարձր, պահպանման միջին աստիճան ունի:

Ավելացված համակցված/նոր կատեգորիան է՝

³⁷ Բնակավայրի տիպի բնորոշ տեսակների գերակշռության գնահատում:

³⁸ Գնահատել՝ արդյոք հղման արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

³⁹ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

⁴⁰ A= հեշտ, B= հնարավոր է միջին ջանքերով, C= դժվար կամ անհնար:

⁴¹ Պահպանության աստիճան = A (գերազանց պահպանություն), B (լավ պահպանություն), C (չափավոր կամ սահմանափակ պահպանություն), A/B (Պահպանության աստիճանը փորձագետի դիտարկման արդյունք է, անհրաժեշտ է գնահատել ոլորտի տվյալներով):

Պահպանման աստիճան = A/B

Եթե պահպանման աստիճանը փորձագիտական գնահատականի արդյունք է և ոլորտի տվյալներով հետագա գնահատման կարիք ունի դաշտային տվյալների օգտագործմամբ:

Հաշվարկի օրինակը հետևյալն է

(Խումբ A=A, Խումբ B=B, Խումբ C=A, հետևաբար Պահպանման աստիճան=A):

Բնակավայրի տեսակ կամ կենդանական աշխարհի տեսակներ	Կառուցվածք և գործառույթներ (1)	Բնորոշ տեսակներ (2 ⁴²)	Կառուցվածքների և գործառույթների վերջնական գնահատում (A խումբ = 1+2)	Տարածքի ծածկույթ (3 ⁴³)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ⁴⁴)	Դրական ազդեցություններ (5)	Ապագա միտում (6 = 4+5)	Ապագա կարգավիճակ (7 = 1)	Պահպանման հեռանկարներ (խումբ B = 3+6+7)	Վերականգնման հնարավորություն (խումբ C ⁴⁵)	Պահպանման աստիճան (A, B, C խումբ ⁴⁶)
XXXXX	A	-	A	A	B	-	B	B	B	A	A

⁴² Բնակավայրի տիպի բնորոշ տեսակների գերակշռության գնահատում:

⁴³ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

⁴⁴ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

⁴⁵ A= հեշտ, B= հնարավոր է միջին ջանքերով, C= դժվար կամ անհնարին:

⁴⁶ Պահպանման աստիճան = A (գերազանց), B (լավ), C (չափավոր կամ սահմանափակ), A/B (պահպանման աստիճանը փորձագետի դիտարկման արդյունք է, անհրաժեշտ է գնահատել ոլորտի տվյալներով):

Վերոնշյալ մեթոդի նպատակն է հաշվարկել **փորձնական տարածքների պահպանման աստիճանը յուրաքանչյուր նմուշառման հատվածում** և բնակմիջավայրի տիպի կամ տեսակի պահպանման աստիճանը՝ **յուրաքանչյուր նմուշառման հատվածում փորձարկումների ընտրության դեպքում**:

Հարկ է ընդգծել, որ ծրագրի տարածքում համակարգված նմուշառում չի իրականացվել՝ ըստ բնակմիջավայրերի տիպի և տեսակների, այդ իսկ պատճառով պահպանման աստիճանի հաշվարկն արվել է **փորձագետների կողմից մատենագիտական տվյալների և դիտարկումների հիման վրա**: Բնակմիջավայրերի քարտեզագրումը կատարվել է բացառապես փորձագետների գնահատականների և արբանյակային քարտեզագրման հիման վրա և առանց ոլորտի դիտարկումների:

Եթե բնակմիջավայրի տիպերի կամ տեսակների պահպանման վերջնական աստիճանը հավասար է A/B-ի, B-ի կամ C-ի, ապա ճնշումները և սպառնալիքները պետք է հետազայում վերլուծվեն, և պետք է առաջարկվեն կառավարման միջոցառումներ տվյալ բնակմիջավայրերի/տեսակների համար:

Բնակմիջավայրի տեսակները

Բանաձև 4-ում թվարկված բնակմիջավայրերից տարածքում առկա են տասնմեկը (11), դրանց պահպանման աստիճանը հաշվարկված և ներկայացված է ստորև (աղյուսակ 8): Ըստ վերլուծության՝ տասնմեկից (11-ից) յոթը (7) բնութագրվում են որպես «A»՝ գերազանց պահպանում, չորսը (4)՝ որպես A/B (աղյուսակ 9): Կենսաբազմազանության մասին տեղեկատվությունը հավաքել և տրամադրել են Գ. Ֆայվուշը և Ա. Ալեքսանյանը անհատական դաշտային հետազոտությունների և «Հայաստանի Բնակմիջավայրերը»⁴⁷ մենագրության հիման վրա (Ֆայվուշ, Ալեքսանյան, 2016): Հարկ է ընդգծել, որ Բնակմիջավայրերի տարածման և տարածքների վերաբերյալ որոշ տվյալներ բացակայում են: Ուստի մոնիթորինգի և դաշտային աշխատանքների միջոցով տեղեկատվության թարմացման անհրաժեշտություն կա:

⁴⁷ Fayvush, George, and Alla Aleksanyan. 2016. "Habitats of Armenia." 10.13140/RG.2.1.1695.9601. https://www.researchgate.net/profile/George-Fayvush/publication/303689840_Habitats_of_Armenia/links/574dae1d08ae8bc5d15be295/Habitats-of-Armenia.pdf?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

Աղյուսակ 8. Ծրագրի տարածքում բնակմիջավայրերի պահպանության աստիճանի վերլուծություն (11 տեսակ)

Բնակմիջավայրի տեսակ	Կառուցվածք և գործառնություններ (1)	բնորոշ տեսակներ (2 ⁴⁸)	Կառուցվածքների և գործառնությունների վերջնական գնահատում (Ա խումբ = 1+2)	Տարածքի ծածկույթ (3 ⁴⁹)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ⁵⁰)	Դրական ազդեցություններ (5)	Ապագա միտում (6 = 4+5)	Ապագա կարգավիճակ (7 = 1)	Պահպանման հեռանկարներ (խումբ B = 3+6+7)	Վերականգնման հնարավորություն (խումբ C ⁵¹)	Պահպանման աստիճան (խումբ A, B, C ⁵²)
C1.32 Էվտրոֆային ջրամբարների ազատ լողացող բուսականություն	A	A	A	A	B	-	B	A	A	A	A/B
C1.33 Էվտրոֆային ջրամբարների արմատակալած ստորջրյա բուսականություն	A	A	A	A	B	-	B	A	A	A	A/B
C1.4 Մշտական դիստրոֆ բնական և արհեստական լճեր, լճակներ	A	A	A	A	B	-	B	A	A	A	A/B
C2.34 Դանդաղ հոսող գետերի էվտրոֆ բուսականություն	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A

⁴⁸ Բնակմիջավայրի տիպի բնորոշ տեսակների գերակշռության գնահատում:

⁴⁹ ⁴⁹ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

⁵⁰ ⁵⁰ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

⁵¹ A= հեշտ, B= հնարավոր է միջին ջանքերով, C= դժվար կամ անհնարին:

⁵² Պահպանման աստիճան = A (գերազանց), B (լավ), C (չափավոր կամ սահմանափակ), A/B (պահպանման աստիճանը փորձագետի դիտարկման արդյունք է, անհրաժեշտ է գնահատել ոլորտի տվյալներով):

C3.4 Ցամաքաջրային կամ քարացած ջրամբարների տեսակներով աղքատ ցածրաձ համակեցություն ներ	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
C3.51 Եվրո- սիբիրական ցածրաձ, միամյա ցամաքային ճմակալած համակեցություն ներ	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
C3.55 Հազվագյուտ բուսականությամ բ գետային խճաքարային լեզվակներ	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
C3.62 Առանց բուսականության խճաքարային լեզվակներ	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
D6.1 Ցամաքային աղակալված ճահիճներ	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
F9.3 Հարավային ափամերձ մացառուտներ	A	A	A	A	B	-	B	A	A	A	A/B
G1.11 Ափամերձ ուռենու անտառներ	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Աղյուսակ 9. Ծրագրի տարածքում բնակմիջավայրերի պահպանության աստիճանի արդյունքներ (27 տեսակ)

Պահպանման աստիճան = A (գերազանց պահպանում)	Պահպանման աստիճան = B (լավ պահպանում)	Պահպանման աստիճան = A/B Եթե պահպանման աստիճանը փորձագիտական գնահատականի արդյունք է և ոլորտի տվյալներով հետագա գնահատման կարիք ունի	Պահպանման աստիճան = C (չափավոր կամ սահմանափակ պահպանում)
7	0	4	0

Մի քանի բնակմիջավայրերի ներկա վիճակի տեսքը պատկերված է պատկեր 13-ում: Դրանց մեծ մասն ունի պահպանման գերազանց աստիճան և կարգավիճակ: Բնակմիջավայրերին վտանգ չի սպառնում, քանի որ դրանք գտնվում են սահմանամերձ գոտում կամ ձկնաբուծարանների միջև ընկած հատվածներում: Ձկնաբուծարանների պարբերական չորացումը հանգեցնում է ջրային միջավայրերի փոփոխության: Նաև Էմերալդ տարածքի հատվածում գտնվող աղակալված ճահիճները (D6.1 Ցամաքային աղակալված ճահիճներ) չեն ենթարկվում ընդհանուր սպառնալիքների, ինչպիսիք են բնակմիջավայրի դեգրադացումը և գյուղատնտեսական նշանակության հողերի վերածվելը կամ արհեստական չորացումը: Հարկ է նշել, որ Էմերալդ տարածքի ցամաքային աղակալված ճահիճները (բնակավայր D6) պետք է տարբերվեն Արարատ քաղաքի⁵³ շրջակայքում գտնվող Հայաստանի բնության հուշարձան համարվող աղակալված ճահիճների խնդրահարույց օրինակից:

Եղեգնուտները ծածկում են լճակների եզրերը կամ աճում են կղզյակաձև հատվածներով՝ զբաղեցնելով ջրային տարածքի մոտավորապես 30-50%-ը, այդպիսով ապահովելով հարմար ծածկույթ և բազմազան վայրեր սուզաբադերի, ջրագռավների, ձկնկուլների, բադերի և այլ թռչունների⁵⁴ համար:

Պատկեր 13. Ծրագրի տարածքում բնակմիջավայրերի լուսանկարներ

F9.3 Հարավային ափամերձ մացառուտներ

C1.33 Էվտրոֆային ջրամբարների արմատակալած ստորջրյա բուսականություն

C1.4 Մշտական դիստրոֆ բնական և արհեստական լճեր, լճակներ

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Գ. Ֆայվուշի

⁵³ Ժ. Ա. Հակոբյան, Ա.Գ. Դուկայան, Ժ. Հ. Հովակիմյան. Հայաստանի բնության հուշարձան «Աղի ճահիճներ» Արարատ քաղաքի շրջակայքում. Երևան. ՀՀ ԳԱԱ Ա.Լ.Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ, 2018., 120 էջ

https://www.researchgate.net/publication/323799994_Natural_monument_of_Armenia_Salt_marshes_in_the_vicinity_of_Ararat_town

⁵⁴ BirdLife International (2024) Կարևոր թռչունների տարածքի տեղեկատվական թերթիկ. Արմաշի ձկնաբուծարան: Ներբեռնվել է <https://datazone.birdlife.org/site/factsheet/armash-fish-farm-iba-armenia-ից> 14/03/2024 թ.:

Տեսակներ

Անողնաշարավորներ

Ծրագրի տարածքի վերանայված առաջարկում (2023-2024 թթ.՝ համաձայն ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի առաջարկությունների) թիրախային անողնաշարավոր կենդանիներ ներառված չեն:

Ձկներ

Բանաձև 6-ում թվարկված ձկնատեսակներից ծրագրի տարածքում առկա են չորսը (4), դրանց պահպանման աստիճանը հաշվարկված և ներկայացված է ստորև (աղյուսակներ 10-ում և 11-ում): Ստորև ներկայացված վերլուծության համաձայն՝ բոլոր տեսակները բնութագրվում են որպես A/B, ուստի բոլոր տեսակների համար մոնիթորինգի և պոպուլյացիայի վերահսկման խիստ անհրաժեշտություն կա:

Բոլոր չորս (4) ձկնատեսակներն ապրում են Արաքս գետում, այսինքն՝ Էմերալդ տարածքի վերին մասում: Գետը նաև Հայաստանի ֆիզիկական սահմանն է Թուրքիայի հետ և պահպանվում է սահմանապահ զորքերի կողմից: Պաշտոնապես ձկնորսությունն արգելված է, գետի մոտ սահմանապահ պարեկի կողմից դադարեցվում է յուրաքանչյուր գործողություն, նույնիսկ կարթով ձկնորսությունը: Այնուամենայնիվ, հնարավորության դեպքում ձկնաբանը կարող է ապագայում ուսումնասիրել ձկան պաշարների թիրախային մակարդակը (ներառված է Գործողությունների ծրագրում):

Աղյուսակ 10. Ծրագրի տարածքում թիրախային ձկների պահպանության աստիճանի վերլուծություն (4 տեսակ)

Տեսակ ներ	Պոպուլյ ացիա (1 ⁵⁵)	Բնակ ավայր (2 ⁵⁶)	Բնակմիջ ավայրի և պոպուլյա ցիայի վերջնակ ան գնահատ ում (A խումբ = 1+2)	Տար ածքի ծածկ ույթ (3 ⁵⁷)	Ճնշումն եր (P) և սպառնա լիքներ (T) (4 ⁵⁸)	Դրական ազդեցու թյուններ (5)	Ապ ագա միտ ում (6 = 4+5)	Ապագ ա կարգա վիճակ (7 = 1)	Պահպա նման հեռանկ արներ (Խումբ B = 3+6+7)	Վերական գնման հնարավո րություն (խումբ C ⁵⁹)	Պահպ անման աստիճ ան (խումբ A, B, C ⁶⁰)
<i>Aspius aspius</i>	A	A/B	A/B	A	A	-	A	A	A	A	A/B
<i>Barbus capito</i>	A	A/B	A/B	A	A	-	A	A	A	A	A/B
<i>Sabane jewia aurata</i>	A	A/B	A/B	A	A	-	A	A	A	A	A/B
<i>Rhode us sericeu s amarus</i>	A	A/B	A/B	A	A	-	A	A	A	A	A/B

Սղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

⁵⁵ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները բավարար են:
⁵⁶ Տեսակի բնակավայրի պահպանման աստիճանի գնահատում:
⁵⁷ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:
⁵⁸ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:
⁵⁹ A= հեշտ, B= հնարավոր է միջին ջանքերով, C= դժվար կամ անհնարին:
⁶⁰ Պահպանման աստիճան = A (գերազանց), B (լավ), C (չափավոր կամ սահմանափակ), A/B (պահպանման աստիճանը փորձագետի դիտարկման արդյունք է, անհրաժեշտ է գնահատել ոլորտի տվյալներով):

Աղյուսակ 11. Ծրագրի տարածքում թիրախային ձկների պահպանման աստիճանի արդյունքները (4 տեսակ)

Պահպանման աստիճան = A (գերազանց պահպանում)	Պահպանման աստիճան = B (լավ պահպանում)	Պահպանման աստիճան = A/B Եթե պահպանման աստիճանը փորձագիտական գնահատականի արդյունք է և ոլորտի տվյալներով հետագա գնահատման կարիք ունի	Պահպանման աստիճան = C (չափավոր կամ սահմանափակ պահպանում)
0	0	4	0

Սողուններ

Բնաձև 6-ում ներառված սողուններից ծրագրի տարածքում առկա են երկուսը (2), և դրանց պահպանման աստիճանը հաշվարկված և ներկայացված է ստորև (աղյուսակներ 12-ում և 13-ում): Ըստ վերլուծության՝ մեկ (1) թիրախ տեսակ բնութագրվում է որպես «B» լավ պահպանություն և մեկը (1)՝ որպես «A/B», որը պահանջում է լրացուցիչ դաշտային աշխատանք՝ պահպանության օբյեկտի մասին տեղեկատվությունը թարմացնելու համար: Օգտագործված կենսաբազմազանության մասին տեղեկատվությունը հավաքել և տրամադրել է պրոֆ. Մ. Առաքելյանը նախորդ Էմերալդ ցանցի վերլուծության ժամանակ (2016 թ.):

Աղյուսակ 12. Ծրագրի տարածքում թիրախային սողունների պահպանման աստիճանի վերլուծություն (2 տեսակ)

Տեսակներ	Պոպուլյացիա (1 ⁶¹)	Բնամիջավայր (2 ⁶²)	Բնակմիջավայրի և պոպուլյացիայի վերջնական գնահատում (A խումբ = 1+2)	Տարածքի ծածկ ույթ (3 ⁶³)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ⁶⁴)	Դրական ազդեցություններ (5)	Այագա միտում (6 = 4+5)	Այագա կարգավիճակ (7 = 1)	Պահպանման հետևանք արևեր (խումբ B = 3+6+7)	Վերականգնման հնարավորություն (խումբ C ⁶⁵)	Պահպանման աստիճան (խումբ A, B, C ⁶⁶)
Maur emys caspic a	B	A	A/B	A	C	-	C	B	B	B	B
Testu do graeca	B	A	A/B	A	A	-	A	A	A	A	A/B

Սղորդը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Սողունների մեջ կա կրիաների երկու տեսակ՝ Testudo graeca և Mauremys caspica: Testudo graeca-ին վտանգ չի սպառնում այս Էմերալդ տարածքում, և ըստ տեղացիների վերջին տեղեկությունների՝ ոչ ոք դրան չի միջամտում: Ինչ վերաբերում է Mauremys caspica-ին, կրիան նախընտրում է ձուկ, և ըստ ոչ պաշտոնական տեղեկատվության՝ ձկնաբուծարանների սեփականատերերը նախկինում բողոքել են շրջակա միջավայրի

⁶¹ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները բավարար են:

⁶² Տեսակի բնակավայրի պահպանման աստիճանի գնահատում:

⁶³ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

⁶⁴ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

⁶⁵ A = հեշտ, B = հնարավոր է միջին ջանքերով, C = դժվար կամ անհնարին:

⁶⁶ Պահպանման աստիճան = A (գերազանց), B (լավ), C (չափավոր կամ սահմանափակ), A/B (պահպանման աստիճանը փորձագետի դիտարկման արդյունք է, անհրաժեշտ է գնահատել ոլորտի տվյալներով):

նախարարությանը պատճառված ֆինանսական հետևանքների կապակցությամբ: Սպառնալիքը տեղացիների կողմից որոշակի տեսակի դեմ ձեռնարկվող որևէ հնարավոր միջոցն է:

Աղյուսակ 13. Ծրագրի տարածքում թիրախային սողունների պահպանման աստիճանի արդյունքները (2 տեսակ)

Պահպանման աստիճան = A (գերազանց պահպանում)	Պահպանման աստիճան = B (լավ պահպանում)	Պահպանման աստիճան = A/B Եթե պահպանման աստիճանը փորձագիտական գնահատականի արդյունք է և ոլորտի տվյալներով հետագա գնահատման կարիք ունի	Պահպանման աստիճան = C (չափավոր կամ սահմանափակ պահպանում)
0	1	1	0

Պատկեր 14. Testudo graeca-ն ծրագրի տարածքում

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Մարինե Առաքելյանի:

Թռչուններ

6-րդ բանաձևում ներառված թռչուններից խնդրո առարկա տարածքում առկա է ութսունինը (89) տեսակ, դրանց պահպանման աստիճանը հաշվարկված և ներկայացված է ստորև՝ աղյուսակ 14-ում: Վերլուծության համաձայն՝ ութսունինից (89-ից) հիսունվեցի (56) պահպանությունը բնութագրվում է որպես «A»՝ գերազանց պահպանություն, տասնչորսինը (14)՝ որպես «B»՝ լավ պահպանություն և երկուսինը (2)՝ որպես «C»՝ չափավոր կամ սահմանափակ պահպանություն: Տասնյոթի (17) պահպանությունը դասակարգված է որպես «A/B» (աղյուսակ 15), որը պահանջում է հետագա գնահատում:

Հարկ է նշել, որ Արմաշի տարածքը պետական և մասնավոր ձեռնարկությունների համատեղ սեփականություն է, որը կառավարվում է բաժնետերերի պայմանագրով: A/B դասակարգված տեսակները պահանջում են լրացուցիչ դաշտային հետազոտություն՝ տարածքում դրանց պահպանման աստիճանը որոշելու համար: Պահպանման ընդհանուր աստիճանը կախված է կառավարումից, մասնավոր բաժնետերերի շահերից և առաջնահերթություններից: Այսպիսով, ծրագրի տարածքում մշակվելիք և իրականացվելիք մոնիթորինգի հատուկ ծրագրի համար կպահանջվի համագործակցություն և համակարգում պոտենցիալ հնարավորություններ և տարբեր առաջնահերթություններ ունեցող տարբեր շահագրգիռ կողմերի միջև, մասնավորապես որ շատ ջրային թռչուններ սպանվում են (օրինական կամ անօրինական), քանի որ տարածքը նաև հանրային որսավայր է:

Աղյուսակ 14-ում ներկայացված տվյալները թռչնաշխարհի մասին, ի լրումն առկա տեղեկատվության, բովանդակում են նաև այն տվյալները, որոնք ձեռք են բերվել վերջին 15 տարիներին ամենամյա, տարվա բոլոր եղանակներին այցելություններով Արմաշի տարածք, վերջին 3 տարիներին՝ փորձագետների ասպիրանտական ծրագրի շրջանակներում:

Աղյուսակ 14. Ծրագրի տարածքում թիրախային թռչունների պահպանության աստիճանի վերլուծություն (33 տեսակ)

Տեսակներ	Պոպուլյացիա (1 ⁶⁷)	Բնակավայր (2 ⁶⁸)	Բնակմիջավայրի և պոպուլյացիայի վերջնական գնահատում (A խումբ = 1+2)	Տարածքի ծածկույթ (3 ⁶⁹)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ⁷⁰)	Դրական ազդեցություններ (5)	Ապագա միտում (6 = 4+5)	Ապագա կարգավիճակ (7 = 1)	Պահպանման հեռանկարներ (Խումբ B = 3+6+7)	Վերականգնման հնարավորություն (խումբ C ⁷¹)	Պահպանման աստիճան (խումբ A, B, C ⁷²)
<i>Accipiter brevipes</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Acrocephalus melanopogon</i>	A	A	A	A	B	-	B	A	A	A	A
<i>Alcedo atthis</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Anser erythropus</i>	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
<i>Anthus campestris</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Aquila clanga</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Aquila heliaca</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Aquila nipalensis</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Aquila pomarina</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Ardea purpurea</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Ardeola ralloides</i>	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	B
<i>Asio flammeus</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
<i>Aythya</i>	A	B	A	A	C	-	C	A	B	B	B

⁶⁷ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները բավարար են:

⁶⁸ Տեսակի բնակավայրի պահպանման աստիճանի գնահատում:

⁶⁹ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

⁷⁰ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

⁷¹ A= հեշտ, B= հնարավոր է միջին ջանքերով, C= դժվար կամ անհնարին:

⁷² Պահպանման աստիճան = A (զերագանգ), B (լավ), C (չափավոր կամ սահմանափակ), A/B (պահպանման աստիճանը փորձագետի դիտարկման արդյունք է, անհրաժեշտ է գնահատել ոլորտի տվյալներով):

nyroca											
Botaurus stellaris	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Burhinus oedicnemus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Buteo rufinus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Calandrella brachydactyla	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Charadrius alexandrinus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Charadrius asiaticus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Charadrius leschenaultii	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Charadrius morinellus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Chlidonias hybridus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Chlidonias leucopterus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Chlidonias niger	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Ciconia ciconia	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Ciconia nigra	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Circaetus gallicus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Circus aeruginosus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Circus cyaneus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Circus macrourus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Circus pygargus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Coracias garullus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Crex crex	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A

Cygnus bewickii	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Cygnus cygnus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Dendrocopos syriacus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Egretta alba	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Egretta garzetta	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Falco biarmicus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Falco cherrug	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Falco columbarius	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Falco naumanni	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Falco peregrinus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Falco vespertinus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Gallinago media	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Gelochelidon nilotica	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Glareola nordmanni	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Glareola pratincola	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Grus grus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Haliaeetus albicilla	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Hieraaetus pennatus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Himantopus himantopus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Hoplopterus spinosus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Ixobrychus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A

minutus											
Lanius minor	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Larus genei	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Larus melanocephalus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Larus minutus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Limosa lapponica	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B
Luscinia svecica	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Marmaronetta angustirostris	C	B	B	A	C	-	C	C	C	B	C
Melanocorypha calandra	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Mergellus albellus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Milvus migrans	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Neophron percnopterus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Nycticorax nycticorax	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Oxyura leucocephala	B	B	B	A	C	-	C	B	B	B	B
Pandion haliaetus	B	A	A	A	B	-	B	B	B	A	A/B
Pelecanus crispus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Pelecanus onocrotalus	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Pernis apivorus	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Phalacrocorax pygmaeus	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B
Phalaropus lobatus	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B

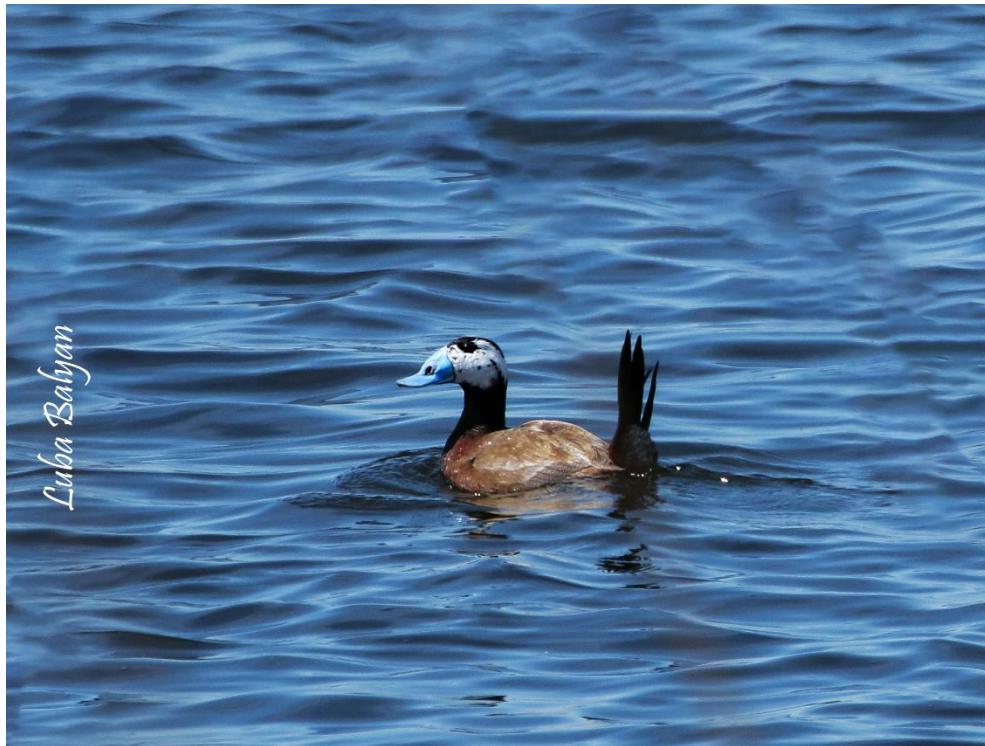
Philomachus pugnax	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B
Phoenicopterus ruber	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B
Platalea leucorodia	C	A	B	A	C	-	C	C	C	B	C
Plegadis falcinellus	A	A	A	A	B	-	B	A	B	B	B
Pluvialis apricaria	A	A	A	A	C	-	C	B	B	B	B
Porphyrio porphyrio	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Porzana porzana	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Porzana parva	A	A	A	A	B	-	B	A	A	B	A/B
Porzana pusilla	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Recurvirostra avosetta	B	B	B	A	C	-	C	B	B	B	B
Sternula albifrons	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Sterna caspia	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Sterna hirundo	A	A	A	A	A	-	A	A	A	A	A
Tadorna ferruginea	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B
Tringa glareola	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B
Xenus cinereus	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	B

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Աղյուսակ 15. Ծրագրի տարածքում թիրախային թռչունների պահպանության աստիճանի արդյունքները (33 տեսակ)

Պահպանման աստիճան = A (գերազանց պահպանում)	Պահպանման աստիճան = B (լավ պահպանում)	Պահպանման աստիճան = A/B (Եթե պահպանման աստիճանը փորձագիտական գնահատականի արդյունք է և ոլորտի տվյալներով հետագա գնահատման կարիք ունի)	Պահպանման աստիճան = C (չափավոր կամ սահմանափակ պահպանում)
56	14	17	2

Պատկեր 15. *Oxyura leucocephala*-ն ծրագրի տարածքում

Աղբյուրը՝ լուսանկարը՝ Լ. Բալյանի

Կաթնասուններ

Բեռնի կոնվենցիայի 6-րդ բանաձևում թվարկված կաթնասուններից խնդրո առարկա տարածքում առկա են ութը (8), նրանց պահպանման աստիճանը հաշվարկված և ներկայացված է ստորև (աղյուսակներ 16-ում և 17-ում): Ըստ վերլուծության՝ բոլոր թիրախային կաթնասունների պահպանությունը բնութագրվում է որպես «A/B» (աղյուսակ 9): Օգտագործված տեղեկատվությունը կենսաբազմազանության մասին հավաքել և տրամադրել է Աստղիկ Ղազարյանը՝ նախորդ՝ 2014-2017 թթ. հետազոտության ընթացքում: Այս տարածքում երբևէ կանոնավոր մոնիթորինգ չի իրականացվել: Հետևաբար կարևոր է, որ հատուկ դաշտային մոնիթորինգի ծրագիր մշակվի և իրականացվի ծրագրի տարածքում՝ պահպանության աստիճանը վերազնահատելու համար:

Աղյուսակ 16. Ծրագրի տարածքում թիրախային կաթնասունների պահպանության աստիճանի վերլուծություն (8 տեսակ)

Տեսակներ	Պոպուլյացիա (1 ⁷³)	Բնակավայր (2 ⁷⁴)	Բնակմիջավայրի և պոպուլյացիայի վերջնական գնահատում (A խումբ = 1+2)	Տարածքի ծածկույթ (3 ⁷⁵)	Ճնշումներ (P) և սպառնալիքներ (T) (4 ⁷⁶)	Դրական ազդեցություններ (5)	Ապագա միտում (6 = 4+5)	Ապագա կարգավիճակ (7 = 1)	Պահպանման հեռանկարներ (խումբ B = 3+6+7)	Վերականգնման հնարավորություն (խումբ C ⁷⁷)	Պահպանման աստիճան (խումբ A, B, C ⁷⁸)
<i>Lutra lutra</i>	A	A	A	A	C	-	C	A	B	B	A/B
<i>Miniopterus schreibersii</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	B	A/B
<i>Myotis blythi</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	B	A/B
<i>Myotis emarginatus</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	B	A/B
<i>Rhinolophus blasii</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	B	A/B
<i>Rhinolophus euryale</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	B	A/B
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	B	A/B
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	A	A	A	A	A	-	A	A	A	B	A/B

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

⁷³ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները բավարար են:

⁷⁴ Տեսակի բնակավայրի պահպանման աստիճանի գնահատում:

⁷⁵ Գնահատել՝ արդյոք հսկման արժեքները (բաշխման տարածքի) բավարար են:

⁷⁶ A. ոչ բարձր կարևորության P կամ T և մինչև 1 միջին կարևորության, B. մինչև 3 P կամ T միջին կարևորության, C. առնվազն 1 T կամ P բարձր կարևորության և/կամ ավելի քան 3 P կամ T միջին նշանակության:

⁷⁷ A= հեշտ, B= հնարավոր է միջին ջանքերով, C= դժվար կամ անհնարին:

⁷⁸ Պահպանման աստիճան = A (զերազանց), B (լավ), C (չափավոր կամ սահմանափակ), A/B (պահպանման աստիճանը փորձագետի դիտարկման արդյունք է, անհրաժեշտ է գնահատել ոլորտի տվյալներով):

Աղյուսակ 17. Ծրագրի տարածքում թիրախային կաթնասունների պահպանման աստիճանի արդյունքները (8 տեսակ)

Պահպանման աստիճան = A (գերազանց պահպանում)	Պահպանման աստիճան = B (լավ պահպանում)	Պահպանման աստիճան = A/B (Եթե պահպանման աստիճանը փորձագիտական գնահատականի արդյունք է և ոլորտի տվյալներով հետագա գնահատման կարիք ունի)	Պահպանման աստիճան = C (չափավոր կամ սահմանափակ պահպանում)
0	0	8	0

Պատկեր 16. *Myotis blythii*-ն (լուսանկարը՝ Աստղիկ Ղազարյանի)

Մղբուրը՝ լուսանկարը՝ Լ. Բալյանի

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԵՎ ՏԱՐԲԵՐԻ ԿԱԶՄԸ

Պահպանվող օբյեկտի (-ների) պահպանման նպատակները

Պահպանման նպատակների հաշվարկման մեթոդաբանություն՝ ըստ թիրախային կենսամիջավայրի տիպի և տեսակների

Սույն գլխում ներկայացված են հատուկ կենսամիջավայրերի և տեսակների պահպանման նպատակները, որոնց **պահպանությունը գնահատված է A/B, B կամ C՝ ըստ ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում տեսակների և Բնակմիջավայրերի վերանայված ցանկի**։ Լրացուցիչ վերլուծվում են ճնշումները և սպառնացող վտանգները հատուկ կենսամիջավայրերին և տեսակներին, և դրանց լուծման համար առաջարկվում են կառավարման համապատասխան միջոցառումներ։

Հիմնվելով կառավարման միջազգային պրակտիկայի վրա, որը կիրառվում է ԵՄ-ում Natura 2000 տարածքների կառավարման համար, ուսումնասիրության կարիքների համար մշակվել և կիրառվել է պահպանության նպատակների ընդունված մեթոդաբանությունը։ Ճնշումները և սպառնալիքները ընտրված են ԵՄ-ի ճնշման վերջնական ցանկի վերջին թողարկումից։ Վերջինս ստանդարտ ցանկ⁷⁹ է, որն օգտագործվում է ԵՄ-ում ճնշումների և սպառնալիքների մասին տեղեկություններ հաղորդելու համար։

Բնակմիջավայրի տեսակները

Հաշվի առնելով բնակմիջավայրի տեսակների պահպանության աստիճանի գնահատման արդյունքները՝ զետեղված աղյուսակներ 8-ում և 9-ում, ստորև վերլուծվում են ճնշումներն ու սպառնալիքները բնակմիջավայրերին պահպանման աստիճանի A/B, B կամ C արդյունքներով և սահմանվում են պահպանության համապատասխան նպատակներ։ Տարածքն ընդհանուր առմամբ, փորձագետի կարծիքով, բնութագրվում է պահպանության գերազանց աստիճանով։ Ձկնաբուծարանների պարբերական չորացման և հետևաբար անկայուն հիմքի պատճառով հնարավոր են ճնշումներ և սպառնալիքներ ափամերձ և ջրային միջավայրերին։ Բացի այդ, ներկայումս տարածքում տեղադրված չեն ջրահեռացման կամ այլ ջրանցքների նոր համակարգեր, որոնք կարող են ազդել բնակմիջավայրերի վրա, ինչպիսիք են D6.1 ցամաքային աղակալված ճահիճները։

Հարկ է նշել, որ մի շարք բնակմիջավայրերի տարածման և տարածքների վերաբերյալ որոշ տվյալներ բացակայում են։ Հետևաբար մոնիթորինգի և դաշտային աշխատանքներով տեղեկատվության թարմացման անհրաժեշտություն կա։

⁷⁹ <https://cdr.eionet.europa.eu/help/natura2000/>

Աղյուսակ 18. Ճնշումները և սպառնալիքները բնակմիջավայրի տեսակներին ծրագրի տարածքում

Բնակմիջավայրի տեսակ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ⁸⁰	Կարևորություն ⁸¹	Պահպանման նպատակ	Կարճաժամկետ ^{82/միջնաժամկետ⁸³} պահպանման նպատակ. Տարածքի պահպանում >= 90%	Երկարաժամկետ ⁸⁴ պահպանման նպատակ. Տարածքի ավելացում առնվազն 10%-ով / >=10% ⁸⁵
				Բնակելի տարածքի ծածկույթ⁸⁶	
C1.32 Էվորոֆային ջրամբարների ազատ լողացող բուսականություն	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	M	Տարածքի պահպանում	2657 հա	3247 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	M	Տարածքի պահպանում	2657 հա	3247 հա
C1.33 Էվորոֆային ջրամբարների արմատակալած ստորջրյա բուսականություն	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	M	Տարածքի պահպանում	2657 հա	3247 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	M	Տարածքի պահպանում	439 հա	537 հա
C1.4 Մշտական դիստրոֆ բնական և արհեստական լճեր, լճակներ	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	M	Տարածքի պահպանում	2657 հա	3247 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	M	Տարածքի պահպանում	439 հա	537 հա
C2.34 Դանդաղ հոսող գետերի էվտրոֆ բուսականություն	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Տարածքի պահպանում	118 հա	144 հա
C3.4 Ցամաքաջրային կամ քարացած ջրամբարների տեսակներով աղքատ ցածրաճ համակեցություններ	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Տարածքի պահպանում	7 հա	9 հա
C3.51 Եվրո-	Ոչ մի ճնշում	M	Տարածքի	16 հա	20 հա

⁸⁰ <https://cdr.eionet.europa.eu/help/natura2000/>

⁸¹ L = ցածր, M = միջին, H = բարձր նշանակություն:

⁸² 1-6 տարի:

⁸³ 6-12 տարի:

⁸⁴ > 12 տարի:

⁸⁵ Երկարաժամկետ տեսական նպատակ է՝ ունենալ գրեթե ԲՈՒՈԴ տիպերի աճը այլ հողօգտագործման տարածքներում, որոնք պահպանության տակ չեն:

⁸⁶ Արժեքները նշանակվել են փորձագետների գնահատման և արբանյակային քարտեզագրման հիման վրա (առանց ոլորտի դիտարկումների):

սիբիրական ցածրաճ, միամյա ցամաքային ճմակալած համակեցություններ	կամ սպառնալիք		պահպանում		
C3.55 Հազվագյուտ բուսականությամբ գետային խճաքարային լեզվակներ	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Տարածքի պահպանում	17 հա	21 հա
C3.62 Առանց բուսականության խճաքարային լեզվակներ	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Տարածքի պահպանում	30 հա	37 հա
D6.1 Ցամաքային աղակալված ճահիճներ	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Տարածքի պահպանում	1230 հա	1504 հա
F9.3 Հարավային ավազաքարային մացառուտներ	PG09 Ձկնային պաշարների կառավարում	M	Տարածքի պահպանում	603 հա	738 հա
G1.11 Ավազաքարային ուռնու անտառներ	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Տարածքի պահպանում	166 հա	203 հա

Սղթյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Տարածքի ամենամեծ վտանգը ջրային միջավայրերի պոտենցիալ կորուստն է, դեգրադացումը և մասնատումը, ինչը մեծապես պայմանավորված է ջրային ավազանների **մշտական** դրենաժով և դրանք վարելահողերի վերափոխումով (վտանգ, որը ջրային կուլտուրայի համար հողը պահպանելու ֆինանսական անկարողության հետևանք է): Փոխարինող գյուղատնտեսության համար ջրային ավազանների դրենաժը և լքվածությունը կարող են ուղղակի վտանգ ներկայացնել թիրախային տեսակների համար, քանի որ դրանք նվազեցնում են համապատասխան կենսամիջավայրերի և սննդի ռեսուրսների առկայությունը, որոնք էական նշանակություն ունեն նրանց գոյատևման և վերարտադրության համար: Կարճաժամկետ⁸⁷/միջնաժամկետ⁸⁸ պահպանման նպատակն է պահպանել ներկայիս բնակմիջավայրի/հողածածկույթի/տարածքի առնվազն 90%-ը, և երկարաժամկետ⁸⁹ նպատակն է առնվազն 10%-ով ավելացնել ներկայիս Բնակմիջավայրի/հողածածկույթի/տարածքի ծածկույթը այլ չպահպանված հողօգտագործումների հաշվին:

Պահպանության նպատակներն ու ճնշումները գնահատելու համար օգտագործված կենսաբազմազանության մասին տեղեկատվությունը հավաքել և տրամադրել են Գ. Ֆայվուշը և Ա. Ալեքսանյանը՝ հիմնվելով անհատական դաշտային հետազոտությունների և «Հայաստանի Բնակմիջավայրերը» մենագրության վրա (Ֆայվուշ, Ալեքսանյան, 2016):

Տեսակներ

Ձկներ

Ելնելով աղյուսակներ 10-ում և 11-ում ներկայացված ձկնատեսակների պահպանման աստիճանի գնահատման արդյունքներից, ստորև վերլուծված են ճնշումները և սպառնալիքները և առաջարկվում են կառավարման համապատասխան միջոցառումներ:

⁸⁷ 1-6 տարի (6 տարին, եվրոպական պրակտիկայի համաձայն, մոնիթորինգի ժամանակահատվածն է հաշվետվության համար):

⁸⁸ 6-12 տարի:

⁸⁹ > 12 տարի:

Պահպանության նպատակներն ու ճնշումները գնահատելու համար օգտագործված կենսաբազմազանության մասին տեղեկությունը հավաքել և տրամադրել է Գ. Ֆայվուշը:

Աղյուսակ 19. Ճնշումները և սպառնալիքները ձկների թիրախային տեսակներին

Տեսակներ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ⁹⁰	Կարևորություն ⁹¹	Պահպանման նպատակ	Պահպանման օբյեկտ ⁹²
Aspius aspius	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Barbus capito	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Sabanejewia aurata	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Rhodeus sericeus amarus	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Ըստ աղյուսակ 19-ի արդյունքների՝ էական ճնշումներ և սպառնալիքներ չեն հայտնաբերվել: Ենթադրվում է, որ ավազաններից դրենաժային ջրում թունաքիմիկատների և պարարտանյութերի պարունակության պատճառով ջրի և բնակմիջավայրի հնարավոր վատթարացումը որևէ վնաս չի պատճառում դրա սահմանափակ տարածականության և ջրի փոքր քանակի շնորհիվ: Արաքս գետը կարող է շրջակա դաշտերից թունաքիմիկատների և պարարտանյութերի կլանող լինել ավելի մեծ տարածաշրջանային ջրավազանային մասշտաբով, որը գյուղատնտեսական գործողություններից ջրի աղտոտման հիմնական գործոնն է և կարող է ազդել գետում ձկների պոպուլյացիայի կարգավիճակի վրա:

Պահպանության նպատակներն ուղղված են ներկա պոպուլյացիայի պահպանմանը: Կարևոր է, որ ձկնաբանը, հնարավորության դեպքում, ելնելով տարածքի՝ ռազմական իմաստով զգայունությունից, հետազայում ուսումնասիրի նպատակային ձկնային պաշարների մակարդակ (առաջարկվող ծրագիր, որը պետք է ընդգրկվի Գործողությունների ծրագրում):

Սողուններ

Ըստ աղյուսակներ 12-ում և 13-ում ներկայացված սողունների պահպանման աստիճանի գնահատման արդյունքների՝ առանձնահատուկ ճնշումներ և սպառնալիքներ չեն հայտնաբերվել: Այնուամենայնիվ պետք է ընդգծել, որ տվյալները թերի են և ծրագրի տարածքում մոնիթորինգ անցկացնելու կարիք կա:

⁹⁰ <https://www.eea.europa.eu/en>

⁹¹ L = ցածր, M = միջին, H = բարձր նշանակություն:

⁹² Արժեքները նշանակվել են US2-ի հիման վրա : Նշենք, որ ներկայիս US2-ն չի ներառում տեսակների և բնակավայրերի վերանայված ցանկը (2023-2024 թթ.) և փորձագիտական դիտարկումները:

Աղյուսակ 20. Ճնշումները և սպառնալիքները սողուններին

Տեսակներ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ⁹³	Կարևորություն ⁹⁴	Պահպանման նպատակ	Պահպանման օբյեկտ ⁹⁵
<i>Mauremys caspica</i>	PG14 Կենդանիների թունավորում (բացառությամբ կապարի թունավորման)	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	50
	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	
<i>Testudo graeca</i>	Չկան ճնշումներ կամ սպառնալիքներ	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Ինչպես ներկայացված է աղյուսակ 20-ում, առաջադրված պահպանման նպատակներից շատերը վերաբերում են պոպուլյացիայի պահպանմանը: Ինչ վերաբերում է *Mauremys caspica*-ին, ապա կրիան նախընտրում է ձուկ, իսկ ձկնաբուծարանների տերերը, ըստ ոչ պաշտոնական տեղեկությունների, բողոքել են շրջակա միջավայրի նախարարությանը պատճառված ֆինանսական հետևանքների կապակցությամբ: Կարևոր է խուսափել լճակների տերերի կողմից ավելորդ գործողություններից, որոնք կարող են հանգեցնել տեսակների պոպուլյացիայի կրճատմանը:

Թռչուններ

Ելնելով աղյուսակներ 14-ում և 15-ում ներկայացված թռչունների տեսակների պահպանման աստիճանի գնահատման արդյունքներից՝ վերլուծվել են ճնշումները և սպառնալիքները: Կենսաբազմազանության մասին տեղեկատվությունը, որն օգտագործվել է պահպանության նպատակներն ու ճնշումները գնահատելու համար, հավաքվել և տրամադրվել է թե՛ մատենագիտական տվյալների, թե՛ երկարաժամկետ կանոնավոր փորձագիտական դիտարկումների միջոցով: Պետք է նշել, որ ճնշումների և սպառնալիքների աղյուսակում ներկայացված տեսակների մեծ մասի դեպքում պահպանման աստիճանի հետագա գնահատում կպահանջվի: Դա տեղին է հատկապես տվյալ ջրային թռչնաֆաունայի վրա բացասական ազդեցությունների շարունակական միտումի պատճառով, որը հիմնականում պայմանավորված է տարածքի սեփականության ձևով (մասնավոր բաժնետեր ձեռնարկություն և փակ մուտք) և կառավարման անկայուն բնույթով, ինչն էլ իր հերթին առաջացել է մի շարք տնտեսական, իրավական և շրջակա միջավայրի գործոններով, որոնք դուրս են տարածքի լիազորություններից, բայց ազդում են տարածքի ընդհանուր ամբողջականության վրա: Հետևաբար տարածքի կառավարման ռազմավարություն մշակելիս կարևոր է դիտարկել այդ արտաքին ազդեցությունները և առաջարկվող կառավարման ծախսարդյունավետությունը բնության պահպանության տեսանկյունից՝ ապահովելու համար, որ պահպանության ջանքերը համատեղելի լինեն մասնավոր տարածքի շահագործման կարգավիճակի նպատակների հետ: Պետք է նաև նկատի ունենալ, որ ստորև բերված գնահատումը կարող է վերաբերել խնդրո առարկա տարածքի մի հատվածի

⁹³ <https://www.eea.europa.eu/en>

⁹⁴ L = ցածր, M = միջին, H = բարձր նշանակություն:

⁹⁵ Արժեքները նշանակվել են US2-ի հիման վրա: Նշենք, որ ներկայիս US2-ն չի ներառում տեսակների և բնակավայրերի վերանայված ցանկը (2023-2024) և փորձագիտական դիտարկումները:

սպառնալիքին, որը կարող է ազդել տվյալ վայրում գտնվող տեսակների խմբերից միայն մեկի վրա: Այդ դեպքում վտանգը չպետք է վերագրել ամբողջ տարածքին, և այն չի տարածվում մնացած պոպուլյացիայի վրա:

Աղյուսակ 21. Ճնշումները և սպառնալիքները թիրախային թռչուններին

Տեսակներ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ⁹⁶	Կարևորություն ⁹⁷	Պահպանման նպատակ	Պահպանման օբյեկտ ⁹⁸
Anser erythropus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	>1 h
Ardeola ralloides	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	5-10 h
		H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 hա
Aythya nyroca	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	100 h
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 hա ⁹⁹
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Burhinus oedicnemus	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում կամ գերարածեցում	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	1292.70 hա ¹⁰⁰
Charadrius alexandrinus	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 hա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Circus aeruginosus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	5-10 q
Cygnus bewickii	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	7-10 h
Cygnus cygnus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	5-10 h
Gallinago media	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	2-3 h
Glareola pratincola	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում կամ գերարածեցում	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	1292.70 hա ¹⁰¹
Grus grus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	մաքս 10 h
Himantopus himantopus	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	1292.70 hա ¹⁰²

⁹⁶ <https://www.eea.europa.eu/en>

⁹⁷ L = ցածր, M = միջին, H = բարձր նշանակություն:

⁹⁸ Արժեքները նշանակվել են US2-ի հիման վրա: Նշենք, որ ներկայիս US2-ն չի ներառում տեսակների և բնակավայրերի վերանայված ցանկը (2023-2024) և փորձագիտական դիտարկումները:

⁹⁹ Բնակավայրեր C1.32, C1.33, C1.4:

¹⁰⁰ Խոտաբույսային համակեցություններ:

¹⁰¹ Խոտաբույսային համակեցություններ:

¹⁰² Խոտաբույսային համակեցություններ:

	կամ գերարածեցում			
Hoplopterus spinosus	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում կամ գերարածեցում	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	1292.70 հա ¹⁰³
Limosa lapponica	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Marmaronetta angustirostris	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի աճ	10 հ և 2 զույգ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Oxyura leucocephala	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	20 հ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Pandion haliaetus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	1 հ
Pelecanus crispus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
Pelecanus onocrotalus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
Phalaropus lobatus	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Phalacrocorax pygmaeus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	մին 500 հ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	399.94 հա ¹⁰⁴
Philomachus pugnax	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա

¹⁰³ Խոտաբույսային համակեցություններ:

¹⁰⁴ Խոտածածկ ճահիճներ:

	PA22 Դրենաժ՝ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H		
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Phoenicopterus ruber	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	10 h
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Platalea leucorodia	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	399.94 հա ¹⁰⁵
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Plegadis falcinellus	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	
Pluvialis apricaria	PA21 Գյուղատնտեսության համար ջրառ	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Porphyrio porphyrio	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	1-3 h 399.94 հա ¹⁰⁶
Porzana porzana	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	399.94 հա
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
Porzana parva	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	399.94 հա
	PA22 Դրենաժ՝ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա

¹⁰⁵ Խոտածածկ ճահիճներ:

¹⁰⁶ Խոտածածկ ճահիճներ:

Recurvirostra avosetta	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H		
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Tadorna ferruginea	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Պոպուլյացիայի աճ	10-15 հ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Tringa glareola	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		
Xenus cinereus	PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	M	Բնակմիջավայրի պահպանում	3655 հա
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	H		
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարվելը	H		

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Ինչպես ներկայացվում է Աղյուսակ 21-ում, պահպանության ամենակարևոր նպատակներն են՝ ա) բարելավել բնակմիջավայրի պահպանման ընդհանուր աստիճանը և բ) պահպանել թիրախային տեսակների պոպուլյացիան: Թռչունների համար հիմնական վտանգը նրանց բնակմիջավայրի կորուստն է, դեգրադացումը կամ մասնատումը ջրային մարմինների դրենաժի և մշտապես վարելահողերի վերածելու, եղեգնությունների այրման կամ արածեցման հետևանքով, ինչը կարող է հանգեցնել գետինն ֆնադրող ջրային թռչունների մահացության (օրինակ՝ *Burhinus oedicnemus*, *Glareola pratincola*, *Hoplopterus spinosus*, *Himantopus himantopus*) բների և ճտերի տրորվելու պատճառով: Օրինակ՝ ավդոտկաները (*Burhinus oedicnemus*), որոնք բազմանում են կիսաանապատային, ցրված թփերով հատվածներում, ավելի ենթակա են այս սպառնալիքին, քանի որ դրանց բնադրավայրերը համընկնում են անասունների արածեցման համար օգտագործվող տարածքների հետ:

Տվյալ իրավիճակի և պատշաճ կառավարման բացակայության պարագայում և ի պատասխան՝ Գործողությունների ծրագրում ներառված է եղեգի կառավարման պլանը:

Ջրային ավազանների մշտական ջրահեռացումը պայմանավորված է տնտեսական գործոններով, որոնք սեփականատերերի համար տնտեսապես անշահավետ են դարձնում առևտրային ձկնորսության համար ջրային լճակների պահպանումն ու կառավարումը: Սա պայմանավորված է տարբեր պատճառներով, բայց առաջին հերթին ջրի օգտագործման

ծախսերով ու ընթացակարգերով՝ թելադրված վերջերս ՀՀ կառավարության ընդունած ջրօգտագործման թույլտվությունը¹⁰⁷ կարգավորող իրավական ակտով: Հետևաբար թռչունների բնակմիջավայրերի համար կենսական նշանակություն ունեցող ջրավազանները կարող են չորանալ կամ փոփոխվել՝ հանգեցնելով բնակմիջավայրերի կորստի և մասնատման, ինչը կարող է կործանարար ազդեցություն ունենալ թռչունների պոպուլյացիայի վրա: Ջրային թռչունների որսը ևս մեկ գերակշռող սպառնալիք է տարածքի հանրային որսավայրի մաս կազմելու և մասամբ ձկնաբուծության հետ շահերի բախման պատճառով:

Կաթնասուններ

Հաշվի առնելով աղյուսակներ 16-ում և 17-ում թիրախային կաթնասունների պահպանման աստիճանի գնահատման արդյունքները՝ Աղյուսակ 22-ում վերլուծվում են ճնշումներն ու սպառնալիքները և համապատասխան կառավարման միջոցառումներ են առաջարկվում:

Պահպանության նպատակներն ու ճնշումները գնահատելու համար օգտագործված կենսաբազմազանության մասին տեղեկատվությունը հավաքել և տրամադրել է Աստղիկ Ղազարյանը: Այս տարածքում երբևէ կանոնավոր մոնիթորինգ չի իրականացվել: Տրամադրված բոլոր տեղեկությունները հետազոտության ընթացքում հավաքված փորձագիտական տվյալներն են:

Աղյուսակ 22. Ճնշումները և սպառնալիքները թիրախային կաթնասուններին

Տեսակներ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ¹⁰⁸	Կարևորություն ¹⁰⁹	Պահպանման նպատակ	Պահպանման օբյեկտ ¹¹⁰
Lutra lutra	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
	PL05 - Հիդրոլոգիական հոսքի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	
Miniopterus schreibersii	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Myotis blythi	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Myotis	PJ10 Կլիմայի	M	Պոպուլյացիայի	Հասանելի չէ

¹⁰⁷ <https://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=155582>

¹⁰⁸ <https://www.eea.europa.eu/en>

¹⁰⁹ L = ցածր, M = միջին, H = բարձր նշանակություն:

¹¹⁰ Արժեքները նշանակվել են US2-ի հիման վրա: Նշենք, որ ներկայիս US2-ն չի ներառում տեսակների և բնակավայրերի վերանայված ցանկը (2023-2024) և փորձագիտական դիտարկումները:

emarginatus	փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն		պահպանում	
Rhinolophus blasii	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Rhinolophus euryale	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Rhinolophus ferrumequinum	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ
Rhinolophus hipposideros	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	M	Պոպուլյացիայի պահպանում	Հասանելի չէ

Մոլորվել՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Ըստ աղյուսակ 22-ի՝ պահպանման նպատակներն ուղղված են գոյություն ունեցող պոպուլյացիայի պահպանմանը հատուկ հսկողության գործողությունների և Գործողությունների ծրագրում առաջարկվող սահմանափակումների միջոցով:

Բնակմիջավայրի պահպանման և տնտեսական գործունեության հնարավոր հակասությունների և դրա զարգացման հավանականության ուսումնասիրություն և գնահատում

Բնակմիջավայրի տեսակները

Ինչպես նշվեց վերևում, կոնկրետ բնակմիջավայրերի հիմնական վտանգները կարող են լինել չափից ավելի ջրառը և ջրի մակարդակի փոփոխությունը: Նաև լքված լճակները, որոնք վերածվել են աղի միջավայրի, եղեգների այրումը և գերաբաժեցումը, որոնք փոխում են սեզոնային միջավայրերը, որտեղ բնադրում են թռչունները:

Տեսակները

Ձկներ

Որևէ մեծ վտանգ չկա, քանի որ Արաքս գետը գտնվում է սահմանապահ պարեկային գոտում, ձկնորսությունն արգելված է: Այնուամենայնիվ հնարավորության դեպքում ձկնաբանը կարող

է ապագայում ուսումնասիրել ձկան թիրախային պաշարների մակարդակը (ներառված է Գործողությունների ծրագրում):

Սողուններ

Mauremys capsica-ի համար կարևոր է ուսումնասիրել և միջոցներ առաջարկել ավազանների տերերի կողմից հնարավոր և անհարկի գործողություններից խուսափելու համար, որոնք կարող են հանգեցնել տեսակների պոպուլյացիայի կրճատմանը:

Թռչուններ

Արմաշի տարածքը նախկինում համարվել է առևտրային ձկնորսության վայր, սակայն ժամանակի ընթացքում այն վերածվել է չնախատեսված ապաստան հազարավոր ջրային թռչունների համար՝ ջրային լանդշաֆտների բազմազանության շնորհիվ ապահովելով պատշաճ բնադրավայրեր: Տարածքի և՛ ձևերով, և՛ չվող ջրային թռչունների համար առավել նշանակալի սպառնալիքը նրանց բնակմիջավայրերի պոտենցիալ կորուստն է, դեգրադացումը և մասնատումը՝ հիմնականում պայմանավորված ջրային ավազանների **մշտական** դրենաժով և վարելահողերի վերածելով կամ լքվածությամբ: Եղեգնուտի այրումը և անասունների ինտենսիվ արածեցումը տարածքում լրացուցիչ վտանգ են ջրային թռչունների համար, իսկ գյուղատնտեսության համար ձկնաբուծական լճակների մշտական ցամաքեցումը կարող է էական բացասական ազդեցություն թողնել այն ջրային թռչունների վրա, որոնց համար անհրաժեշտ է բնակմիջավայրերի բազմազանություն, և ճահճային թռչունների վրա, որոնք ապավինում են ծանծաղ խոնավ տարածքներին, ինչպես նաև նրանց, որոնք պահանջում են ավելի խորը ջրային միջավայրեր (գետի/սուզվող բաղեր, սագեր/կարապներ և այլն): Արմաշի տարածքի հիմնական առանձնահատկությունն այն է, որ այն կարող է ապահովել տարատեսակ բնակմիջավայրեր, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ֆերմերային տնտեսությունների կառավարման մասնագիտական պրակտիկայով: Այս պրակտիկան ներառում է ջրի պատշաճ մակարդակի պահպանում առևտրային ձկների արտադրության համար, ինչպես նաև ջրի մակարդակի տարեկան իջեցում ձկների բերքատվության համար, ինչը հանգեցնում է շատ անսովոր ծանծաղ ջրային միջավայրի ձևավորմանը, որը առատ է սննդով և ծառայում է որպես կենսական կանգառ հազարավոր կտցարների երամների համար իրենց գարնանային և աշնանային գաղթի ժամանակ:

Փոխարինող գյուղատնտեսության համար ջրային ավազանների շարունակական դրենաժը, ինչպես նաև դրանց լքվածությունը կարող է ուղղակի վտանգ ներկայացնել Արմաշի տարածքում ջրային թռչունների պոպուլյացիաների համար, քանի որ դրանք նվազեցնում են համապատասխան բնակմիջավայրերը և նրանց գոյատևման ու վերարտադրության համար անհրաժեշտ սննդի պաշարները: Տնտեսական գործոնները, որոնք հանգեցնում են գյուղատնտեսության համար ջրային լճակների մշտական դրենաժին, հաճախ բխում են առևտրային ձկնորսության համար լճակների պահպանման հետ կապված ծախսերից: ՀՀ կառավարության վերջերս ընդունած Զրգտագործման թույլտվությունները¹¹¹ կարգավորող իրավական ակտն ավելի է բարդացնում իրավիճակը, քանի որ այն կարող է տնտեսապես անշահավետ դարձնել ավազանների տերերի համար դրանց պահպանումը առևտրային

¹¹¹ <https://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=155582>

ձկնորսության համար: Հետևաբար նրանք կարող են ցամաքեցնել կամ փոխել լճակները, ինչը ուղղակիորեն կազդի թռչունների կենսամիջավայրերի վրա: Տարածքի ներսում թռչունների ապօրինի/օրինական որսը դժվարացնում է ինչպես ձմեռող, այնպես էլ չվող ջրային թռչունների գոյատևումը տարածքը որպես հանրային որսավայր ծառայելու և մասամբ ձկնաբուծության հետ շահերի բախման պատճառով:

Կաթնասուններ

Որոշակի սպառնալիքներ և հակասություններ չեն նշվում:

ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ

Գործողությունների պլան (նպատակներ ու խնդիրներ) և առաջնահերթ գործողություններ

Ստորև ներկայացված են մի շարք առաջարկներ, այսինքն՝ պահպանության միջոցառումներ 10 տարի ժամկետի համար: Ելնելով վերլուծության ենթարկված ճնշումներից և սպառնալիքներից՝ ստորև առաջարկվում են համապատասխան կառավարման մի շարք միջոցառումներ՝ դրանք վերացնելու համար: Պահպանման միջոցառումներն ընտրված են ԵՄ-ի Պահպանման միջոցառումների վերջնական ցանկի¹¹² վերջին թողարկումից:

Գործողությունների տեղաբաշխումը և ժամանակացույցը ներկայացված են հավելված Բ-ում՝ Գործողությունների ծրագրի աղյուսակում: Գործողությունների ծրագիրը ներառում է, ըստ յուրաքանչյուր միջոցառման, առաջնահերթ պահպանվող թիրախային տեսակները/Բնակմիջավայրերը/տարածքները, միջոցառման համառոտ նկարագրությունը, մոնիթորինգի համապատասխան ցուցիչը, ամենամյա ժամանակացույցը 10 տարվա հեռանկատով և առաջարկվող միջոցառման իրականացման համար պատասխանատու կողմին:

Ստորև վերլուծությունները ցուցադրված են քարտեզների ամբողջական փաթեթով, որը ներառված է հավելված Ա-ում, որոնք են՝ քարտեզ 5. Ճնշումներ/սպառնալիքներ պահպանվող օբյեկտներին և քարտեզ 6. Կառավարման միջոցառումներ:

Բնակմիջավայրի տեսակները

Ինչպես նկարագրվեց վերևում, տարածքում ամենաէական վտանգը ջրային միջավայրերի պոտենցիալ կորուստն է, դեգրադացումը և մասնատումը, որոնք հիմնականում պայմանավորված են ջրավազանների ջրառով կամ ջրահեռացմամբ և դրանք վարելահողերի վերածմամբ կամ լքվածությամբ: Այսպիսով, Արմաշի տարածքի կառավարման ջանքերը պետք է ուղղված լինեն ջրի պատշաճ մակարդակի պահպանմանը՝ նպաստելու թե՛ առևտրային ձկնարտադրությանը, թե՛ ջրային թռչունների համար վճռական նշանակություն ունեցող ծանծաղ ջրերի եզակի միջավայրերին: Աղյուսակ 23-ում ներկայացված են ծրագրի տարածքում բնակմիջավայրերի տեսակների համար առաջարկվող կառավարման միջոցառումները և ակնկալվող արդյունավետության ժամկետները:

¹¹² <https://cdr.eionet.europa.eu/help/natura2000/>

Աղյուսակ 23. Ծրագրի տարածքում բնակմիջավայրերի տեսակների համար առաջարկվող կառավարման միջոցառումներ

Բնակմիջավայրի տեսակ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ¹¹³	Կառավարման միջոցառումներ ¹¹⁴	Ակնկալվող օգուտը (H-բարձր, M-միջին, L-ցածր) և արդյունավետության ակնկալվող ժամկետը (կարճաժամկետ, միջնաժամկետ կամ երկարաժամկետ)
C1.32 Էվտրոֆային ջրամբարների ազատ լողացող բուսականություն	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար:	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	M/Միջնաժամկետ
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարում	MG09 Պահպանել գոյություն ունեցող ջրային կուլտուրան	M/Միջնաժամկետ
C1.33 Էվտրոֆային ջրամբարների արմատակալած ստորջրյա բուսականություն	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար:	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	M/Միջնաժամկետ
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարում	MG09 Պահպանել գոյություն ունեցող ջրային կուլտուրան	M/Միջնաժամկետ
C1.4 Մշտական դիստրոֆ բնական և արհեստական լճեր, լճակներ	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար:	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	M/Միջնաժամկետ
	PG22 Ջրային կուլտուրայից հրաժարում	MG09 Պահպանել գոյություն ունեցող ջրային կուլտուրան	M/Միջնաժամկետ
F9.3 Հարավային ափամերձ մացառուտներ	PG09 Ջկնային պաշարների և որսի կառավարում:	MG03 - Ձկնորսության և որսի, արհեստական կերակրման և գիշատիչների դեմ պայքարի (վերա) համալրման ազդեցության նվազեցում:	M/Միջնաժամկետ

Աղբյուրը՝ kartECO-ի կողմից Համաշխարհային բանկի համար

¹¹³ Գլուխ 3:

¹¹⁴ <https://cdr.eionet.europa.eu/help/natura2000/>

Տեսակներ

Ձկներ

Որևէ մեծ վտանգ չկա, քանի որ Արաքս գետը գտնվում է պարեկային սահմանապահ գոտում, և ձկնորսությունն արգելված է, հետևաբար հատուկ կառավարման միջոցառումներ չեն պահանջվում: Այնուամենայնիվ, հնարավորության դեպքում ձկնաբանը կարող է ապագայում ուսումնասիրել թիրախային ձկների պաշարների մակարդակը (ներառված է Գործողությունների ծրագրում):

Սողուններ

Ձկների նկատմամբ *Mauremys caspica*-ի գրանցված նախընտրության պատճառով կարևոր է ապահովել տեղացիների իրազեկությունն ու գիտելիքները տվյալ տեսակի վերաբերյալ և առաջարկել միջոցներ՝ խուսափելու լճակների տերերի կողմից հնարավոր և անհարկի գործողություններից, որոնք կարող են հանգեցնել տեսակի պոպուլյացիայի կրճատման: Կառավարման յուրաքանչյուր միջոցառում պետք է կրկին քննարկվի և համաձայնեցվի լճակների տերերի հետ: Աղյուսակ 24-ում ներկայացված են ծրագրի տարածքում թիրախային սողունների տեսակների համար առաջարկվող կառավարման միջոցառումները և ակնկալվող արդյունավետության ժամկետը:

Թռչուններ

Արմաշի տարածքի պաշտոնապես ճանաչումը որպես Էմերալդ տարածք (նաև որպես ԿԹՏ) և ներկայիս ԿՊ-ի զարգացումը ամենակարևոր քայլն է ջրային թռչունների պահպանման և պաշտպանության ուղղությամբ:

Աղյուսակ 24. Թիրախային սողունների տեսակների կառավարման առաջարկվող միջոցառումները

Բնակմիջավայրի տեսակ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ¹¹⁵	Կառավարման միջոցառումներ ¹¹⁶	Ակնկալվող օգուտը (H-բարձր, M-միջին, L-ցածր) և արդյունավետության ակնկալվող ժամկետը (կարճաժամկետ, միջնաժամկետ կամ երկարաժամկետ)
<i>Mauremys caspica</i>	PG14 Կենդանիների թունավորում (բացառությամբ կապարի թունավորման) PG11 Ապօրինի կրակոց/սպանություն	MG04 Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	M/Երկարաժամկետ
<i>Testudo graeca</i>	Ոչ մի ճնշում կամ սպառնալիք	-	-

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

¹¹⁵ <https://www.eea.europa.eu/en>

¹¹⁶ <https://www.eea.europa.eu/en>

Արմաշի տարածքի կառավարման ջանքերը պետք է առաջնահերթ ուղղվեն ջրային թռչունների պոպուլյացիաների համար կարևոր կենսամիջավայրերի պահպանմանն ու վերականգնմանը: Մա ներառում է ջրի համապատասխան մակարդակի պահպանում՝ նպաստելու և՛ առևտրային ձկնարտադրությանը, և՛ եզակի ծանծաղ ջրային միջավայրերին, որոնք չափազանց կարևոր նշանակություն ունեն չվող կտցարների համար:

Արմաշի տարածքում բացասական ազդեցությունները ջրային թռչունների պոպուլյացիաների վրա պայմանավորված են տնտեսական, իրավական և բնապահպանական գործոնների բարդ շղթայով, որոնք դուրս են գալիս տարածքի կառավարիչների անմիջական վերահսկողությունից: Այդ արտաքին ազդեցությունները զգալիորեն ազդում են տարածքի ընդհանուր ամբողջականության վրա և պետք է մանրակրկիտ դիտարկվեն կառավարման ռազմավարություն մշակելիս: Բնության պահպանության տեսանկյունից կարևոր է գնահատել առաջարկվող կառավարման գործողությունների ծախսարդյունավետությունը՝ հաշվի առնելով այդ արտաքին գործոնները: Դա երաշխիք է, որ պահպանության ջանքերը համապատասխանեն մասնավոր տարածքի կառավարման նպատակներին և կայուն լինեն երկարաժամկետ հեռանկարում: Ընդհանուր առմամբ, վերհանված վտանգների վերացումը առաջարկվող կառավարման միջոցառումներով կարևոր է տարածքում ջրային թռչունների պոպուլյացիաների երկարաժամկետ կենսունակությունն ապահովելու համար:

Աղյուսակ 25. Թիրախային թռչունների կառավարման առաջարկվող միջոցառումները

Տեսակ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ¹¹⁷	Կառավարման միջոցառումներ ¹¹⁸	Ակնկալվող օգուտը (H-բարձր, M-միջին, L-ցածր) և արդյունավետության ակնկալվող ժամկետը (կարճաժամկետ, միջնաժամկետ կամ երկարաժամկետ)
Anser erythropus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
Ardeola ralloides	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը):	H/ Միջնաժամկետ
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակամիջավայրերի վերականգնումը կամ բարելավումը):	H/Կարճաժամկետ
Aythya nyroca	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության	H/ Միջնաժամկետ

¹¹⁷ <https://www.eea.europa.eu/en>

¹¹⁸ <https://www.eea.europa.eu/en>

	PA22 Դրենած որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	վերահսկում/վերացում: MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/ Միջնաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից	MG09 Պահպանել գոյություն ունեցող ջրային կուլտուրան:	H/ Միջնաժամկետ
Burhinus oedicnemus	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում կամ գերարածեցում	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը):	M/Միջնաժամկետ
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակմիջավայրերի վերականգնումը կամ բարելավումը):	H/Կարճաժամկետ
Charadrius alexandrinus	PA22 Դրենած որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		
Circus aeruginosus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
Cygnus bewickii	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
Cygnus cygnus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
Gallinago media	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում	H/ Միջնաժամկետ
Glareola pratincola	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում կամ գերարածեցում	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը):	M/Միջնաժամկետ
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակմիջավայրերի վերականգնումը կամ	H/Կարճաժամկետ

Grus grus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	բարելավումը): MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
Himantopus himantopus	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում կամ գերարածեցում	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը):	M/Միջնաժամկետ
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակմիջավայրերի վերականգնումը կամ բարելավումը):	H/Կարճաժամկետ
Hoplopterus spinosus	PA07 Անասունների ինտենսիվ արածեցում կամ գերարածեցում	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը)	M/Միջնաժամկետ
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակմիջավայրերի վերականգնումը կամ բարելավումը)	H/Կարճաժամկետ
Limosa lapponica	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը)	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Marmaronetta angustirostris	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում	H/ Միջնաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը)	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Oxyura leucocephala	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը)	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ

Pandion haliaetus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում	H/ Միջնաժամկետ
Pelecanus crispus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում	H/ Միջնաժամկետ
Pelecanus onocrotalus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում	H/ Միջնաժամկետ
Phalacrocorax pygmaeus	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը)	H/ Միջնաժամկետ
	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում	H/ Միջնաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Phalaropus lobatus	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Philomachus pugnax	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Phoenicopterus ruber	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/ Միջնաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը)	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Platalea leucorodia	PA09 Այրում	MA05 Աղապտացնել հնձումը,	M/Միջնաժամկետ

	գյուղատնտեսության համար	արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը):	
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակմիջավայրերի վերականգնումը կամ բարելավումը):	H/Կարճաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
Plegadis falcinellus	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
			H/Երկարաժամկետ
Pluvialis apricaria	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
			H/Երկարաժամկետ
Porphyrio porphyrio	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը):	M/Միջնաժամկետ
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակմիջավայրերի վերականգնումը կամ բարելավումը):	H/Կարճաժամկետ
Porzana porzana	PA09 Այրում գյուղատնտեսության համար	MA05 Աղապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը (օրինակ՝ այրումը):	M/Միջնաժամկետ
		MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ Բնակմիջավայրերի վերականգնումը կամ բարելավումը):	H/Կարճաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար PG22 Հրաժարում	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի	H/Երկարաժամկետ
			H/Երկարաժամկետ

Porzana parva	գյուղատնտեսությունից	վերականգնումը:	
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
Recurvirostra avosetta	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/Երկարաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	M/Միջնաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		
Tadorna ferruginea	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/Երկարաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Tringa glareola	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ
Xenus cinereus	PG11 Անօրինական կրակոցներ/սպանություններ	MG04 - Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների անօրինական սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում:	H/Երկարաժամկետ
	PA22 Դրենաժ որպես գյուղատնտեսական հող օգտագործելու համար	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես փոփոխված Բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	H/Երկարաժամկետ
	PG22 Հրաժարում գյուղատնտեսությունից		H/Երկարաժամկետ

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Կաթնասուններ

Աղյուսակ 26-ում ներկայացված են ծրագրի տարածքում թիրախային կաթնասունների համար առաջարկվող կառավարման միջոցառումները և ակնկալվող արդյունավետության ժամկետը:

Աղյուսակ 26. Թիրախային կաթնասունների կառավարման առաջարկվող միջոցառումները

Բնակմիջավայրի տեսակ	Ճնշումներ և սպառնալիքներ ¹¹⁹	Կառավարման միջոցառումներ	Ակնկալվող օգուտը (H-բարձր, M-միջին, L-ցածր) և արդյունավետության ակնկալվող ժամկետը (կարճաժամկետ, միջնաժամկետ կամ երկարաժամկետ)
Lutra lutra	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով Բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում:	M/Երկարաժամկետ
	PL05 - Հիդրոլոգիական հոսքի փոփոխություն	MK02 - Բազմաֆունկցիոնալ հիդրոլոգիական փոփոխությունների ազդեցության նվազեցում:	M/Միջնաժամկետ
Miniopterus schreibersii	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով Բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում	M/Երկարաժամկետ
Myotis blythi	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով Բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում:	M/Երկարաժամկետ
Myotis emarginatus	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով Բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում:	M/Երկարաժամկետ
Rhinolophus blasii	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում:	M/Երկարաժամկետ
Rhinolophus euryale	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում:	M/Երկարաժամկետ
Rhinolophus ferrumequinum	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում:	M/Երկարաժամկետ
Rhinolophus hipposideros	PJ10 Կլիմայի փոփոխության պատճառով բնակմիջավայրի դիրքի, չափի և/կամ որակի փոփոխություն	MJ01, MJ02 - Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումների իրականացում:	M/Երկարաժամկետ

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար

¹¹⁹ <https://www.eea.europa.eu/en>

Գործունեություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսները. i. մարդ, ii. ժամանակ, iii. ֆինանսներ

Գործողությունների տեղաբաշխումը և ժամանակացույցը ներկայացված են հավելված Բ-ի Գործողությունների ծրագրի աղյուսակում: Գործողությունների ծրագիրը ներառում է, ըստ յուրաքանչյուր միջոցառման, առաջնահերթ պահպանվող թիրախային տեսակները/ Բնակմիջավայրերը/ տարածքները, միջոցառման համառոտ նկարագրությունը, մոնիթորինգի համապատասխան ցուցիչը, ամենամյա ժամանակացույցը՝ 10 տարվա հեռանկարով և առաջարկվող միջոցառման իրականացման համար պատասխանատու կողմին:

Կառավարում/Տարածքի կառավարման մարմին

Ինչ վերաբերում է Էմերալդ տարածքի կառավարման մարմնին, ՇՄՆ-ն կվերահսկի Էմերալդ տարածքի կառավարման համար պատասխանատու ղեկավար մարմնի ստեղծումը և կազմակերպումը: Հաղորդակցության վրա հիմնված այդ մարմինը կընդգրկի ներկայացուցիչներ բոլոր շահագրգիռ կողմերի խմբերից՝ ապահովելու, որ որոշումների կայացման գործընթացում դիտարկվեն տարբեր տեսանկյուններ և շահեր: Կառավարման այս կառույցը պետք է մեծացնի թափանցիկությունն ու հաշվետվողականությունը: Այն կարող է հանգեցնել ավելի հավասարակշռված որոշումների կայացման, բայց կարող է նաև բարդություններ առաջացնել հակասական շահերի հաշտեցման հարցում: Կառավարող մարմինը պետք է ունենա անհրաժեշտ կարողություններ և ռեսուրսներ՝ տարածքի արդյունավետ կառավարման համար: Կարող է այլ համապատասխան պետական մարմինների, ՀԿ-ների և տեղի իշխանությունների հետ համագործակցության կարիք առաջանալ: Կառավարման մարմինների գործառնական կանոնները կսահմանվեն ՇՄՆ-ի կողմից և պետք է համապատասխանեն շրջակա միջավայրի պայմանների, հասարակության կարիքների և առաջացող բարդությունների փոփոխություններին: Կառավարման կանոնների և ռազմավարությունների կանոնավոր վերանայումները և թարմացումները չափազանց կարևոր են ադապտացիոն կառավարման համար: Ստորև համառոտ նկարագրված է պահպանվող տարածքների կառավարման միջազգային մոտեցման օրինակ:

Պահպանության կառավարման միջազգային մոտեցում

Ազգային և տարածաշրջանային պարկերը պահպանվող տարածքների բազմաստիճան կառավարման հիմնական օրինակներն են: Մասնավորապես, այս պարկերը վերահսկվում են այնպիսի հաստատությունների կամ կազմակերպությունների կողմից, որոնք գտնվում են իրավագոր պետական նախարարությունների¹²⁰ հովանու ներքո: Կայուն զարգացման և փոխկախվածությունների համակարգման համար նոր միջազգային մոտեցումը բազմաստիճան կառավարումն է, որը հիմնված է այն պետական և մասնավոր սուբյեկտների համագործակցության վրա, որոնք ներգրավված են կանոնաստեղծ ինստիտուտային համակարգում: Պահպանվող տարածքների կառավարման ժամանակակից համակարգ

¹²⁰ 1. Ազգային պարկի ծառայություն՝ <https://www.nps.gov/index.htm>: 2. Metsähallitus՝ <https://www.metsa.fi/en/nature-and-heritage/>: 3. Շրջակա միջավայրի պահպանության գործակալություն՝ <http://www.epa.ie/>: 4. M Getzner and G Withalm, «Պահպանվող տարածքներ և տարածաշրջանային զարգացում»: Ավստրիական դեպքի ուսումնասիրություն» MN Suratman, Ազգային պարկեր - կառավարում և պահպանում (2017) 384. 5. Բնական միջավայրի և կլիմայի փոփոխության կազմակերպություն, Հունաստան <https://necca.gov.gr/ofypeka/>

ներդնելու համար, հետևաբար, անհրաժեշտ է որդեգրել համալիր մոտեցում: Ավելին, ինստիտուցիոնալ լուծում է թվում գիտական և համակարգող իրավասություններով կազմակերպության ստեղծումը, որն ուղղված լինի այդ ոլորտների պաշտպանությանը, կառավարմանը և առաջ մղմանը: Այս գործառնական մոդելը նպատակաուղղված է պահպանվող տարածքների զարգացմանը՝ ունենալով անմիջական դրական արդյունքներ ամբողջ բնակչության համար, ներառյալ շահագրգիռ կողմերը և վերջնական օգտագործողները: Բնապահպանական գործակալության կանոնակարգային շրջանակը, ինչպես նաև պահպանվող տարածքների ազգային համակարգի մարմինները, ընդհանուր առմամբ, նախաձեռնություններ կցուցաբերեն և կձևավորեն իրենց իրավասությունների հիմնավոր առաջարկներ ապակենտրոնացված քաղաքականության շրջանակներում: Այդպիսով ընդունվող որոշումներն ավելի են մոտենում տեղի բնակչությանը, իսկ այդ որոշումների իրականացումը բավարարում է առանձին անհատների և հասարակության պահանջմունքները: Արդյունավետ տեղական ինքնակառավարումը և հրաժարումը բյուրոկրատական մեխանիզմներից պահպանվող տարածքները կայուն զարգացման իրական հանգույցների վերածելու հիմնական շարժիչ ուժն են:

Ներդրումային ֆինանսական ռեսուրսներ

Ներդրումային ֆինանսական ռեսուրսների տարբերակը կենտրոնական կառավարության միջոցով տարեկան բյուջեի հատկացումներն են: Լրացուցիչ ֆինանսավորում կարելի ունենալ հետևյալ կերպ.

- Դրամական մուտքեր, օրինակ՝ վերահսկվող էկոտուրիզմի մուտքի վճարներ, էկոհամակարգային ծառայությունների վճարումներ և անկանխիկ վճարումներ, օրինակ՝ տրանսպորտային միջոցներ:
- Կորպորատիվ նվիրատվություններ կամ այլ ֆինանսական ուղիներ:
- Կառավարական ցանկացած շարժում համայնքային նախաձեռնություններին ընդառաջ, օրինակ՝ տեղական շահագրգիռ կողմերի ընկերակցության ստեղծում, որը կաջակցի և ֆինանսավորում կփնտրի:

Զուգահեռաբար, առաջարկվող առաջնահերթություններին և կառավարման գործողություններին համահունչ, ՇՄ նախարարությունը պատրաստ է ներգրավվել միջազգային ֆինանսավորող հաստատություններից և դրամաշնորհներից ֆինանսավորվող եվրոպական ու միջազգային հետազոտական և կենսաբազմազանության կիրառական ծրագրերում, օրինակ՝ ՄԱԶԾ, ՄՀՀ, ԵՄ, ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալություն, ԳԷՀ, LIFE+, Interreg – Տարածքային համագործակցություն և այլն:

Գործառնական ֆինանսական ռեսուրսներ

Պահպանվող տարածքների ֆինանսավորումն ավանդաբար ուղղված է եղել անմիջական գործառնական և կառավարման ծախսերի բավարարմանը, այլ կերպ ասած՝ աշխատավարձերի, ենթակառուցվածքների, սարքավորումների և պահպանվող տարածքի ստեղծման ու գործառնության համար անհրաժեշտ տեխնիկական սպասարկմանը:

Մշակվել և ներդրվել են ֆինանսավորման մի շարք նորարարական մեխանիզմներ: Բայց թե որքանով են այդ մեխանիզմները բարելավել պահպանվող տարածքների ֆինանսական կայունությունը կամ շոշափելի ներդրում ունեցել կենսաբազմազանության պահպանման գործում, այնքան էլ պարզ չէ: ՇՄՆ-ն պետք է դասեր քաղի առանցքային գործոնների վերջին փորձից, որոնք ազդում են ֆինանսավորման տարբեր մեխանիզմների հաջողության վրա, և առաջարկություններ ներկայացնի պահպանվող տարածքների ֆինանսավորման¹²¹ ապագա կայունությունն ու արդյունավետությունը բարելավելու համար:

Թռչնաղիտում՝ եկամտի հնարավոր աղբյուր համայնքային նախաձեռնություններից

Արմաշի տարածքը տեղի տնտեսական կարևոր գործոնն է՝ ձկնաբուծարանների մեծ թվով շահագործվող միավորներով: Ինչպես նաև տարածքի զգալի մասը (մոտ 2020 հա) հանրային որսավայր է: Արձանագրվել է, որ որսորդները վատ հսկողության պայմաններում գերազանցել են թռչունների որսի թույլատրելի չափաբաժինը, ինչպես նաև անհետացման վտանգի տակ գտնվող բադերի, կտցարների, մարգահավերի և ձկնկուլների¹²² որսագործություն են կատարել: Բացի այդ, որսն այս տարածքում առաջացնում է կապարով աղտոտում փամփուշտներից, ինչը հանրահայտ սպառնալիք է ջրաճահճային տարածքների և ջրային թռչունների համար:

Վերջերս տարածքում ծավալված թռչնաղիտումը¹²³ հնարավորություն տվեց փոխհատուցելու ձկան բերքի կորուստը և մի քանի տարիների ընթացքում փոխեց ձկնաբուծարանի ղեկավարության մոտեցումը: 2006թ. ի վեր բոլոր ջանքերն ուղղված են եղել Արմաշի ջրային տարածքների հատվածում թռչնաղիտման զարգացմանը: Զբոսաշրջիկներից (միջազգային և տեղացի բնագետներ, լուսանկարիչներ և այցելուներ) պահանջվում է մուտքի համար վճարել, որը փոխհատուցում է բերքից ստացվող եկամուտների կորուստը: Նման նախաձեռնությունը կարող է նաև հանգեցնել ավազանների սեփականատերերի կողմից իրականացվող պահպանման գործելակերպի, ինչպիսիք են.

- ձկնակեր թռչունների վրա կրակելու արգելք,
- որսորդների մուտքի արգելք,
- ափամերձ գիծը եղեգից մաքրելը միայն Եղեգնի կառավարման պլանի ցուցումներով (ներառված է Գործողությունների ծրագրում), և
- աղային ճահիճները թողնել այնպես, ինչպես կան:

Այսպիսով, այդ մոդելը փոխշահավետ է դառնում ձկնաբուծական տնտեսության կառավարման և վայրի բնության համար:

Ինչ վերաբերում է թռչնաղիտման ենթակառուցվածքներին, ապա այժմ դա անհրաժեշտություն չէ: Տարածքը, ըստ փորձագետների կարծիքի, լիովին բավարարում է

¹²¹ Պահպանվող տարածքների կայուն ֆինանսավորում. խնդիրների և տարբերակների գլոբալ վերանայում, Լյուսի Էմերթոն, Ջոշուա Բիշոփ և Լի Թոմաս, <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/PAG-013.pdf>

¹²² Աղաբայան Կ. Հանրային որսորդական հողերի ազդեցությունը Հայաստանի միջազգայնորեն ճանաչված պահպանության տարածքների ջրային թռչունների վրա. GSC Ընդլայնված հետազոտություններ և ակնարկներ, 2023, 17(02), 087–103, <https://gsconlinepress.com/journals/gscarr/sites/default/files/GSCARR-2023-0417.pdf>

¹²³ Հայաստանում թռչունների պահպանությունն աջակցում է տեղական ձկնաբուծարանին, 2022 թ., <https://www.biodiversity.am/am/news/77-bird-conservation-supporting-local-fish-farm>.

թոչնադիտման զբոսաշրջության կարիքները ինչպես միջազգային, այնպես էլ ազգային այցելուների դեպքում: Այնուամենայնիվ, նկատի ունենալով ապագա անհրաժեշտությունը, թոչնադիտման ենթակառուցվածքի նախագծումը և պլանը (օրինակ՝ աշտարակներ, քայլուղիներ և այլն) ընդգրկվել են Գործողությունների ծրագրում (հավելված Բ):

Մարդկային ռեսուրսներ

ՇՄ նախարարությունը պատասխանատու պետք է լինի մոնիթորինգի անձնակազմի տեղապաշխման և ԿՊ-ի իրականացման համար: Հաշվի առնելով միջազգային լավագույն փորձը՝ պահպանվող տարածքների կազմակերպությունների մեծ մասը ցուցադրում է մի շարք ընդհանուր գործառնություններ և կառուցվածքային բաղադրիչներ՝ կապված պահպանվող տարածքների պլանավորման և շահագործման հետ: Ընդհանուր կազմակերպչական բաղադրիչները հետևյալն են. 1. բնության պահպանության պլանավորման և համակարգման աշխատակից, 2. տարածքների կառավարման օպերատիվ աշխատակից, 2.1 բնության պահպանության պատասխանատու և 2.2 տեղերում աշխատող այլ աշխատակիցներ, 3. վարչական և հաշվապահական գրասենյակ: Կառավարման խորհուրդը կազմված կլինի հիմնականում տեղի շահագրգիռ կողմերից: Վերջապես, առաջարկվում է խորհրդատվական խորհուրդ ստեղծել կառավարման խորհրդին ուղղորդելու և ստորաբաժանումների ընդհանուր արդյունավետության համար: Հարկ է հատուկ ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների ուսումնասիրություն կատարել, որը դուրս է ներկա ԿՊ-ի շրջանակներից:

Էկոպարեկային նոր օրենք

Առայժմ (համաձայն «Էկոպարեկային ծառայության մասին» նոր օրենքի¹²⁴) Էկոպարեկային ծառայությունը իրավունք ունի վերահսկելու ԲՀՊՏ-ներում և անտառային տնտեսություններում: Եթե հետագայում Էկոպարեկային ծառայությունը ակտիվանա Արմաշի տարածքում, պետք է կազմակերպվի տեղեկատվական և ուսուցողական միջոցառում ԿՊ-ի ընդհանուր նպատակների, տարածքի կարևորության և կառավարման պլանի միջոցառումների վերաբերյալ: Պետք է ուշադրություն դարձնել Գործողությունների ծրագրի հատուկ պահպանության կառավարման միջոցառումներին, ինչպիսին է անօրինական սպանությունների վերահսկումը/վերացումը:

Էկոհամակարգային ծառայություններ

Առաջարկվում է Էկոհամակարգային ծառայությունների հիման վրա SWOT (ուժեղ-թույլ կողմեր, հնարավորություններ, սպառնալիքներ) վերլուծություն՝ բացահայտելու և քանակական գնահատական տալու համար պահպանվող տարածքների¹²⁵ պահպանության արդյունավետությանը աջակցող կամ սպառնացող ներքին և արտաքին գործոններին, որոնք ներառված են Գործողությունների ծրագրում: Ուսումնասիրության նպատակներից մեկը կլինի տարածքի և շրջակա գյուղերի ներսում տնտեսության և Էկոհամակարգային ծառայությունների գրանցումը, տեղաբնակներին իրենց եկամտի աղբյուրների վերաբերյալ հարցաթերթիկներ տրամադրելը և տվյալ տարածքի Էկոհամակարգային ծառայությունների

¹²⁴ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

¹²⁵ Scolozzi, R., et al., Էկոհամակարգային ծառայությունների վրա հիմնված SWOT վերլուծություն պահպանվող տարածքների պահպանության ռազմավարությունների համար, Բնապահպանական կառավարման ամսագիր (2014), <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvman.2014.05.040>

վերաբերյալ SWOT վերլուծության և տեխնիկատնտեսական հիմնավորման վերաբերյալ առաջարկությունների տրամադրումը: Ուսումնասիրությունը կարող է ընդգրկել հետևյալ հարցերը. ինչպիսին է Էմերալդ տարածքի կառավարման պլանի ֆինանսական կայունությունը, ինչպես են ազդում հիմնական էկոհամակարգային ծառայությունները (օրինակ՝ թռչնադիտումը) և զբոսաշրջային գործունեությունը և ինչ ժամանակահատվածում, ինչ ֆինանսական խթաններ կարող են լինել էկոհամակարգային ծառայությունների փոփոխությունների համար ԿՊ-ի սխեմայով, ինչպես է եկամուտը դրականորեն ազդում և այլն:

Միներգիաներ

Տարածքի կառավարիչները և կառավարման մարմինը պետք է շարունակեն փնտրել տեղական, ազգային (կամ միջազգային) սիներգիաներ պահպանման և կայուն վարման, ապագա իրազեկման և կառավարման գործունեության ու հնարավորությունների հետ, օրինակ՝ Interreg Black Sea Basin -BSB-projects.

Մոնիթորինգ, դիտորդական և հետազոտական գրանցում

Պահպանման աստիճանի մոնիթորինգ՝ կապված պահպանման նպատակների հետ

Պահպանման աստիճանի մոնիթորինգի ընթացակարգի մշակումն ու իրականացումն առաջարկվում է ՇՄՆ-ին գիտական հանրության հետ համատեղ: Թիրախային տեսակների/բնակմիջավայրերի համար առաջարկվող հատուկ մոնիթորինգի պլանները և 10 տարվա կանխատեսման ժամանակացույցը ներկայացված են հավելված Բ-ի Գործողությունների ծրագրի աղյուսակում:

Դիտորդական գրանցման գործողությունները և դրանց արդյունքները

- Կառավարման միջամտությունների¹²⁶ մոնիթորինգ:

Կառավարման գործողության որևէ միջամտություն չի պահանջվում:

- Ամենօրյա և իրադարձային գործողությունների մոնիթորինգ:

Թիրախային տեսակների/բնակմիջավայրերի համար առաջարկվող հատուկ մոնիթորինգի պլանները և 10-ամյա կանխատեսման ժամանակացույցը ներկայացված են Հավելված Բ-ի Գործողությունների ծրագրի աղյուսակում:

Պլանի վերանայում

Ընթացիկ ծրագրի գործողության առաջարկվող ժամկետը 10 տարի է, որից հետո ԿՊ-ն պետք է վերանայվի և թարմացվի: Այնուամենայնիվ, քանի որ ընթացիկ պլանը ՀՀ-ում մշակվում է առաջին անգամ և նախատեսվում է բնակմիջավայրերի ու թիրախային տեսակների ոլորտի կենսաբազմազանության ցուցակագրում, անհրաժեշտ է միջնաժամկետ վերանայում (հինգ տարի հետո):

¹²⁶ 1. Գնահատել, թե որքանով և ինչպես են իրականացված պահպանության միջոցառումները տարածքի պահպանման նպատակներին հասնելու համար: 2. Գնահատել կիրառվող պահպանության մեթոդների և մոտեցումների արդյունավետությունը:

Հաղորդակցություն, կրթություն և իրազեկում

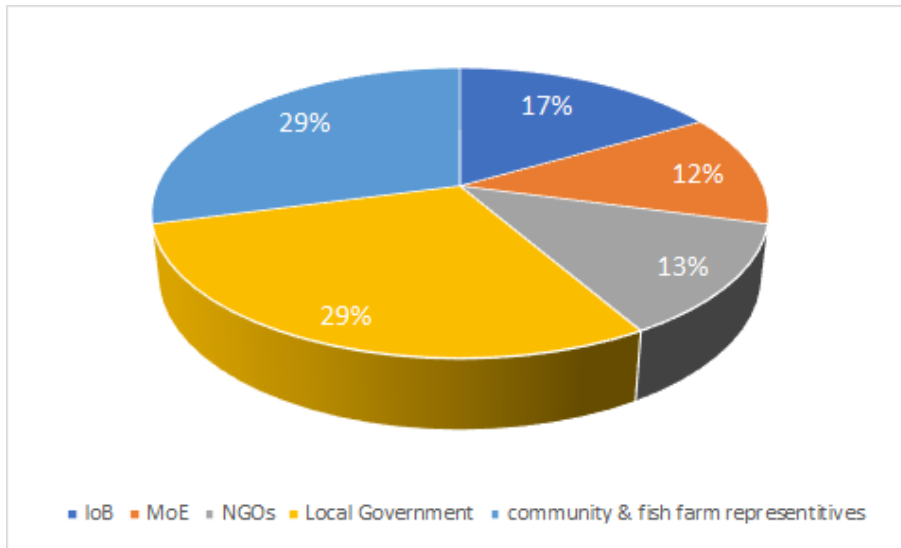
Հաղորդակցության, կրթության և իրազեկման խթանման ընթացքում հանրային լայն և բաց ներգրավվածության համար 2024 թվականի ապրիլին տեղի է ունեցել խորհրդակցական հանդիպում տեղական շահագրգիռ կողմերի հետ: Այս միջոցառման նպատակն էր համապատասխան շահագրգիռ կողմերին, ինչպիսիք են պետական պաշտոնյաները, մասնավոր հատվածի ներկայացուցիչները և տեղի համայնքները, եզակի հնարավորություն ընձեռել՝ տեղեկանալու Էմերալդ ցանցի առաջընթացի մասին Հայաստանում և ընդլայնելու իրենց գիտելիքները Էմերալդ տարածքների և Արմաշի տարածքի նոր կառավարման պլանի մասին:

Մասնակիցների ցանկ

Միջոցառմանը մասնակցել է 24 անձ՝ հետևյալ կազմակերպություններից.

- Շրջակա միջավայրի նախարարություն («Հիդրոօդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ, բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության քաղաքականության վարչություն, Բեռնի կոնվենցիայի ազգային համակարգող),
- Birdlinks ՀԿ,
- NABU Հայաստան,
- FPWC (Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ),
- Ա.Թախտաջյանի անվան ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտ
- Արարատ խոշորացված համայնքի տեղական ինքնակառավարում,
- Համայնքների ղեկավար (Արարատ, Արմաշ, Երասխա),
- Բոլոր թիրախային համայնքների և ձկնաբուծական տնտեսությունների (Արարատ, Երասխա, Արմաշ, Սուրենավան) ներկայացուցիչներ (որոնք սեփականատեր են կամ վարձակալում են ձկնաբուծարան):

Պատկեր 17. Մասնակիցների հարաբերակցությունը

Աղբյուրը՝ kartECO-ի մշակում Համաշխարհային բանկի համար:

Նպատակներ

Միջոցառման նպատակն էր ներկայացնել Էմերալդ ցանցի առաջընթացը Հայաստանում և Արմաշի տարածքի կառավարման նոր պլանի առանցքային կետերը: Ի լրումն՝ հատուկ նիստ էր նվիրված տեղի շահագրգիռ կողմերի պատկերացումների, մտահոգությունների և առաջարկությունների փոխանակմանը Էմերալդ տարածքի և ԿՊ-ի ստեղծման վերաբերյալ: Նիստը տեղի ունեցավ Արարատ քաղաքի մշակույթի տան նիստերի դահլիճում, որը վարում էր ծրագրի թիմը:

Միջոցառման վերանայում

Հանդիպումը սկսվեց բոլոր շահագրգիռ կողմերին ողջույնի խոսքով և հանդիպման նպատակի հայտարարությամբ, այն է՝ ներկայացնել և քննարկել Էմերալդ ցանցի առաջխաղացումը Հայաստանում և Արմաշի տարածքի կառավարման նոր պլանը: Ծրագրի թիմը մանրամասն ներկայացրեց ծրագիրը և Էմերալդ ցանցը, ծրագրի հիմնական բաղադրիչները, ներառյալ հատուկ պահպանվող օբյեկտները, պահպանության նպատակները, պահպանության միջոցառումները, մոնիթորինգի պլանը և համայնքի ներգրավման նախաձեռնությունները:

Պատկեր 18. Լուսանկար միջոցառումից

Աղբյուր՝ Լուսանկարը Ա. Ալեքսանյանի

Քննարկումներ և հարցուպատասխան

Շահագրգիռ կողմերն ակտիվորեն մասնակցեցին քննարկմանը՝ հայտնելով իրենց պատկերացումները, մտահոգությունները և առաջարկները էմերալդ տարածքի ստեղծման տարբեր հայեցակետերի, դրա կառավարման և ծրագրված պահպանության միջոցառումների վերաբերյալ:

Քննարկման թեմաները ներառում էին բնակմիջավայրերի և տեսակների պահպանման և կառավարման տարբերակները, մոնիթորինգի գործողությունները, կառավարման կառուցվածքը, շահագրգիռ կողմերի ներգրավվածությունը և ռեսուրսների բաշխումը:

ՀԿ-ների ներկայացուցիչները կարևորեցին հետևյալ խնդիրները.

- **Թռչունների որս և կրակոցներ** - Սա էական խնդիր է, քանի որ ուղղակիորեն ազդում է թռչունների պոպուլյացիայի վրա:
- **Արածեցում** - սա հաճախ անվերահսկելի է կամ վատ է կառավարվում, ինչը կարող է վնասել որոշ թռչունների սնվելու և բնադրման տարածքները: Արածեցումը կարող է հանգեցնել բնակմիջավայրի դեգրադացիայի՝ գետնին բնադրող որոշ ջրային թռչունների բները և ճտերը, ինչպես նաև բուսականությունը տրորելու պատճառով, փոխելով լանդշաֆտի կառուցվածքը, նվազեցնելով սննդի հասանելիությունը և ապաստանային բնակմիջավայրերը: Արդյունքում որոշ թռչունների պոպուլյացիաներ կարող են անկում ապրել իրենց բնակմիջավայրի կորստի կամ դեգրադացիայի պատճառով:
- **Ջրային ռեսուրսների կառավարում** - ջրօգտագործման և ջրային ռեսուրսների սխալ կառավարման հիմնախնդիրները:

- **Սովորական եղեգի այրում** - սա կարող է փոխել լանդշաֆտը և ոչնչացնել թռչունների համար կարևոր կենսամիջավայրերը: Թռչունների շատ տեսակներ բույն դնելու և ապաստանելու համար ապավինում են եղեգնուտներին, և դրանց ոչնչացումը կարող է հանգեցնել պոպուլյացիայի նվազման:

Ձկնաբույծները նույնպես թվարկել են մի շարք խնդիրներ, որոնք պետք է հաշվի առնել պահպանման միջոցառումների արդյունավետությունը գնահատելիս:

- **Ձկնաբուծարանների ցամաքեցում/լքում իրավական դաշտի փոփոխությունների պատճառով** - ձկնաբույծները ֆինանսական ծանրաբեռնվածության են բախվում նոր կանոնակարգերի պատճառով, որոնք կրկնակի վճար են պահանջում ջրի օգտագործման համար՝ ըստ ջրաչափերի: Այլ դժվարություններ են հանդիպում չպահպանված տարածքներում ջրաչափերի տեղադրման հետևանքով: Մեկ մեծ և մեկ միջին գյուղացիական տնտեսություններ օգտագործում են ստորգետնյա ջրային աղբյուրներ, իսկ մնացածը՝ մակերևութային ջրեր: Ջրի մատակարարումների քանակի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկություններ չկան:
- **Թռչունների տեսակների ազդեցությունը ձկնաբուծության վրա** - ձկնաբույծները հերքում են իրենց ֆերմաներում որսի մասին պնդումները, չնայած այն հանգամանքին, որ որոշ թռչուններ բացասաբար են ազդում ձկնաբուծության վրա՝ մանրաձկնիկ ուտելով: Նրանք պնդում էին, որ վախեցնում և կրակում են թռչուններին խանգարելու համար, այլ ոչ թե որսալու:
- **Ձկնաբուծության առավելությունները շրջակա միջավայրի համար** - ձկնաբույծները կարևորում են իրենց գործունեության բնապահպանական օգուտը, ինչպիսիք են ջրի մաքրման բնական գործընթացը և օրգանական արտադրության մեթոդները: Նրանք նշում են նաև հողի աղիության հետ կապված հողի մաքրման նպատակով ստեղծվող ձկնաբուծարանների պատմական համատեքստը: Ձկնաբուծարանների չգործելուց հետո աղի բարձր մակարդակի պատճառով հողը կարող է օգտագործվել որպես արոտավայր կամ վարելահող կարճ ժամանակով՝ սովորաբար մեկից երկու տարի:
- **Տեսակների բազմազանության իրազեկություն** - ձկնաբույծները պնդում են, որ գիտեն տարածքի բուսական և կենդանական աշխարհը և, մասնավորապես, թռչունների տեսակների բազմազանությունը:
- **Ձկան վաճառքի և արտահանման բարդություններ** - ձկնաբույծները դժվարություններ են ունենում տեղական շուկաներում ձուկ վաճառելու հարցում և արտահանումն անիրագործելի են համարում բարձր ծախսերի պատճառով՝ իրենց արտադրանքը անմրցունակ դարձնելով միջազգային մակարդակում: Սակայն նրանք ընդգծում են ձկնաբուծության կարևորությունը երկրում պարենային անվտանգության ապահովման տեսանկյունից:
- **Եղեգի տարածված այրումներ** - ձկնաբույծները եղեգի այրումը վերագրում են երրորդ անձանց՝ նշելով, որ իրենք ուղղակիորեն ներգրավված չեն նման գործողություններում:

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչները նշել են հետևյալ խնդիրները.

- **Ձկնաբուծարանների փակումը ֆինանսական պատճառներով** - ձկնաբուծական տնտեսությունը կարող է դառնալ ոչ եկամտաբեր կամ ենթարկվել բազմաթիվ տուգանքների, ինչի հետևանքով սեփականատերերը ստիպված կլինեն դադարեցնել իրենց գործունեությունը: Այդ գործընթացը կանխելու մեխանիզմ չկա, ինչը վկայում է ձկնաբուծության գործունեության պահպանման համար կարգավորող աջակցության կամ միջամտության բացակայության մասին:
- **Որսի հետ կապված բարդություններ** - ձկնաբուծարանները չեն կարող լիովին խուսափել որսորդական գործունեությունից, քանի որ դրանք գտնվում են Արարատի մարզի պաշտոնապես ճանաչված որսորդական տարածքում: Լրացուցիչ տեղեկությունների համար՝ պատկեր 4:
- **Ֆերմայի շահագործման հետ կապված խնդիրներ** - տարբեր խնդիրներ են ծագում՝ կապված ձկնաբուծարանների շահագործման հետ, այդ թվում ջրօգտագործման թույլտվություն ստանալու հետ կապված խնդիրներ և կադաստրային արժեքների անհամապատասխանություններ՝ հիմնված համայնքի կամ հողի տեսակի վրա, որին պատկանում է տնտեսությունը:
- **Մասնավոր հողերի նկատմամբ վարչական վերահսկողության բացակայություն** - դժվարություններ կան այնպիսի գործողությունները վերահսկելու հարցում, ինչպիսիք են կրակոցները, որսը, այրումը կամ անվերահսկելի արածեցումը մասնավոր հողերի վրա, որոնցում գտնվում են ձկնաբուծական տարածքները: Սա վկայում է կարգավորող վերահսկողության և մասնավոր սեփականության իրավունքների պաշտպանության սահմանափակումների մասին:

Շահագրգիռ կողմերի բարձրացրած հիմնական հարցերը վերաբերում էին պահպանության ջանքերը սոցիալ-տնտեսական զարգացման հետ հավասարակշռելու կարևորությանը:

Մասնակիցները պատրաստակամություն հայտնեցին աջակցելու Էմերալդ տարածքի ստեղծմանը և պահպանության միջոցառումներին, եթե շրջակա միջավայրի նախարարության (ՇՄՆ) և այլ պետական մարմինների կողմից փոխհատուցումներ և արտոնություններ տրամադրվեն: Սա վկայում է, որ թեև ընդհանուր համաձայնություն կա պահպանության ջանքերի կարևորության շուրջ, մասնակիցները նաև գիտակցում են խթանների կամ աջակցության անհրաժեշտությունը՝ մեղմելու իրենց գործունեության կամ գոյատևման միջոցների վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունները:

Պատկեր 19. Լուսանկար հանդիպումից

Աղբյուր՝ Լուսանկարը Ա. Ալեքսանյանի

Հետագա գործողությունն և հաջորդ քայլերը

Ի պատասխան պահպանման ջանքերը սոցիալ-տնտեսական զարգացման հետ հավասարակշռելու շուրջ քննարկմանը և առաջ քաշված խնդիրներին՝ Գործողությունների ծրագիրը ներառում է չորս (4) հատուկ գործողություններ որոշակի տարածքների համար:

1. Տարածքում եղեգի պահպանման ընդհանուր կառավարումը շատ կարևոր է թիրախային տեսակների, հատկապես թռչունների համար: Պետք է մշակվի և կիրառվի եղեգի համալիր կառավարման ընդհանուր ծրագիր՝ ուսումնասիրելու այնպիսի հայեցակետեր, ինչպիսիք են այրելու, կտրելու, հնձելու ժամանակն ու հաճախականությունը, և պետք է կիրառվեն ադապտացիոն կառավարման մեթոդներ (օրինակ՝ տարածքի այրման տեխնիկան)՝ թե՛ թռչունների, թե՛ ջրային կուլտուրաների կարիքները հոգալու համար: Առաջարկվում է նաև եղեգի կառավարման խորհրդատվական խումբ, որը պատասխանատու կլինի եղեգի կառավարումը նախապատրաստելու և մոնիթորինգի համար: Ծրագիրը պետք է դիտարկի թիրախային տեսակների և բնակմիջավայրերի պահպանման նպատակներն ու ազդեցությունները՝ չվտանգելով ձկնարտադրության տնտեսությունը:

2. Զրոգտագործման կայուն կառավարման հասնելը և տարածքի ջրային ռեսուրսների հնարավոր սխալ կառավարումը վերացնելը ներկա ԿՊ-ի շրջանակներից դուրս է: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով բազմաթիվ թիրախային տեսակների և բնակմիջավայրերի կախվածությունը ջրային միջավայրից և ջրի նկատմամբ զգայունությունը, ջրային ռեսուրսների կառավարման իրավասու մարմինը պետք է ակտիվորեն ներգրավված լինի ծրագրի տվյալ տարածքի համար ջրի կայուն կառավարման ամբողջական պլանի մշակման գործում: Բացի այդ, կարող են ուսումնասիրվել հատուկ ֆինանսական խթաններ և զարգացման այլ գործիքներ ու նախաձեռնություններ (օրինակ՝ լճակների շահագործումը ապահովում է էկոհամակարգային ծառայություններ մարդածին աղբյուրների պատճառով գոյացող աղակալման դեպքում): Նպատակն է ստեղծել տնտեսապես շահավետ խթաններ և պայմաններ ավազանների տերերի համար՝ պահպանելու նախկին ձկնաբուծական պրակտիկան, որը թռչունների համար հարմար միջավայր է ստեղծում: Դրանով հնարավոր կլինի խուսափել ֆինանսական ծանրաբեռնվածության պատճառով ձկնաբուծարանների չորացման հնարավոր վտանգից:

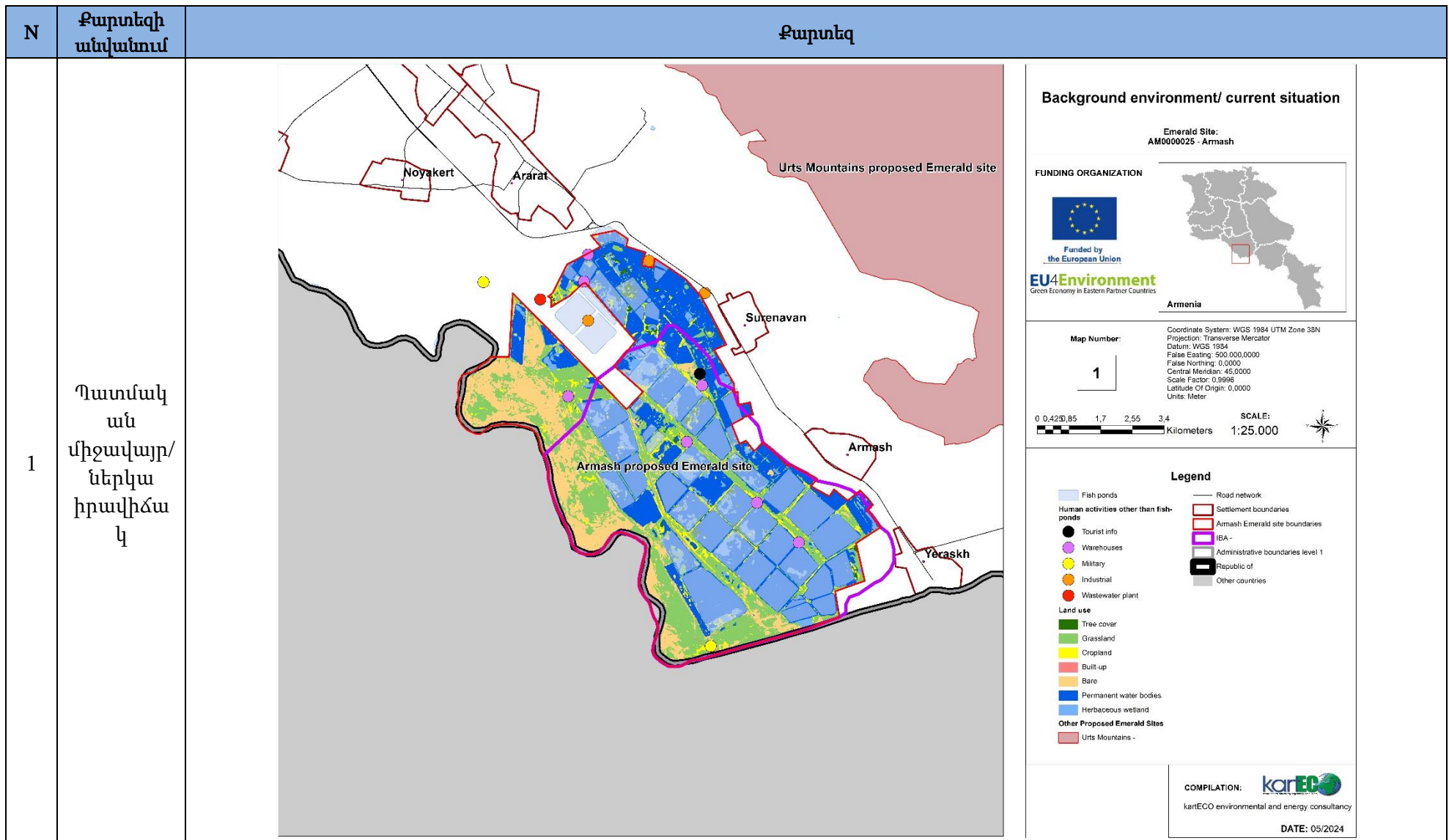
3. Պատրաստել Արմաշի Էմերալդ տարածքի էկոհամակարգային ծառայությունների SWOT վերլուծություն և, ի լրումն, ուսումնասիրել 1. փոխհատուցման մոդելներ ձկնաբույծների համար և 2. ֆինանսական նախաձեռնություններ տարածքի կառավարման, աջակցության և զարգացման համար, օրինակ՝ թռչնադիտման ենթակառուցվածքի կարիքները:

4. Թռչունների ապօրինի որսի և կրակոցների վերացման առնչությամբ խորհուրդ է տրվում հնարավորինս սեղմ ժամկետներում ներգրավել պարեկային/հսկիչ ծառայություն: Եթե ապագայում էկոպարեկային ծառայությունը ակտիվանա Էմերալդ տարածքների համար, ինչպիսին է Արմաշի տարածքը, պետք է կազմակերպվի տեղեկատվական և ուսուցողական

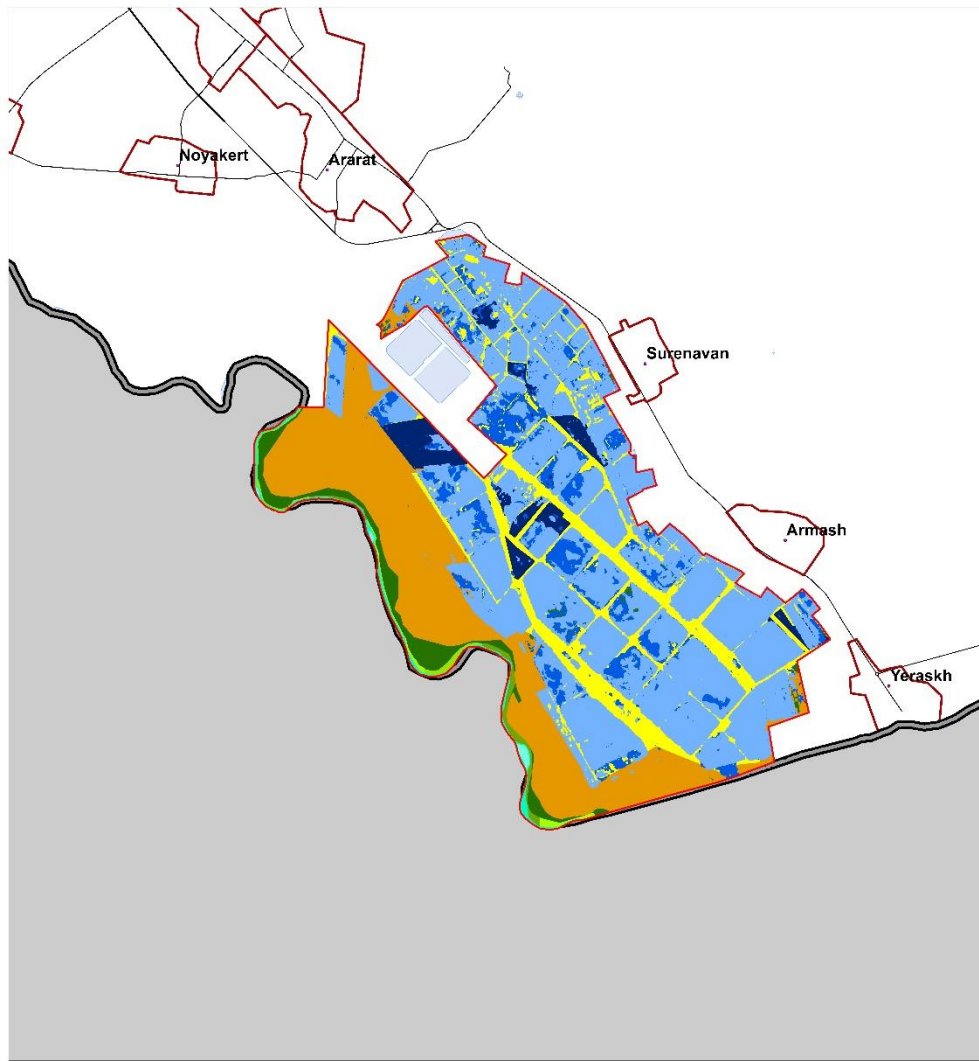
միջոցառում ԿՊ-ի ընդհանուր նպատակների, տարածքի կարևորության և կառավարման պլանի միջոցառումների վերաբերյալ: Պետք է սերտ շփում և համակարգում ապահովվի ձկնաբուծարանների սեփականատերերի հետ: Այդ իսկ պատճառով պետք է կազմակերպվեն ամենամյա հաճախակի հանդիպումների հատուկ միջոցառումներ:

Մանրամասները ներկայացված են Գործողությունների ծրագրի հավելված Բ-ում: Բացի այդ, Գործողությունների ծրագրում առաջարկվում են նաև հաղորդակցման, կրթության և իրազեկման բարձրացմանն ուղղված մի շարք միջոցառումներ:

Հավելված Ա. Թեմատիկ քարտեզներ

Բեռնի
կոնվենցի
այի 4-րդ
բանաձևի
Բնակմիջ
ավայրերի
բաշխումը
և
տարածու
թյունը

Distribution and abundance of habitats of Resolution 4 of the Bern convention

Emerald Site:
AM0000025 - Armash

FUNDING ORGANIZATION

Funded by
the European Union
EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Armenia

Map Number:

2

Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 38N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500,000,000
False Northing: 0,0000
Central Meridian: 45,0000
Scale Factor: 0,9996
Latitude Of Origin: 0,0000
Units: Meter

0 0,420,85 1,7 2,55 3,4
Kilometers

SCALE:
1:25,000

Legend

Habitats classification

- C1.32
- C1.33
- C1.4
- C2.34
- C3.4
- C3.51
- C3.55
- C3.62
- D6.1
- F9.3
- G1.11

Road network

- Armash Emerald site boundaries
- Settlement boundaries
- Fish ponds
- Administrative boundaries level 1
- Republic of
- Other countries

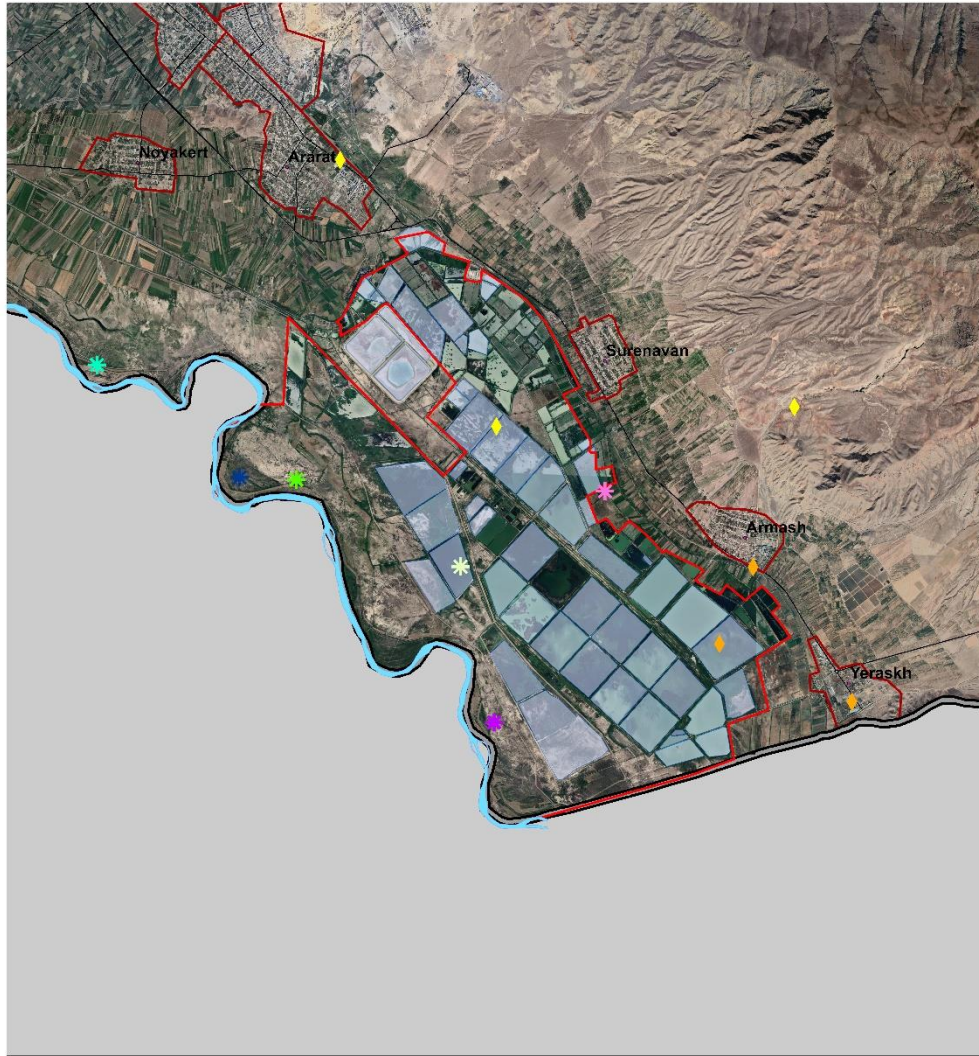
COMPILATION:

karTECO environmental and energy consultancy

DATE: 05/2024

Բեռնի
կոնվենցի
այի 6-րդ
բանաձևի
կենդանակ
ան
աշխարհի
կարևոր
տեսակներ
ի
Բնակմիջ
ավայրեր և
պոպուլյա
ցիաներ,
բացառությ
յամբ
թռչնաֆառ
ւնայի

Important fauna species of Resolution 6 of the Bern convention other than avifauna

Emerald Site:
AM0000025 - Armash

FUNDING ORGANIZATION

Funded by
the European Union
EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Armenia

Map Number:

3

Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 38N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500,000,000
False Northing: 0,0000
Central Meridian: 45,0000
Scale Factor: 0,9996
Latitude Of Origin: 0,0000
Units: Meter

0 0,45 0,9 1,8 2,7 3,6
Kilometers

SCALE:
1:25,000

Legend

Mammal species

- Canis lupus
- Lutra lutra
- Miniopiterus schreibersii
- Myotis blythii
- Myotis emarginatus
- Rhinolophus euryale

Reptile species

- Mauremys caspica
- Testudo graeca

Fish species

- Aspius aspius
- Barbus capito
- Rhodeus sericeus amarus
- Sabanejewia aurata

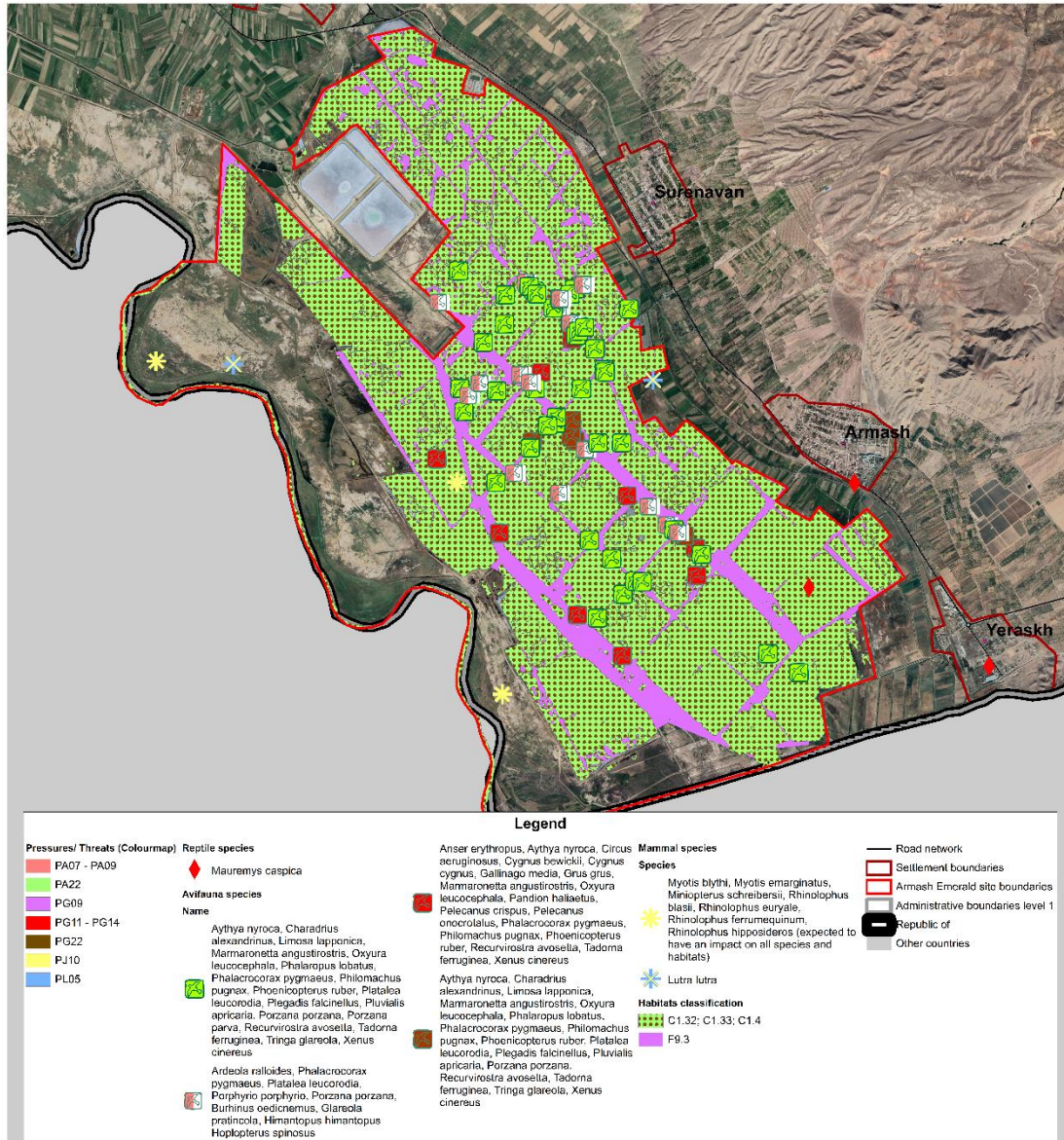
- Road network
- Armash Emerald site boundaries
- Settlement boundaries
- Fish ponds
- Administrative boundaries level 1
- Republic of
- Other countries

COMPILATION:

kartECO environmental and energy consultancy

DATE: 05/2024

Pressures/ Threats to protected objects

Emerald Site:
AM0000025 - Armash

FUNDING ORGANIZATION

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Armenia

Map Number:

5

Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 38N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500 000 0000
False Northing: 0 0000
Central Meridian: 45 0000
Scale Factor: 0.9996
Latitude Of Origin: 0 0000
Units: Meter

0 0.35 0.7 1.4 2.1 2.8
Kilometers

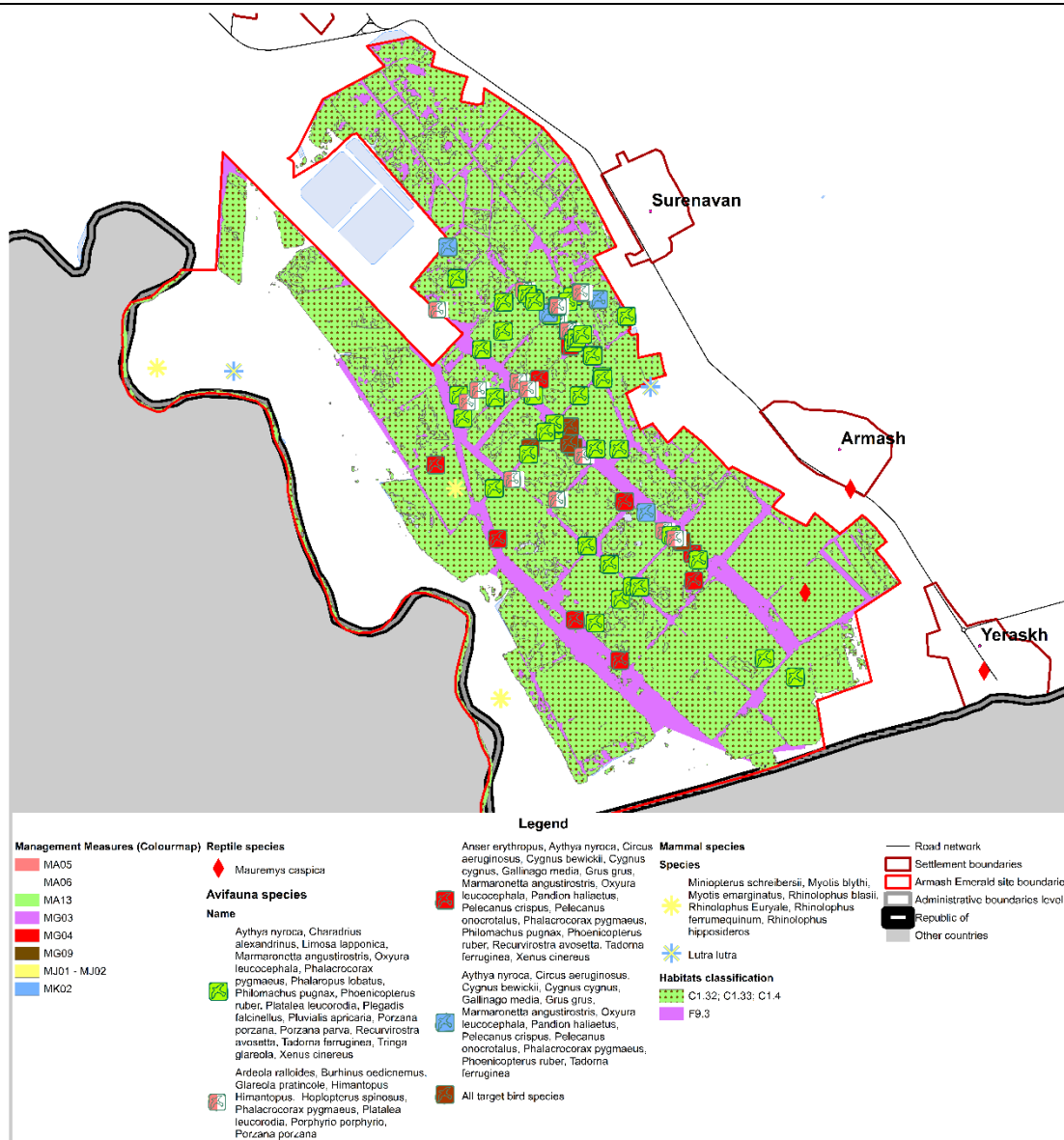
SCALE:
1:20,000

Pressure/Threats (PA07 - PA09)	Reptile species	Avifauna species	Mammal species	Habitats classification
PA07 - PA09	Mauremys caspica	Aythya nyroca, Charadrius alexandrinus, Limosa lapponica, Marmarometta angustirostris, Oxyura leucocephala, Phalaropus lobatus, Phalaropus pygmaeus, Philomachus pugnax, Phoenicopertus ruber, Platalea leucorodia, Plegadis falcinellus, Pluvialis apricaria, Porzana porzana, Porzana parva, Recurvirostra avosella, Tadorna ferruginea, Tringa glareola, Xenus cinereus	Myotis blythi, Myotis emarginatus, Miniopterus schreibersii, Rhinolophus blasii, Rhinolophus ferrumequinum, Rhinolophus hipposideros (expected to have an impact on all species and habitats)	C1.32; C1.33; C1.4
PA22				
PG09				
PG11 - PG14				
PG22				
PJ10				
PL05				
PA07 - PA09				
PA22				
PG09				
PG11 - PG14				
PG22				
PJ10				
PL05				

COMPILATION: **karECO**
karECO environmental and energy consultancy

DATE: 07/2024

Management measures

Emerald Site:
AM0000025 - Armash

FUNDING ORGANIZATION

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Map Number:

6

Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 38N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500 000 0000
False Northing: 0 0000
Central Meridian: 45 0000
Scale Factor: 0 9996
Latitude Of Origin: 0 0000
Units: Meter

0 0.35 0.7 1.4 2.1 2.8
Kilometers

SCALE:
1:20.000

Management measure (colourmap)	With priority on the following target species	Management measure (colourmap)	With priority on the following target species
MA05 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA05 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA05 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA05 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site
MA06 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA06 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA06 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA06 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site
MA13 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA13 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA13 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MA13 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site
MG03 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG03 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG03 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG03 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site
MG04 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG04 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG04 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG04 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site
MG09 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG09 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG09 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MG09 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site
MJ01 - MJ02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MJ01 - MJ02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MJ01 - MJ02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MJ01 - MJ02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site
MK02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MK02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MK02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site	MK02 Adaptation, planning and other measures to ensure the sustainability of the site

COMPILATION: **kortECO**
kortECO environmental and energy consultancy

DATE: 07/2024

Հավելված Բ. Գործողությունների ծրագիրը՝ ըստ տարեկան գործողությունների պլանի

Կողմի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակա-շրջան/տարի	Պատասխանատու
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ						
1-0	Գործողությունների ծրագրի իրականացման արդյունքը	<i>Բոլորը - ՀՈՐԻԶՈՆԱԿԱՆ</i>	Գործողությունների ծրագրի իրականացման ընդհանուր արդյունքների ցուցանիշներ և ադապտացման կարիքների գնահատում	Բնակմիջավայրի և տեսակների պահպանման նպատակներ (աղյուսակ 18, աղյուսակ 19, աղյուսակ 20, աղյուսակ 21, աղյուսակ 22)	2024 թվականի արժեքները կգնահատվեն հաջորդ միջնաժամկետ հաշվետվության արդյունքների հիման վրա	ՇՄՆ
1-1	MA05 – ադապտացնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործողությունները (օրինակ՝ այրումը)	Թռչուններ Ardeola ralloides, Burhinus oedicnemus, Glareola pratincole, Himantopus Himantopus, Hoplopterus spinosus, Phalacrocorax pygmaeus, Platalea leucorodia, Porphyrio porphyrio, Porzana porzana	Խոտաբույսային համակեցությունների հնձման/հատման կամ անասունների արածեցման հաճախականությունը, կիրառվող մեթոդները և/կամ ժամանակը՝ Բնակմիջավայրերը պահպանելու/բարելավելու կամ տեսակների (օրինակ՝ բնադրող թռչունների) վնասից խուսափելու համար: Սա ներառում է նաև այլ համարժեք գործողությունների հարմարեցումը և կառավարումը (օրինակ՝ այրումը): Ներառում է, օրինակ, ինտենսիվ կառավարվող խոտաբույսային համակեցություններից ավելի լայնածավալի վերափոխումը կամ անասունների տրոբելում նվազեցումը: Հատուկ միջոցառումներ պետք է իրականացվեն նաև եղեգի կառավարման պլանի	Մոտ 1692 հա ընդհանուր մակերեսով խոտային համակեցությունների և խոտաբույսերի խոնավ տարածք է (տե՛ս աղյուսակ 5, պատկեր 6): Ցուցանիշի տեսակներ. Burhinus oedicnemus (1 ցուց) Glareola pratincole (մին. 10 ցուց.),	Արմաշի Էմերալդ տարածքի եղեգի կառավարման պլանի առաջարկություններին համապատասխան Ամեն տարի մարտ – հունիս ամիսներին՝ զարնանը չվողների և բազմացող	ՇՄՆ-ն գնահատում է հնարավոր ինտեգրումը Էկոպարեկային ծառայության ¹²⁹ հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում: Գիտական հաստատություններ

¹²⁷ <https://c1-0-5dr.eionet.europa.eu/help/natura2000/>

¹²⁸ <https://cdr.eionet.europa.eu/help/natura2000/>

¹²⁹ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակաշրջան/տարի	Պատասխանատու
			առաջարկություններին համապատասխան (մանրամասների համար տե՛ս 4-2 կետը):	Himantopus himantopus (մին. 25 ցուց.), Hoplopterus spinosus (2 ցուց.), Platalea leucorodia (5 ցուց.), Porphyrion porphyrio (2 զույգ), Recurvirostra avosetta	պոպուլյացիաների համար: Սեպտեմբեր – հոկտեմբեր՝ աշնանային չվողների համար և հունվար՝ ձմեռային այցելուների համար:	
1-2	MA06 Դադարեցնել հնձումը, արածեցումը և այլ համարժեք գյուղատնտեսական գործունեությունը, օրինակ՝ այրումը (ներառյալ վերականգնել կամ բարելավել Բնակմիջավայրերը):	Թռչուններ Ardeola ralloides, Burhinus oedipnemos, Glareola pratincole, Himantopus himantopus, Hoplopterus spinosus, Platalea leucorodia, Porphyrion porphyrio, Porzana porzana	Դադարեցնել (կամ խուսափել) խոտաբույսային համակեցությունները կտրելուց կամ անասուններին արածեցնելուց, որպեսզի հնարավոր լինի Բնակմիջավայրերը վերականգնել կամ բարելավել կամ տեսակների վնասվելուց խուսափել (օրինակ՝ բնադրող թռչուններ), դադարեցնել (կամ խուսափել) այլ համարժեք գործունեությունից: Հատուկ միջոցառումներ պետք է իրականացվեն նաև եղեգի կառավարման պլանի առաջարկություններին համապատասխան (մանրամասների համար տե՛ս կետ 4-2):	Տվյալ տարածքը խոտաբույսային համակեցությունների և խոտաբույսերի խոնավ տարածք է, ընդհանուր 1692 հա (տե՛ս աղյուսակ 5, գծապատկեր 6): Ինչպես վերևում:	Համաձայն Արմաշի Էմերալդ տարածքի եղեգի կառավարման պլանի առաջարկությունների (մանրամասներ ի համար տե՛ս կետ 4-2):	ՇՄՆ-ն գնահատում է հնարավոր ինտեգրումը Էկոպարեկային ծառայության ¹³⁰ հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում: Գիտական հաստատություններ
1-3	MA13 Կառավարել գյուղատնտեսական դրենաժը և ջրառը (ներառյալ ցամաքած կամ հիդրոլոգիապես	Բնակմիջավայրեր C1.32 Էվտրոֆային ջրամբարների ազատ լողացող բուսականություն C1. Էվտրոֆային	Դրենաժային և ոռոգման գործողությունների և ենթակառուցվածքների կառավարում (օրինակ՝ մակերևութային և ստորգետնյա ջրառ, ամբարտակների կառուցում և շահագործում կամ գետերի հիդրոլոգիական հոսքի փոփոխություն),	Ջրի և դրենաժի իրականացված կառավարման միջոցառումների	Արմաշի Էմերալդ տարածք ջրի կայուն կառավարման	ՇՄՆ-ն և Ջրային կոմիտեն գնահատում են հնարավոր

¹³⁰ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Կողմի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակա-շրջան/տարի	Պատասխանատու
	փոփոխված բնակմիջավայրերի վերականգնումը):	ջրամբարների արմատական ստորջրյա բուսականություն C1.4 Մշտական դիստրոֆ բնական և արհեստական լճեր, լճակներ Թռչուններ <i>Aythya nyroca</i>, <i>Charadrius alexandrinus</i>, <i>Limosa lapponica</i>, <i>Marmaronetta angustirostris</i>, <i>Oxyura leucocephala</i>, <i>Phalacrocorax pygmaeus</i>, <i>Phalaropus lobatus</i>, <i>Philomachus pugnax</i>, <i>Phoenicopiterus ruber</i>, <i>Platalea leucorodia</i>, <i>Plegadis falcinellus</i>, <i>Pluvialis apricaria</i>, <i>Porzana porzana</i>, <i>Porzana parva</i>, <i>Recurvirostra avosetta</i>, <i>Tadorna ferruginea</i>, <i>Tringa glareola</i>, <i>Xenus cinereus</i>	ինչպես նաև ցամաքած գյուղատնտեսական տարածքների հիդրոլոգիական ռեժիմի կառավարում կամ վերականգնում (օրինակ՝ ցամաքած տորֆային տարածքների հիդրոլոգիական ռեժիմների, հիդրոլոգիապես փոփոխված խոնավ տարածքների և գյուղատնտեսական տարածքներում քաղցրահամ ջրային Բնակմիջավայրերի վերականգնում): Դրենաժային և ռոտզման կառավարումը կարող է ներառել այդ գործողությունների հնարավոր դադարեցումը: Այս միջոցառումը ներառում է նաև այլ քաղցրահամ ջրային միջավայրերի կամ խոնավ տարածքների վերականգնում, որոնց վրա ազդում են հիդրոլոգիական գործունեության փոփոխության հետևանքով այնպիսի գործողությունների միջոցով, ինչպիսիք են ամբարտակների կառուցումը կամ գյուղատնտեսության համար մակերևութային ջրառը: ջավայրերի կամ խոնավ տարածքների վերականգնում, որոնց վրա ազդում են հիդրոլոգիական գործունեության փոփոխության հետևանքով այնպիսի գործողությունների միջոցով, ինչպիսիք են ամբարտակների կառուցումը կամ գյուղատնտեսության համար մակերևութային ջրառը: Հատուկ միջոցառումներ պետք է իրականացվեն՝ համաձայն Ջրավազանային կառավարման պլանի առաջարկությունների (մանրամասների համար տե՛ս կետ 4-3):	քանակը: Ցուցանիշ՝ տեսակներ՝ <i>Aythya nyroca</i> (առնվազն 100), <i>Marmaronetta angustirostris</i> (2 զույգ), <i>Oxyura leucocephala</i> (10 զույգ), <i>Phalacrocorax pygmaeus</i> (մին. 400), <i>Philomachus pugnax</i> (>50 զույգ.), <i>Platalea leucorodia</i> (5 զույգ.), <i>Recurvirostra avosetta</i> (10 զույգ.)	պլանի առաջարկությունների համապատասխան (մանրամասների համար տե՛ս 4-3 կետը): Մարտ – հունիս ամեն տարի գարնան չվողների և բազմացող պոպուլյացիաների համար: Սեպտեմբեր – հոկտեմբեր՝ աշնանային չվողների համար և հունվար՝ ձմեռային պոպուլյացիաների համար:	ինտեգրումը Էկոպարեկային ծառայության¹³¹ հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում: Գիտական հաստատություններ

¹³¹ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակաշրջան/տարի	Պատասխանատու
1-4	MG03 - Ձկների համալրման և ձկնորսության և որսի, արհեստական կերակրման և գիշատիչների թվաքանակի վերահսկման ազդեցության նվազեցում:	Բնակմիջավայրեր F9.3 Հարավային ափամերձ մացառուտներ	Ձկնային պաշարների և որսի ենթարկվող տեսակների, արհեստական կերակրման, հնարավոր գիշատիչների կամ որսի ենթարկվող տեսակների մրցակիցների ոչնչացման հետևանքների նվազեցում (գիշատիչների ապօրինի հալածումը պետք է զեկուցվի MG04-ի համաձայն) և որսի ու ձկնորսական պաշարների կառավարման հետ կապված նմանատիպ այլ գործողությունների ազդեցության նվազեցում:	Ձկնաբուծական ավազանի շահագործման տարածքի ընդլայնում. ընդհանուր շահագործման տարածքը 670.49 հա է: Ձկնաբուծարանների տարածքը մոտավորապես 2952 հա է:	Ամբողջ ժամանակաշրջան	ՇՄՆ-ն գնահատում է հնարավոր ինտեգրումը Էկոպարեկային ծառայության ¹³² հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում:
1-5	MG04 Վայրի բույսերի, սնկերի բերքահավաքի և կենդանիների ապօրինի սպանությունների, ձկնորսության վերահսկում/վերացում	Սողուններ Mauremys capsica Թռչուններ Anser erythropus, Aythya nyroca, Circus aeruginosus, Cygnus bewickii, Cygnus cygnus, Gallinago media, Grus grus, Marmaronetta angustirostris, Oxyura leucocephala, Pandion haliaetus, Pelecanus crispus, Pelecanus onocrotalus, Phalacrocorax pygmaeus, Philomachus pugnax, Phoenicopterus ruber, Recurvirostra avosetta, Tadorna	Ձկների, խեցեմորթների, բույսերի տեսակների կամ սնկերի անօրինական սպանության, ձկնորսության և բերքահավաքի վերահսկում, ներառյալ անօրինական մեթոդների կիրառումը կամ պահպանվող տեսակների յուրացումը: Նվազ տեսակների յուրացումը: Պետք է իրականացվի ձկնաբուծարանների սեփականատերերի հետ սերտ համագործակցությամբ:	Անօրինական գործողությունների քանակը: Սպանված թռչունների ցանկացած տեսակ:	Ամբողջ ժամանակաշրջան	ՇՄՆ-ն գնահատում է հնարավոր ինտեգրումը Էկոպարեկային ծառայության ¹³³ հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում:

¹³² <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

¹³³ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակաշրջան/տարի	Պատասխանատու
		ferruginea, Xenus cinereus				
1-6	MG09 Պահպանել գոյություն ունեցող ջրային կուլտուրաները:	C1.32 Էվտրոֆային ջրամբարների ազատ լողացող բուսականություն C1.33 Էվտրոֆային ջրամբարների արմատակալած ստորջրյա բուսականություն C1.4 Մշտական դիստրոֆ բնական և արհեստական լճեր, լճակներ	Այլ միջոցներ՝ նվազեցնելու ջրային կուլտուրաների ազդեցությունը, օրինակ՝ նոր տեսակների ներմուծման ազդեցությունները: Ներառում է գոյություն ունեցող լայնածավալ ջրային կուլտուրաների պահպանումը:	Իրականացված ջրի և դրենաժի կառավարման միջոցառումների քանակը: Ցուցանիշային տեսակներ. Aythya nyroca (առնվազն 100), Glareola pratincola (10 ցուց.), Marmaronetta angustirostris (2 զույգ), Oxyura leucocephala (10 ցուց.), Pandion haliaetus (1) Phalacrocorax pygmaeus (մին. 400), Philomachus pugnax (> 50 ցուց.), Platalea leucorodia (5 ցուց.), Recurvirostra avosetta (10 ցուց.) Platalea leucorodia (5 ցուց.), Recurvirostra	Համաձայն Արմաշի Էմերալդ տարածքի ջրավազանային կառավարման պլանի առաջարկությունների (մանրամասները տե՛ս 4-3 կետ) Թռչունների համար. Մարտ – հունիս գարնանը չվողների և բազմացող պոպուլյացիաների համար: Սեպտ. – հոկտ. աշնանը չվողների համար Հուն՝ ձմեռային պոպուլյացիայի համար	ՇՄՆ-ն գնահատում է հնարավոր ինտեգրումը Էկոպարեկային ծառայության ¹³⁴ հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում: Գիտական հաստատություններ

¹³⁴ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակաշրջան/տարի	Պատասխանատու
				avosetta (10 ցուց.)		
1-7	MJ01 և MJ02- Իրականացնել կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն միջոցառումներ:	Կաթնասուններ Lutra lutra, Miniopterus schreibersii, Myotis blythi, Myotis emarginatus, Rhinolophus blasii, Rhinolophus Euryale, Rhinolophus ferrumequinum, Rhinolophus hipposideros (ակնկալվում է ազդեցություն ունենալ բոլոր տեսակների և Բնակմիջավայրերի վրա) Ֆենոլոգիական փոփոխություններ. բազմացող և չվող թռչունների վաղ ժամանում և ուշ լքում, ձմեռող տեսակների աճ:	Կլիմայի փոփոխության մեղմացման ընդհանուր միջոցառումների որոշում և իրականացում: Դրանք սովորաբար ընդունվում են ավելի լայն մասշտաբով և ոչ հատուկ միջավայրերի և տեսակների վրա ճնշումը մեղմելու համար: Հետևաբար այս «պահպանման միջոցը» պետք է նշվի միայն այն դեպքում, երբ հիմնական ճնշումը կլիմայի փոփոխությունն է, սակայն մեղմացնող միջոցառումները պետք է իրականացնել: Կլիմայի փոփոխության ադապտացիոն հատուկ միջոցառումների իրականացում՝ ուղղված Բնակմիջավայրերի և տեսակների վրա հատուկ ճնշումներին (օրինակ՝ Բնակմիջավայրերի / պահպանվող տարածքների փոխկապակցված ցանցի կառավարում, հիմնական տեսակների ադապտացիոն տարաբնակեցումը հեշտացնելու համար՝ հարմար «կլիմայական ծածկույթների» տեղաշարժերի համատեքստում):	Կլիմայի փոփոխության ադապտացիայի տակ գտնվող հնարավոր զգայուն տարածքները: Համապատասխան տարածքը բաղկացած է ծառածածկից, խոտային համակեցություններից, մշտական ջրամբարների, խոտաբույսերի խոնավ տարածքներից և F9.3 հարավային ափամերձ մացառուտներից և թավուտներից՝ ընդհանուր մոտ 5075 հա (տես Աղյուսակ 2-2, Նկար 2-2):	Հատուկ դեպք	ՇՄՆ-ն գնահատում է հնարավոր ինտեգրումը Էկոպարեկային ծառայության ¹³⁵ հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում: Գիտական հաստատություններ
1-8	MK02 - Նվազեցնել բազմաֆունկցիոնալ հիդրոլոգիական փոփոխությունների ազդեցությունը:	Կաթնասուններ <i>Lutra lutra</i>	Թափոնների թաղման, նստվածքների հեռացման, կոյուղաջրերի, ջրահեռացման, հեղեղումների ռեժիմի փոփոխության ազդեցության և ջրամբարների հիդրոլոգիական գործառնության կամ ֆիզիկական բնութագրերի այլ	Իրականացված ջրի և ջրահեռացման կառավարման միջոցառումների	Արմաշի Էմերալդ տարածքի ջրավազանային կառավարման	ՇՄՆ-ն գնահատում է հնարավոր ինտեգրումը Էկոպարեկային

¹³⁵ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Կողմի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակաշրջան/տարի	Պատասխանատու
			փոփոխությունների նվազեցում, ինչը չի կարող հեշտությամբ կապված լինել վերը նշված կատեգորիաներից մեկի հետ:	քանակը: Ցուցանիշային տեսակներ. Aythya nyroca (առնվազն 100), Glareola pratincola (10 ցուց.) Marmaronetta angustirostris (2 զույգ), Oxyura leucocephala (10 ցուց.), Pandion haliaetus (1) Phalacrocorax pygmaeus (մին. 400), Philomachus pugnax (> 50 ցուց.), Platalea leucorodia (5 ցուց.), Recurvirostra avosetta (10 ցուց.)	պլանի առաջարկությունների համաձայն (մանրամասներ ի համար տե՛ս 4-3 կետը) Թռչունների համար. Մարտ – հունիս զարնանը չվողների և բազմացող պոպուլյացիաների համար: Մեպտ. – հոկտ. աշնանը չվողների համար: Հունվ. ձմեռային պոպուլյացիայի համար:	ին ծառայության ¹³⁶ հետ ապագայում ակտիվանալու դեպքում: Գիտական հաստատություններ
ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳԻ ԵՎ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ						
2-1	Դաշտային գույքագրման և մոնիթորինգի ծրագիր	Բնակմիջավայրերի դեպքում կարևոր է նաև դիտարկել թիրախային տեսակների որպես որոշակի Բնակմիջավայրի	Դաշտային գույքագրման և մոնիթորինգի ծրագիր	Կատարված ծրագրերի քանակը	Տարեկան	ՀՄՆ Գիտական հաստատություններ

¹³⁶ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186692>

Կողմի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակներ ի/բնակմիջավայրերի/տարած քների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակա- շրջան/տարի	Պատասխա- նատու
		առողջության հետագա մոնիթորինգի ցուցիչների օգտագործումը: Որոշ տեսակներ բավարար են իրենց համապատասխան Բնակմիջավայրերում որպես ներկայացուցչական ցուցիչ տեսակներ օգտագործելու համար, օրինակ՝ ա) թռչուններ, որոնք պահանջում են խորը ջրային միջավայրեր (> 2 մ) սուզվող/չսուզվող բաղեր (Mallard Anas platyrhynchos, Gadwall Mareca strepera, վայրի Anas crecca (դա մշտաբնակ թռչուն է) (a, Garganey Spatula querque սուզաբաղ dula), Coot (Fulica): atra), ճարմանդներ (Tachybaptus ruficollis, Podiceps cristatus), բ) մակերեսային խոնավ տարածքներ, ինչպիսիք են տղմուտները կամ աղի ճահիճները, որոնք առաջանում են լճակներում ջրի իջեցման ¹³⁷հետևանքով և որոնք որպես անասնակեր օգտագործում են ավիամերձ				ունենք

¹³⁷ Չվող կտցարները ճիշտ կառավարվող ռոտացիոն ակվակուլտուրայի գերազանց ցուցիչներ են: Երբ լճակները պարբերաբար իջնում են և նոր տիղմային ճահիճ է առաջանում, կեր փնտրող կտցարները ցույց են տալիս առկա սննդային ռեսուրսների քանակը և հերթափոխվող ջրային մշակաբույսերի էկոլոգիական առողջությունն ու գործառնականությունը:

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակաշրջան/տարի	Պատասխանատու
		թռչունները (Charadrius hiaticula, Ch. dubius, Actitis hypoleucos, Tringa totanus, T glareola, Calidris minuta), նաև այլ ջրային թռչուններ):				
2-2	Դաշտային գույքագրման և մոնիթորինգի ծրագիր	Բոլոր թիրախային տեսակների համար (բացի թռչուններից)	Դաշտային գույքագրման և մոնիթորինգի ծրագիր	Կատարված ծրագրերի քանակը	Տարեկան	ՇՄՆ Գիտական հաստատություններ
2-3	Դաշտային գույքագրման և մոնիթորինգի ծրագիր	Բոլոր թիրախային թռչունների համար	a. Հետևել տեսակների պոպուլյացիայի չափին և խտությանը: b. Բուժման ժամանակաշրջանում սահմանափակող գործոնների հետազոտություն:	Մոնիթորինգի ընդհանուր տարածքը	Տարեկան	ՇՄՆ Գիտական հաստատություններ
2-4	Ձկան պաշարների մակարդակի ուսումնասիրություն	Lutra lutra	Չկա որևէ լուրջ վտանգ, քանի որ Արաքս գետը գտնվում է սահմանային պարեկային գոտում, որտեղ արգելված է ձկնորսությունը, հետևաբար հատուկ կառավարման միջոցառումներ չեն պահանջվում: Այնուամենայնիվ հնարավորության դեպքում ձկնաբանը կարող է ապագայում ուսումնասիրել թիրախային ձկների պաշարների մակարդակը:	Կատարված ծրագրերի քանակը	Մեկ անգամ	ՇՄՆ
2-5	Միջնաժամկետ ԿՊ-ի վերանայում	-	-	-	Միջնաժամկետ (5-րդ տարի)	ՇՄՆ
ՀԱՂՈՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ/ԻՐԱԶԵԿՄԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ						
3-1	Խթանել ներգրավվածությունը որոշումների կայացման և/կամ իրականացման գործընթացներում	Տեղի շահագրգիռ կողմերը, ձկնաբուծական տնտեսությունների սեփականատերերը և այլ բիզնեսներ, օրինակ տուրիստական: Պետք է ապահովվի բոլոր շահագրգիռ կողմերի	Տեղի իրազեկման արշավներ	Բաց քննարկման միջոցառումների քանակը	Ողջ ժամանակաշրջան	ՇՄՆ և տեղական ինքնակառավարում

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակաշրջան/տարի	Պատասխանատու
		ներկայացուցիչների մասնակցությունը:				
3-2	Իրազեկման արշավներ	Տեղի դպրոցներ		Արշավների քանակ		
3-3	Մշակել կարողությունների զարգացման հատուկ կրթական ծրագիր, որը կկիրառվի տեղի դպրոցներում:					
3-4	Էկոլոգիական ամառային ճամբար դպրոցականների համար:					
3-5	Որևէ պարեկային կամ նոր էկոպարեկային ծառայություն / տեղեկատվական և ուսումնական միջոցառումների փաթեթ	Էմերալդ տարածք	Երբ էկոպարեկային ծառայությունը սկսում է աշխատանքը ծրագրի տարածքում (և իր գործունեության ընթացքում), պետք է կազմակերպվի տեղեկատվական և ուսուցողական միջոցառում ԿՊ-ի ընդհանուր նպատակների, տարածքի կարևորության և կառավարման պլանի միջոցառումների, հնարավոր խնդիրների և այլնի վերաբերյալ: Պետք է ուշադրություն դարձնել Գործողությունների ծրագրի՝ պաշտպանության կառավարման հատուկ միջոցառումներին: Կարևոր է նաև, որ էկոպարեկային ստորաբաժանումը սերտ հաղորդակցության և համակարգման մեջ լինի ձկնաբուծարանների սեփականատերերի հետ: Ուստի տարվա	Միջոցառումների քանակը	Ողջ ժամանակաշրջան	ՇՄՆ - Էկոպարեկային ծառայությունը հետագայում ակտիվանալու դեպքում

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակա-շրջան/տարի	Պատասխանատու
			ընթացքում պետք է հաճախակի կազմակերպվեն միջոցառումներ՝ որոշակի թեմաներով հանդիպումներ:			
ԱՅԼ						
4-1	US2 թարմացում	Էմերալդ տարածք	US2 թարմացում	-	-	ՇՄՆ
4-2	Մշակել և իրականացնել Արմաշի Էմերալդ տարածքի եղեգի կառավարման պլան	Եղեգի (<i>Phragmites australis</i>) և թիրախային տեսակների տարածքները	Տարածքում եղեգի ընդհանուր կառավարման պահպանումը շատ կարևոր է թիրախային տեսակների, հատկապես թռչունների համար: Պետք է մշակվի և իրականացվի եղեգի ինտեգրված կառավարման ընդհանուր ծրագիր՝ ուսումնասիրելու այնպիսի հայեցակետեր, ինչպիսիք են այրումների, կտրելու, հնձելու ժամանակն ու հաճախականությունը, և կիրառել ադապտացիոն կառավարման պրակտիկա (օրինակ՝ այրման տեխնիկան) ինչպես թռչունների, այնպես էլ կայուն ջրային կուլտուրաների կարիքները հավասարակշռելու համար: Առաջարկվում է նաև եղեգի կառավարման խորհրդատվական խումբ, որը պատասխանատու լինի եղեգի կառավարումը նախապատրաստելու և մոնիթորինգի համար: Ծրագիրը պետք է դիտարկի թիրախային տեսակների և Բնակմիջավայրերի պահպանման նպատակներն ու ազդեցությունները՝ չվտանգելով ձկնարտադրության տնտեսությունը: ՆՇՈՒՄ. Պլանում պետք է դիտարկվեն թիրախային տեսակների պահպանությունը և լճակների շահագործման իրազդեցությունը: Արմաշի ձկնաբուծարաններում բազմացող բոլոր ձկները խոտակեր են և սննդի համար նախընտրում են եղեգի երիտասարդ բողբոջները: Հետևաբար եղեգի վերարտադրման և	Կատարված պլանի/ծրագրի քանակը Ցուցանիշային տեսակներ. <i>Ardeola ralloides</i> , <i>Phalacrocorax pygmaeus</i> , <i>Platalea leucorodia</i> , <i>Porphyrion porphyrio</i> , <i>Porzana</i> sp.	Տարեկան	ՇՄՆ Գիտական հաստատություններ

Կոդի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակների/բնակմիջավայրերի/տարածքների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակա-շրջան/տարի	Պատասխանատու
			պոպուլյացիայի աճի հետ պետք է դիտարկել թիրախային տեսակների պահպանումը:			
4-3	Մշակել և իրականացնել Արմաշի Էմերալդ տարածքի եղեգի կառավարման պլան:	Էմերալդ տարածք	Ջրօգտագործման կայուն կառավարման հասնելը և տարածքում ջրային ռեսուրսների հնարավոր սխալ կառավարումը վերացնելը ներկայիս ԿՊ-ի շրջանակներից դուրս է: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով բազմաթիվ թիրախային տեսակների և Բնակմիջավայրերի ջրից կախումը և ջրի նկատմամբ զգայունությունը, ջրային ռեսուրսների կառավարման իրավասու մարմինը պետք է ակտիվ ներգրավված լինի ծրագրի կոնկրետ տարածքի համար ջրավազանային կառավարման ամբողջական պլանի պատրաստման աշխատանքներում: Նաև կարող են ուսումնասիրվել հատուկ ֆինանսական խթաններ և զարգացնող այլ գործիքներ ու նախաձեռնություններ (օրինակ՝ լճակների շահագործումը ապահովում է Էկոհամակարգային հաշվարկման ծառայություններ մարդածին աղբյուրներից աղակալման դեպքերում): Նպատակն է ստեղծել տնտեսապես շահավետ խթաններ և պայմաններ լճակատերի համար՝ պահպանելու նախկին ձկնաբուծական պրակտիկան, որը թռչունների համար հարմար միջավայր է ստեղծում: Դրանով հնարավոր կլինի խուսափել ձկնաբուծարանների չորացման հնարավոր վտանգից՝ կապված ձկնաբուծարանների սեփականատերերի ֆինանսական ծանրաբեռնվածության հետ:	Կատարված պլանի/ծրագրի քանակը	Մեկ անգամ	ՇՄՆ Գիտական հաստատություններ
4-4	Արմաշի Էմերալդ տարածքի Էկոհամակարգային ծառայությունների SWOT վերլուծություն	Էմերալդ տարածք	Պատրաստել Էկոհամակարգային ծառայությունների SWOT վերլուծություն: Հետազոտության նպատակը կլինի գրանցել տեղում տնտեսության և Էկոհամակարգային ծառայությունները, տեղաբնակներին	Կատարված պլանի/ծրագրի քանակը	Մեկ անգամ	ՇՄՆ

Կողմի նշան	Միջոցառման կոդ (MXX-ը ԵՄ ցուցակներից ¹²⁷)	Թիրախային հատվածների հետևյալ տեսակների/տարատեսակներ ի/բնակմիջավայրերի/տարած քների առաջնահերթությամբ	Միջոցառման ¹²⁸ համառոտ նկարագրությունը	Մոնիթորինգի ցուցիչ	Ժամանակա- շրջան/տարի	Պատասխա- նատու
	(սոցիալ-տնտեսական ուսումնասիրություն)		հարցաթերթիկներ տրամադրել իրենց եկամտի աղբյուրների վերաբերյալ և SWOT վերլուծության առաջարկություն տրամադրել տարածքի էկոհամակարգային ծառայությունների վերաբերյալ առաջարկվող և ընթացիկ պահպանության կառավարման սխեմայով: Պատրաստել Արմաշի Էմերալդ տարածքի էկոհամակարգային ծառայությունների SWOT վերլուծություն և, ի լրումն, ուսումնասիրել 1. փոխհատուցման մոդելներ ձկնաբուծարանների սեփականատերերի համար և 2. ֆինանսական նախաձեռնություններ տարածքի կառավարման, աջակցության և զարգացման համար, օրինակ՝ թռչնաղիտման ենթակառուցվածքի կարիքները:			
4-5	Թռչնաղիտման ենթակառուցվածքների և օբյեկտների ծրագիր	Էմերալդ տարածք	Թռչնաղիտման ենթակառուցվածքի դասավորության նախագծման ուսումնասիրություն և շինարարական աշխատանքներ: Կարող է օգտագործվել նաև էկոպարեկության ժամանակ:	Թռչնաղիտման/Տեղ ադրված էկո պարեկային օբյեկտների թիվը/տարեկան զբոսաշրջիկների թիվը/արձանագրվ ել են վնասակար և «վատ» զբոսաշրջության դեպքեր	Ողջ ժամանակաշրջ ան	ՇՄՆ - Էկոպարեկայ ին ծառայություն ը հետագայում ակտիվանալո ւ դեպքում
4-6	Ծանր մետաղների առկայության հետազոտություն հողում և ստորգետնյա ջրերում	Կեղտաջրերի լճակի շրջակա տարածք (ներքևում)	Հին կեղտաջրերի ավազանից ցածր հողում և ստորգետնյա ջրերում ծանր մետաղների առկայության փորձաքննություն – վերականգնման պլան (անհրաժեշտության դեպքում)	Կատարված ծրագրերի քանակը/պահպան ել ջրի որակի ընդունելի մակարդակը	Մեկ անգամ	ՇՄՆ

Հավելված Գ. ՄՏՀ «Խոր Վիրապ - Արմաշ» AM0000005 Էմերալդ տարածքի համար¹³⁸

12/13/23, 3:26 PM

Emerald AM0000003 dataforms

Database release: End2023 All countries --- 15/11/2023 ▾

SDF

EMERALD - STANDARD DATA FORM

For proposed Emerald Sites (Areas of Special Conservation Interest, ASCI),
Candidate Emerald Sites and,

For Areas of Special Conservation Interest (ASCI = Emerald Sites)

SITE	AM0000003
SITENAME	"Khor Virap - Armash" area

TABLE OF CONTENTS

- [1. SITE IDENTIFICATION](#)
- [2. SITE LOCATION](#)
- [3. ECOLOGICAL INFORMATION](#)
- [4. SITE DESCRIPTION](#)
- [5. SITE PROTECTION STATUS](#)
- [6. SITE MANAGEMENT](#)
- [7. MAP OF THE SITE](#)

Print Standard Data Form

1. SITE IDENTIFICATION

1.1 Type

[Back to top](#)

C

1.2 Site code

AM0000003

1.3 Site name

"Khor Virap - Armash" area

1.4 First Compilation date

2008-07

1.5 Update date

2016-12

1.6 Respondent:

Name/Organisation: Ministry of Nature protection

Address:

<https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=AM0000003>

1/11

¹³⁸ <https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=AM0000003>

Email:	
--------	--

1.7 Site indication and designation / classification dates

Classification	Data
Date site proposed as ASCI (Emerald):	2008-07
Date site accepted as candidate ASCI (Emerald):	No data
Date site designated as ASCI (Emerald):	No data
Date site accepted as ASCI (Emerald):	No data
National legal reference of ASCI designation:	No data

2. SITE LOCATION**2.1 Site-centre location [decimal degrees]:**[Back to top](#)

Longitude	44.873300
Latitude	39.875000

2.2 Area [ha]

6998.2000

2.3 Marine area [%]

0.0000

2.4 Sitelength [km]:

0.00

2.5 Administrative region code and name

NUTS level 2 code	Region Name
AM02	Ararat marz

2.6 Biogeographical Region(s)

Anatolian	(100.00 %)
-----------	------------

3. ECOLOGICAL INFORMATION

3.1 Habitat types present on the site and site evaluation for them:[Back to top](#)

Resolution 4 Habitat type					Site assessment			
Code	PF	NP	Cover [ha]	Cave [number]	Data quality	A B C D	A B C	
						Representativity	Relative Surface	Conservation Global
C1.32 f			0	0.00	M	A	B	C
C1.33 f			0	0.00	M	B	B	C
C1.3411 f			0	0.00	M	B	C	C
C1.4 f			0	0.00	M	A	B	C
C2.34 f			0	0.00	M	A	B	C
C3.4 f			0	0.00	P	A	C	C
C3.51 f			0	0.00	P	A	C	C
C3.55 f			0	0.00	M	C	C	C
C3.62 f			0	0.00	M	C	C	C
D2.3 f			0	0.00	M	B	B	C
D5.2 f			0	0.00	M	A	B	C
D6.1 f			0	0.00	M	A	B	C
E1.2 f			0	0.00	M	C	B	C
E1.3 f			0	0.00	M	C	B	C
E3.4 f			0	0.00	M	C	B	C
E5.4 f			0	0.00	P	C	C	C
E6.2 f			0	0.00	M	A	B	C
F6.8 f			0	0.00	M	A	C	C
F7 f			0	0.00	M	C	C	C
F9.3 f			0	0.00	P	B	B	C
G1.11 f			0	0.00	G	C	C	C

PF: for the habitat types that can have a non-priority as well as a priority form (6210, 7130, 9430) enter "X" in the column PF to indicate the priority form.

NP: in case that a habitat type no longer exists in the site enter: x (optional)

Cover: decimal values can be entered

Caves: included in habitat types A1.44, A3, A4 and H1: enter the number of caves if estimated surface is not available.

Data quality: G = "Good" (e.g. based on surveys); M = "Moderate" (e.g. based on partial data with some extrapolation); P = Poor (e.g. rough estimation)

3.2 Species listed in Resolution 6 and site evaluation for them

Species			Population in the site							Site assessment				
Group	Code	Scientific Name	S	NP	Type	Size		Unit	Cat.	Data quality	A B C D		A B C	
						Min	Max				C/R/V/P		Pop.	Con.
B	A402	Accipiter brevipes			c	50	300	i	C		B		C	C
B	A293	Acrocephalus melanopogon			c	5	20	i	R		B		C	C
B	A229	Alcedo atthis			r	7	10	p	V		B		C	C
B	A042	Anser erythropus			c	1	5	i	V		A		C	C
B	A255	Anthus campestris			r	10	20	p	R		B		C	C
B	A090	Aquila clanga			w	1	5	i	V		A		C	C
B	A404	Aquila heliaca			c	1	10	i	V		B		C	C
B	A509	Aquila nipalensis			c	40	60	i	C		A		C	C
B	A089	Aquila pomarina			c	50	100	i	C		A		C	C
B	A024	Ardeola ralloides			p	500	1000	p	C		A		C	C
B	A222	Asio flammeus			c	1	5	i	V		B		C	C
F	1130	Aspius aspius			p	0	0		R		B		C	C
B	A060	Aythya nyroca			c	10	50	p	R		B		C	C
B	A021	Botaurus stellaris			w	5	10	i	R		A		C	C
B	A133	Burhinus oedicnemus			r	10	50	p	R		A		C	C
B	A403	Buteo rufinus			c	30	70	i	R		B		C	C
B	A243	Calandrella brachydactyla			r	30	50	p	C		A		C	C
M	1352	Canis lupus			p	0	0		C		C		C	C
B	A138	Charadrius alexandrinus			c	15	40	i	R		B		C	C
B	A417	Charadrius asiaticus			c	1	5	i	V		A		C	C
B	A516	Charadrius leschenaultii			c	1	5	i	V		A		C	C
B	A139	Charadrius morinellus			c	1	5	i	V		A		C	C
B	A196	Chlidonias hybridus			c	50	70	i	C		A		C	C
B	A198	Chlidonias leucopterus			c	300	500	i	C		A		C	C
B	A197	Chlidonias niger			c	1	10	i	R		B		C	C
B	A031	Ciconia ciconia			r	75	80	p	C		A		C	C
B	A030	Ciconia nigra			p	1	5	i	V		A		C	C
B	A080	Circus gallicus			c	10	20	i	R		C		C	C
B	A081	Circus aeruginosus			r	20	30	p	R		B		C	C
B	A082	Circus cyaneus			w	5	10	i	R		B		C	C
B	A083	Circus macrourus			c	10	30	i	R		B		C	C
B	A084	Circus pygargus			c	50	100	i	C		B		C	C
B	A231	Coracias garrulus			r	3	10	p	V		C		C	C

Species			Population in the site							Site assessment				
Group	Code	Scientific Name	S	NP	Type	Size		Unit	Cat.	Data quality	A B C D		A B C	
						Min	Max				C/R/V/P		Pop.	Con.
B	A122	Crex crex			c	10	50	i	R		B	C	C	C
B	A037	Cygnus columbianus bewickii			w	20	80	i	C		A	C	C	C
B	A038	Cygnus cygnus			w	50	100	i	C		A	C	C	C
B	A429	Dendrocopos syriacus			p	1	2	p	V		A	C	C	C
B	A027	Egretta alba			w	50	100	i	C		A	C	C	C
B	A101	Falco biarmicus			c	1	5	i	V		A	C	C	C
B	A511	Falco cherrug			c	1	3	i	V		C	C	C	C
B	A098	Falco columbarius			c	1	5	i	V		B	C	C	C
B	A095	Falco naumanni			c	100	300	i	C		B	C	C	C
B	A103	Falco peregrinus			c	5	20	i	R		A	C	C	C
B	A097	Falco vespertinus			c	1	5	i	V		B	C	C	C
B	A154	Gallinago media			c	10	100	i	C		A	C	C	C
B	A189	Gelochelidon nilotica			c	20	50	i	C		A	C	C	C
B	A515	Glareola nordmanni			c	1	10	i	V		A	C	C	C
B	A135	Glareola pratincola			c	5	10	i	R		A	C	C	C
B	A127	Grus grus			c	50	200	i	C		A	C	C	C
B	A075	Haliaeetus albicilla			c	1	3	i	V		A	C	C	C
B	A092	Hieraetus pennatus			c	20	50	i	C		B	C	C	C
B	A131	Himantopus himantopus			r	30	50	p	R		A	C	C	C
B	A418	Hoplopterus spinosus			c	1	5	i	V		A	C	C	C
B	A339	Lanius minor			p	300	600	i	C		B	C	C	C
B	A180	Larus genei			c	20	50	i	C		B	C	C	C
B	A176	Larus melanocephalus			c	1	10	i	V		A	C	C	C
B	A177	Larus minutus			w	10	30	i	R		B	C	C	C
B	A157	Limosa lapponica			c	1	10	i	R		B	C	C	C
F	6168	Luciobarbus comizo			p	0	0		R		B	C	C	C
B	A272	Luscinia svecica			c	100	500	i	C		C	C	C	C
M	1355	Lutra lutra			p	0	0		P		D	C	C	C
B	A057	Marmaronetta angustirostris			c	5	10	i	R		A	C	C	C
R	1222	Mauremys caspica			p	20	50	i	C		B	C	C	C
B	A242	Melanocorypha calandra			c	500	1000	i	C		A	C	C	C
P	2068	Microcnemum coralloides ssp. anatolicum			p	1000	5000	i	V		A	C	C	B

Species			Population in the site							Site assessment				
Group	Code	Scientific Name	S	NP	Type	Size		Unit	Cat.	Data quality	A B C D		A B C	
						Min	Max				C/R/V/P		Pop.	Con.
B	A073	Milvus migrans			c	100	1000	i	C		B		C	C
M	1310	Miniopterus schreibersii			p	0	0		R		B		C	C
M	1307	Myotis blythii			p	0	0		P		D		C	C
M	1321	Myotis emarginatus			p	0	0		C		A		C	C
B	A077	Neophron percnopterus			c	5	20	i	R		A		C	C
B	A071	Oxyura leucocephala			p	5	10	p	V		A		C	C
B	A094	Pandion haliaetus			c	1	5	i	V		A		C	C
B	A020	Pelecanus crispus			c	5	20	p	R		B		C	C
B	A019	Pelecanus onocrotalus			c	50	100	i	C		B		C	C
B	A072	Pernis apivorus			c	200	1000	i	C		A		C	C
B	A170	Phalaropus lobatus			c	5	20	i	R		B		C	C
B	A151	Philomachus pugnax			c	50	200	i	C		A		C	C
B	A035	Phoenicopterus ruber			c	1	10	i	V		A		C	C
B	A140	Pluvialis apricaria			c	5	30	i	R		A		C	C
B	A124	Porphyrio porphyrio			p	10	30	p	R		A		C	C
B	A120	Porzana parva			c	5	20	i	P		A		C	C
B	A119	Porzana porzana			c	10	30	p	R		B		C	C
B	A121	Porzana pusilla			c	1	5	i	V		A	B	C	C
B	A132	Recurvirostra avosetta			r	3	10	p	V		B		C	C
M	1306	Rhinolophus blasii			p	0	0		R		A		C	C
M	1305	Rhinolophus euryale			p	0	0		R		B		C	C
M	1304	Rhinolophus ferrumequinum			p	0	0		P		D		C	C
M	1303	Rhinolophus hipposideros			p	0	0		P		D		C	C
F	5339	Rhodeus amarus			p	0	0		R		A		C	C
F	1146	Sabanejewia aurata			p	0	0		R		B		C	C
B	A195	Sterna albifrons			c	40	60	p	R		A		C	C
B	A190	Sterna caspia			c	1	5	i	V		A		C	C
B	A193	Sterna hirundo			c	20	50	i	C		A		C	B
B	A397	Tadorna ferruginea			c	10	20	i	R		A		C	C
R	1219	Testudo graeca			p	0	0		R		A		C	C
B	A166	Tringa glareola			c	50	150	i	C		A		C	C
B	A167	Xenus cinereus			c	1	10	i	R		A		C	C

Group: A =Amphibians, B = Birds, F = Fish, I = Invertebrates, M = Mammals, P =Plants, R = Reptiles

S: in case that the data on species are sensitive and therefore have to be blocked for any public access enter: yes

NP: in case that a species is no longer present in the site enter: x (optional)

Type: p=permanent, r=reproducing, c=concentration, w=wintering (for plant and non-migratory species use permanent)

Unit: i=Individuals, p=pairs or other units according to the standardised list of population units and codes, in accordance with Article 12 and 17 reporting under the Birds and Habitats Directives

Abundance categories (Cat.): C=common, R= rare, V=very rare, P=present – to fill if data quality are deficient (DD) or in addition to population size information

Data quality: G = 'Good' (e.g. based on surveys); M = 'Moderate' (e.g. based on partial data with some extrapolation); P = 'Poor' (e.g. rough estimation); DD = Data deficient (use this category only, if not even a rough estimation of the population size can be made, in this case the fields for population size can remain empty, but the field "Abundance categories" has to be filled in)

3.3 Other important species of flora and fauna

Species			Population in the site					Motivation										
Group	CODE	Scientific Name	S	NP	Size		Unit	Cat.	Species appendix					Other categories				
					Min	Max		C	R	V	P	I	II	III	A	B	C	D
P		Amberboa sosnovskyi			15	100									X			
P		Amberboa turanica			15	100									X			
P		Astragalus paradoxus			2	15									X			
I		Ctenious persimilis			15	100										X		
I		Epiphanops dohrni			15	100										X		
P		Falcaria falcarioides			15	100									X			

Group: A =Amphibians, B = Birds, F = Fish, Fu = Fungi, I = Invertebrates, L = Lichens, M = Mammals, P =Plants, R = Reptiles

CODE: for Appendix I, II and III species the code provided in the Emerald reference portal should be used, in addition to the scientific name

S: in case that the data on species are sensitive and therefore have to be blocked for any public access enter: yes

NP: in case that a species is no longer present in the site enter: x (optional)

Unit: i = Individuals, p=pairs or other units according to the standardised list of population units and codes, in accordance with Article 12 and 17 reporting under the Birds and Habitats Directives.

Cat.: Abundance categories: C=common, R= rare, V=very rare, P=present

Motivation categories: I, II, III: Appendix Species (Bern Convention), A: National Red List data; B: Endemics; C: International Conventions; D: other reasons

4. SITE DESCRIPTION

4.1 General site character

[Back to top](#)

Habitat class	% Cover
N07	10.00
N09	40.00

N06	50.00
Total Habitat Cover	100

Other Site Characteristics

Semi-desert - 40% Marshes, ponds - 60%

4.2 Quality and importance

Site contributes substantially to the survival of more than 50 threatened included in the Armenian Red book species, more than 20 Caucasian endemic species, and more than 300 species listed in Appendices I and II of the convention; it supports more than 1000 species in this area; it represents an important area for many migratory species.

4.3 Threats, pressures and activities with impacts on the site

The most important impacts and activities with high effect on the site

Negative Impacts

Rank	Threats and pressures [code]	Pollution (optional) [code]	inside/outside [i o b]
L			o
M			b
M			o
L			o
M			i
H			b

Positive Impacts

Rank	Activities, management [code]	Pollution (optional) [code]	inside/outside [i o b]
M			i
L			i

Rank: H = high, M = medium, L = low

Pollution: N = Nitrogen input, P = Phosphor/Phosphate input, A = Acid input/acidification, T = toxic inorganic chemicals, O = toxic organic chemicals, X = Mixed pollutions

i = inside, o = outside, b = both

4.4 Ownership

Type	[%]
Public	National/Federal
	40
	State/Province
	0
Local/Municipal	0
	Any Public
Joint or Co-Ownership	20
	0
Private	40
Unknown	0
sum	100

4.5 Documentation

RA Governmental decision N 975-N, 25.01.07

5. SITE PROTECTION STATUS

5.1 Designation types at national and regional level:

[Back to top](#)

Code	Cover [%]
AM00	60.00
AM03	40.00

5.2 Relation of the described site with other sites:

Designated at national or regional level:

Type code	Site name	Type	Cover [%]
AM03	"Khor virap" state sanctuary	=	40.00

Designated at international level:

Type	Site name	Type	Cover [%]
Other	"Khor virap" state sanctuary	=	40.00

5.3 Site designation (optional)

To protect wetland ecosystems and typical species of plants and animals

6. SITE MANAGEMENT

6.1 Body(ies) responsible for the site management:

[Back to top](#)

Organisation:	Ministry of nature protection, Agency of bio-resources management
Address:	
Email:	

6.2 Management Plan(s):

An actual management plan does exist:

☐	Yes
☐	No, but in preparation
☒	No

6.3 Conservation measures (optional)

No management plans elaborated

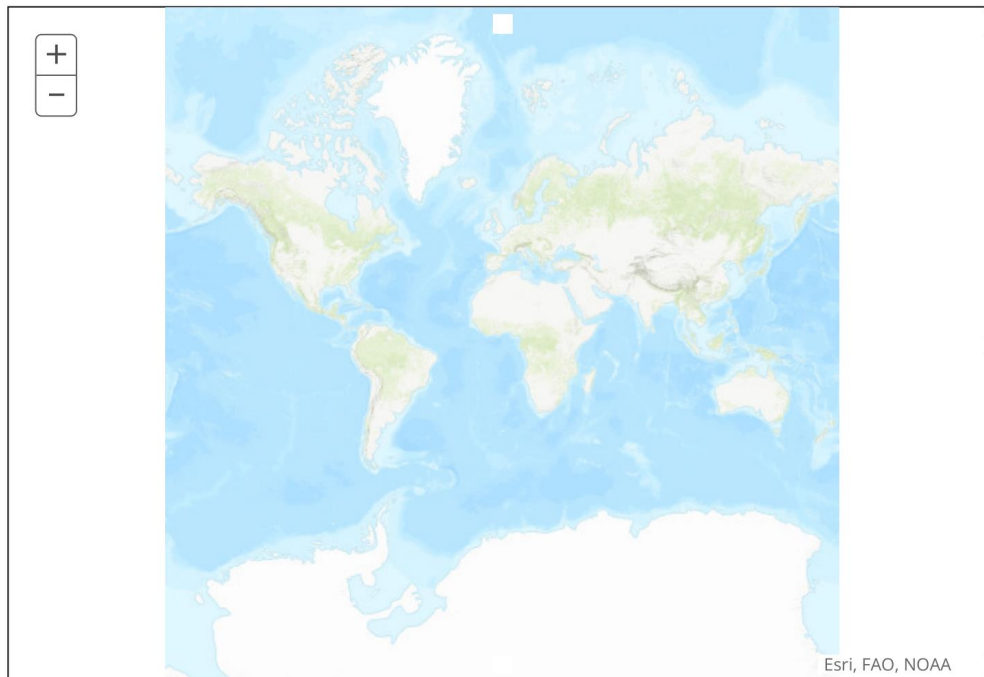
7. MAP OF THE SITE

[Back to top](#)

Map delivered as PDF
in electronic format
(optional)

☐ Yes ☐ No

SITE DISPLAY

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Հայաստանում Արմաշի (AM0000025) Էմերալդ տարածքի պիլոտային կառավարման պլան

Արմաշի տարածքը ուսումնասիրության այնպիսի օրինակ է, որին բնորոշ են մարդու գործունեությամբ պայմանավորված զգալի ճնշումները, ինչպիսին է ձկնորսությունը քաղցրահամ ջրերում, ինչպես նաև հարածուն ճնշումները ջրագգայուն թիրախային օբյեկտների վրա հողօգտագործման փոփոխության միտումի հետևանքով: Ներկայիս ԵՏԿՊ-ն հիմնված է 2023-2024 թթ. Արմաշի (AM0000025) երաշխավորված սահմանների և ԵՄ-ՀԵՄԾ ծրագրի շրջանակներում տեսակների ու Բնակամիջավայրերի վերանայված ցանկի վրա:

ԿՊ-ի հիմնական բաղադրիչները ներառում են պահպանման աստիճանի գնահատումը և պահպանվող օբյեկտների վիճակի վերլուծությունը: Որոշակի Բնակամիջավայրերի և տեսակների դեպքում լրացուցիչ վերլուծվում են ճնշումները և վտանգները, և առաջարկվում են համապատասխան կառավարման միջոցառումներ դրանք վերացնելու համար: ԿՊ-ի հանձնարարականները, 10 տարվա ժամկետով, ներկայացված են Գործողությունների ծրագրում (հավելված Բ): Գործողությունների ծրագրում նախատեսված է նաև միջնաժամկետ գնահատման հաշվետվություն: Ներկայացված տեղեկատվությունը կենսաբազմազանության մասին հիմնականում առկա տեղեկատվական աղբյուրներից բաղված ընդհանուր տվյալների վերլուծությունն է՝ առանց տեղում նմուշառումների/մոնիթորինգի (սկսած 2016 թվականից ներկայիս ՍՏՀ-ի համար, որը պետք է փոփոխվի), բայց և այնպես բովանդակում է նաև նոր տվյալներ ոլորտի փորձագետների անհատական հետազոտություններից (օրինակ՝ թռչնաշխարհի մասին):

Վերջապես, հաղորդակցության, կրթության և իրազեկման բարելավման միջոցառումների շարքում 2024 թվականի ապրիլին կազմակերպվել է ուսուցողական/խորհրդատվական հանդիպում տեղի շահագրգիռ կողմերի հետ՝ հանրային լայն և բաց ներգրավվածության համար: Տեղացիների կարծիքներն ու տեսակետները պարտադիր հաշվի են առնվել ընթացիկ ԿՊ-ի վերանայման և վերջնական մշակման ընթացքում: ՀՄՆ-ին խորհուրդ է տրվում դիտարկել ընթացիկ ԵՏԿՊ-ի վերանայման, ամփոփման և հաստատման հնարավորությունը:

Ներկայիս ԵՏԿՊ-ն ցուցադրական օրինակ է Հայաստանի համար, թե ինչպես կիրառել ընդունված EU Natura 2000 ԿՊ մեթոդը և ծածկագրերը տարածքի պահպանման աստիճանի, պահպանման նպատակների և պահպանման միջոցառումների գնահատման ու ներկայացման նպատակով:

Կոնտակտային տվյալներ:

www.eu4environment.org

Action implemented by:

